

Institut pro kriminologii
a sociální prevenci

Petra Zhřivalová
Tereza Raszková
Lucie Háková
Petr Novák

Diferenciace odsouzených ve věznici s ostrahou

Diferenciace odsouzených ve věznici s ostrahou

Petra Zhřivalová
Tereza Raszková
Lucie Háková
Petr Novák

Autoři:

Mgr. Petra Zhřivalová, Ph.D.
Mgr. et Mgr. Tereza Raszková
PhDr. Lucie Háková, Ph.D.
PhDr. Mgr. Petr Novák, Ph.D.

Recenzenti:

Mgr. Tomáš Kubín
Mgr. Jiří Mertl, Ph.D.

Technická spolupráce:

Lucie Černá

Upřímně děkujeme všem, kteří se podíleli na našem výzkumu. Bez Vaší cenné spolupráce by tento projekt nebyl možný. Děkujeme Generálnímu ředitelství Vězeňské služby České republiky, sociálním pracovníkům, speciálním pedagogům a tajemníkům odborných komisí za jejich účast coby respondentů v našem dotazníkovém šetření. Naše poděkování patří rovněž soudcům a státním zástupcům, kteří nám poskytli cenné rozhovory. Vaše odborné názory a zkušenosti byly nenahraditelným zdrojem informací. A samozřejmě děkujeme i našim kolegům z IKSP za nepostradatelnou podporu a konzultace během celého výzkumného procesu. Zvláštní poděkování náleží recenzentům za podnětné připomínky, dále Bc. Filipu Pavlíčkovi za výbornou technickou podporu a Mgr. Michalu Petrasovi za ochotu a trpělivost, s níž s námi sdílel své zkušenosti a příslušná data a poskytl nám tak možnost proniknout hlouběji do dané problematiky.

ISBN 978-80-7338-203-2

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2023

www.iksp.cz

www.kriminologie.cz

Obsah

Seznam použitých zkratk	7
I. Úvod	9
I.1. Předmět a cíl výzkumu	10
I.2. Metodologie a způsob řešení výzkumu	11
I.3. Design výzkumu	12
I.4. Limity a řízení rizik	13
II. Vstup do problematiky	15
III. Pohled na systémovou změnu z hlediska vývoje českého vězeňství	21
III.1. Účel trestu/účel výkonu trestu odnětí svobody	23
III.2. Nápravně výchovná činnost versus zacházení s odsouzenými	24
III.3. Diferenciace	26
IV. Legislativní proces projednávání návrhu zákona	31
IV.1. Analýza legislativního procesu přijímání zákona č. 169/1999 Sb.	33
IV.2. Důvodová zpráva k zákonu	38
V. Umísťování odsouzených ve světle uskutečněných změn systému v roce 2017	41
V.1. Čtyři typy věznic versus dva typy	41
V.2. Proces umísťování odsouzených ve věznici s ostrahou – stanovení míry vnějšího a vnitřního rizika	46
V.3. Stanovení stupně zabezpečení	47
V.4. Změna stupně zabezpečení	50
V.5. Rozložení odsouzených v jednotlivých typech věznic a stupních zabezpečení typu věznice s ostrahou	53
VI. Vnímání změn vězeňského systému odborníky v praxi	59
VI.1. Dotazníkové šetření mezi sociálními pracovníky a speciálními pedagogy	59
VI.2. Dotazníkové šetření mezi tajemníky komisí pro vnitřní diferenciaci	64
VI.3. Polostrukturované rozhovory se soudci a státními zástupci	78
VI.4. Výzkum veřejného mínění	88
VII. Závěry a diskuze	87
Resumé	101
Summary	105
Použité prameny	109
Přílohy	117

Seznam použitých zkratek

AV ČR	Akademie věd České republiky
ETŘ	Evidence trestního řízení
GŘ VS ČR	Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky
HDZ	Aplikace Hodnocení, Diferenciace a Zacházení
IKSP	Institut pro kriminologii a sociální prevenci
KSZ	Krajské státní zastupitelství
LZPS	Listina základních práv a svobod – Ústavní zákon č. 2/1993 Sb.
NL	Návykové látky
NSZ	Nejvyšší státní zastupitelství
NVS	Nápravně výchovné skupiny
OVT	Oddělení výkonu trestu
PSP	Poslanecká sněmovna
PSVD	Prostupná skupina vnitřní diference
ŘVTOS	Řád výkonu trestu odnětí svobody – Vyhláška č. 345/1999 Sb.
SARPO	Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences – statistický software
TČ	Trestná činnost, trestný čin
TR	Trestní řízení
TZ	Trestní zákoník
Ústava	Ústava České republiky, ústavní zákon č. 1/1993 Sb.
VD komise	Odborná komise pro vnitřní diferenciaci
Vězeňská služba	Vězeňská služba České republiky
VIS	Vězeňský informační systém
VS či VS ČR	Vězeňská služba České republiky
VSZ	Vrchní státní zastupitelství
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody nepodmíněně
ZVTOS	Zákon o výkonu trestu odnětí svobody – Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

I.

Úvod

Všechny vězeňské systémy se vyznačují jistou dočasností danou potřebou reagovat na aktuální společenskou poptávku. Jak vyplynulo ze zjištění mimořádného výzkumného úkolu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci „Konceptuální ukotvení redukce typů věznic“, změna v typech věznic sledovala mimo jiné přiblížení českého vězeňství moderním penologickým zařízením, kdy je již překonáno zařazování vězňů do strukturálně diferencovaných oddělení/segmentů jednotlivých věznic pouze na základě trestněprávních kritérií. Vzhledem k tomu, že od změny vězeňského systému uplynula relativně krátká doba neumožňující zhodnotit, zda byly naplněny očekávané dopady, bylo pokračování výzkumu tohoto tématu zařazeno i do Střednědobého plánu výzkumné činnosti IKSP na období 2020–2023.

V České republice se profilace věznic stanovuje na základě míry vnějšího střežení věznic, zajištění bezpečnosti a způsobu realizování programů zacházení. Jedná se o vnější diferenciaci věznic (vnější diferenciacie výkonu trestu odnětí svobody). O vnitřní diferenciaci se hovoří v souvislosti s individualizovaným zacházením s odsouzeným nebo skupinou odsouzených uvnitř konkrétní věznice a po 1. říjnu 2017 (v důsledku změny právní úpravy) i v souvislosti s vnitřním členěním věznice s ostrahou (nízký, střední a vysoký stupeň zabezpečení). Míra vnějšího střežení věznice závisí na příslušnicích Vězeňské služby České republiky a speciálních stavebně technických prostředcích, které mají zabránit odsouzeným ve svévolném opuštění střeženého prostoru.

Před uvedenou změnou rozhodoval o umístění odsouzeného do konkrétního typu věznice soud, a to výlučně na základě trestněprávních kritérií. Po novelizaci právní úpravy pak VS ČR podle posouzení vnějších (z hlediska penologického) a vnitřních (z hlediska bezpečnosti) penitenciárních a postpenitenciárních rizik, sestávajících ze statických a dynamických faktorů, včetně kriminální anamnézy, charakteru současné trestné činnosti a specificky individuálního osobnostního profilu. Faktem však zůstává, že ačkoli se jedná nyní o jeden typ (věznice s ostrahou), fakticky zahrnuje tři různé způsoby zajištění pohybu osob uvnitř objektů i vnějšího střežení. S tím souvisí i skutečná podoba výkonu trestu, jež se v jednotlivých odděleních zásadně odlišuje. Z hlediska konkrétního odsouzeného je klíčové, do jakého oddělení věznice s ostrahou je zařazen. Určení i změna stupně zabezpečení v rámci věznice s ostrahou je proto zcela zásadní proměnnou, zasahující do všech oblastí života odsouzeného.

Ve strategických dokumentech VS ČR se prolínají i další témata, která jsou spjata s redukcí počtu typů věznic a v dlouhodobém hledisku se snižováním rizika recidivy. Jedná se zejména o problematiku kvalitního zacházení s odsouzenými (nejen na základě vnější, ale i vnitřní diferenciacie); diagnostiky odsouzených; tvorby, standardizace a rozšiřování programů zacházení; propojení penitenciární a postpenitenciární péče; personálního a legislativního zakotvení změn, jakož i systémových opatření, a to se zohledněním relativně krátké doby, která od redukce typů věznic uplynula.

K naplnění globálního cíle Konceptu vězeňství do roku 2025 (2016) byly definovány strategické cíle, jichž má být do roku 2025 dosaženo. Mezi ně patří aktivní personální politika, jež do vězeňství přivede kvalitní a motivované zaměstnance, dosažení stavu, kdy

1 Tento mimořádný úkol byl realizován v období 2018–2019.

jsou vězni zařazováni dle stupně své deprivace a možnosti resocializace a jsou co nejrychleji zpracováváni a naplňovány individuální programy zacházení. Koncepce dále k tomuto bodu rozvádí nástroje, jimiž má být mj. personální zajištění realizace standardizovaných programů podle skutečných potřeb vězeňské populace a navýšení počtu vychovatelů, speciálních pedagogů, vychovatelů-terapeutů, psychologů, sociálních pracovníků a duchovních (více Koncepce vězeňství do roku 2025, 2016, s. 57). Má být zároveň dosaženo zajištění bezpečného prostředí ve věznicích s podmínkami pro lidské zacházení s vězněnými osobami a pro kvalifikovanou práci s nimi. Dále byl v souladu s uvedenými strategickými cíli přijat zákon č. 58/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů (dále důvodová zpráva k zákonu č. 58/2017 Sb.).

I.1. Předmět a cíl výzkumu

Předmětem výzkumu byl proces umísťování (tzn. umístění k výkonu trestu odnětí svobody do konkrétního oddělení věznice s ostrahou na základě doporučení komise pro vnitřní diferenciaci, které zohledňuje míru vnějších a vnitřních rizik) odsouzených do oddělení v rámci věznice s ostrahou a jeho případné změny. Cílem našeho výzkumu nebylo analyzovat efektivitu přijatých změn, ale ověřit, jak jsou dosahovány záměry spojené s redukcí typů věznic, jak byly formulovány v Koncepci vězeňství do roku 2025 a v Důvodové zprávě k zákonu č. 58/2017 Sb.

Koncepce uvádí, že „současný stav zařazování a přeřazování odsouzených vykazuje problémy, ať již spojené s možnými rozdíly v rozhodování soudů v obdobných případech, nebezpečím pouhého formalismu či s nedostatečným zohledněním kriminogenních a bezpečnostních hledisek, které se během výkonu trestu u odsouzených mění a vyvíjejí.“ (Koncepce vězeňství do roku 2025, 2016, s. 154) Dle této koncepce by také měla po nějaké době nastat evaluace fungování systému.

Změna diferenciaci odsouzených byla již formulována v Koncepci rozvoje českého vězeňství do roku 2015 (2005), avšak nebyla dosažena. Zároveň koncepce poukazovala na to, že „zahraniční zkušenosti jednoznačně ukazují, že systém zařazování odsouzených do jednotlivých skupin vnější diferenciaci přednostně podle trestněprávních kritérií je již překonán a v zemích s vyspělými penologickými systémy není uplatňován. Požadavek přistoupit k novému způsobu klasifikace odsouzených je tedy dostatečně odůvodněný. Podstatou úspěšné klasifikace je správné a objektivní stanovení kritérií... Přechod od konceptu komplexních zpráv ke konceptu posuzování rizik a potřeb představuje zásadní, v podstatě revoluční změnu v pojetí klasifikace i zacházení s vězněnými osobami. Důležitým předpokladem přechodu na klasifikaci odsouzených na základě hodnocení rizik a potřeb je návaznost na následné zařazování odsouzených do jednotlivých typů věznic.“ (Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015, 2005, s. 18)

Je nutné zmínit, že Koncepce vězeňství do roku 2025 byla revidována a nová úprava schválena 10. května 2023 (Revize koncepce vězeňství do roku 2025, 2023). Došlo k tomu v důsledku kontrolní akce Nejvyššího kontrolního úřadu č. 19/07 „Majetek a peněžní prostředky státu, se kterými je příslušná hospodařit Vězeňská služba České republiky,

kdy bylo zjištěno, že převážná většina cílů uvedených v Koncepti vězeňství do roku 2025 je neměřitelná a jejich míru naplnění nelze vyhodnotit. V koncepci nedošlo k vyčíslení finančních prostředků potřebných ke splnění cílů, nebyly stanoveny priority, časové osy jejich plnění ani měřitelné cíle pro hodnocení jejich plnění.“ (Revize koncepce vězeňství do roku 2025, 2023, s. 4) Byla stanovena nová soustava cílů koncepce, vize, globální cíl a z něj vycházející strategické cíle, včetně opatření a měřitelnosti jednotlivých cílů. Pro potřeby našeho výzkumu vycházíme z původní koncepce, tedy Koncepce vězeňství do roku 2025 (2016) a v dalším textu se na ni budeme odkazovat.

V důvodové zprávě je definován cílový stav, kterého bude na jeho základě dosaženo, následujícím způsobem: „umožnit adekvátní diferenciaci odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody, a to podle posouzení osobnostních faktorů odsouzených a jejich trestné činnosti z hlediska penitenciárního, při zohlednění rizik a bezpečnostního hlediska, a tak umožnit lepší organizaci rozvoje a implementace standardizovaných programů a specializovaného zacházení v jednotlivých věznicích. Povede to k efektivnějšímu zacházení s odsouzenými a jejich úspěšnější reintegraci do společnosti a v dlouhodobém důsledku ke snižování rizik recidivy.“ (Důvodová zpráva k zákonu č. 58/2017 Sb.)

I.2. Metodologie a způsob řešení výzkumu

Základní otázkou při řešení kteréhokoli výzkumného úkolu je volba metod. Vzhledem k faktu, že cílem výzkumného úkolu bylo ověřit, jak jsou dosahovány cíle spojené s redukcí typů věznic, jak byly formulovány v Konceptu vězeňství do roku 2025 a Důvodové zprávě k zákonu č. 58/2017 Sb., výběr metod se pohyboval na hranici oborů kriminologie a veřejné politiky.

Přesah do veřejné politiky vnímáme v aspektu naší práce, vycházejí z podstaty Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, který je výzkumnou organizací v resortu spravedlnosti, kdy hlavním cílem činnosti Institutu je přispívat výzkumnou, teoretickou, analytickou, publikační a další činností k tvorbě kvalitní legislativy a k formulování trestní a sankční politiky zaměřené na účinnější kontrolu kriminality (viz Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. j. IKSP 202/2014, bod 19). Výzkum ve veřejné politice se odlišuje od kriminologického výzkumu, neboť „velmi často ústí v návrhy a doporučení na konkrétní opatření. Doporučení, co dělat, či nedělat, však neplyne z empirické analýzy, ale z preferovaných hodnot a cílů. Výzkum ve veřejné politice proto musí pracovat metodami, které umožňují s hodnotami a preferovanými cíli pracovat.“ (Nekola, Geissler & Mouralová, 2011, s. 57)

K řešení výzkumného úkolu byly, vedle rešerše odborné literatury, použity následující metody kriminologického, resp. veřejněpolitického výzkumu:

- analýza právní úpravy,
- analýza statistik (týkající se počtu odsouzených, jejich umístování a přemísťování, ale také statistiky vztahujících se k práci soudů a státních zástupců v oblasti výkonu trestu odnětí svobody),
- analýza veřejněpolitických strategických materiálů (již zmíněné koncepce vězeňství),
- analýza legislativního procesu (analýzy stenografických záznamů diskuzí v rámci projednávání návrhů zákonů č. 169/1999 Sb. a č. 58/2017 Sb.),
- analýza důvodových zpráv k návrhům výše uvedených zákonů,

- expertní šetření, a to kvantitativní (dotazníková šetření) i kvalitativní (polostrukturované rozhovory),
- výzkum veřejného mínění formou omnibus.

Projekt byl řešen tak, aby byly přísně dodržovány jak obecně závazné předpisy, a to včetně předpisů na ochranu osobních údajů a etických zásad vědecko-výzkumné práce.

I.3. Design výzkumu

Výzkumný projekt přímo navazoval na mimořádný výzkumný úkol „Konceptuální ukotvení redukce typů věznic – vstupní studie“, který byl realizován od 1. září 2018 do 30. září 2019. Díky tomuto projektu byl výzkumný tým důkladně obeznámen s konturami výzkumné otázky, včetně aktuální právní úpravy, historie jejího přijímání či základní orientace v současné praxi zařazování odsouzených v zemích Evropské unie. Předchozí příprava nám umožnila jít do takové širší poznávání problému, co bychom si během standardní přípravy projektu nemohli dovolit. Mozaika jednotlivých aspektů problému je možná trochu pestřejší, než bývá u výzkumů IKSP zvykem, což je do určité míry dáno i povahou výzkumného úkolu, jak bylo zmíněno v úvodu.

Na základě zahraničních zkušeností v oblasti diferenciaci odsouzených jsme se soustředili na používání konkrétních nástrojů, které jsou k tomu využívány. Od doby, kdy byly předmětné zákony projednávány, došlo k posunu a z odborných diskuzí vymizely otázky, zda má odsouzené rozřazovat/umísťovat soud či Vězeňská služba. Nyní se vedou polemiky o tom, jaké nástroje k tomu používat. Tomu věnujeme úvodní část publikace, která plní účel i určitého teoretického ukotvení a měla by čtenáři posloužit jako vodítko chápání logiky, s jakou jsme vystavěli expertní šetření.

Vzhledem k mnohovrstevnatosti výzkumné otázky jsme zvolili kombinaci kvantitativních a kvalitativních výzkumných postupů, které umožnily získání komplexního obrazu předmětné vězeňské změny. Tento výzkumný design můžeme označit jako „bricolage“ (Patenaude, 2004; Denzin, Lincoln, Giardina & Cannella, 2023). Výhoda metody bricolage spočívá především v důrazu na adaptabilitu, pružnost a otevřenost při sběru a analýze dat. Neklade předem pevné rámce pro výzkum a umožňuje výzkumníkům pružně reagovat na měnící se podmínky a otázky. Pro tyto své charakteristiky bývá využíván při evaluačních studiích a také v případech ověřování, zda nový vězeňský systém naplnil s ním spojená očekávání, se ukázal být adekvátním přístupem.

Abychom zasadili náš výzkum do kontextu, věnovali jsme pozornost novodobé historii vězeňství na území České republiky, samozřejmě ve velmi zestručněné podobě, kdy jsme vycházeli především z analýzy příslušných právních úprav. Součástí výzkumných prací byla i analýza legislativního procesu. Ta nám zajistila usazení předmětné změny do kontextu vývoje vězeňského systému a vymezila rozsah, který fakticky představuje. K analýze jsme použili stenografické záznamy legislativních rozprav poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, které se uskutečnily v rámci přijímání zákonů č. 169/1999 Sb. a č. 58/2017 Sb. Záznamy jsme podrobili kvalitativní obsahové analýze prostřednictvím softwaru Atlas.ti.

Hlavní empirická část našeho projektu spočívala ve třech expertních šetřeních a ve výzkumu veřejného mínění. Formu dotazníkového šetření jsme volili v případě zjišťování expertních názorů pracovníků ve vězeňství (sociálních pracovníků, speciálních pedagogů a tajemníků odborné komise), protože se jednalo o početně robustnější skupinu praktiků, kterých se změna přímo dotýká. Dotazníková šetření byla zpracována pomocí programu SPSS.

Po počáteční realizaci dotazníkového šetření mezi speciálními pedagogy a sociálními pracovníky a následném dotazníkovém šetření mezi tajemníky odborných komisí se ukázalo jako vhodné oslovit soudce a státní zástupce formou polostrukturovaných rozhovorů. Soudci a státní zástupci jsou ti, kdo garantují dodržování práv odsouzených, a jsou tedy nejvíce obeznámeni jak se současnou praxí, tak i závaznou právní úpravou. Pro volbu polostrukturovaných rozhovorů hovořil rovněž fakt, že se na rozdíl od pracovníků z VS ČR jednalo o málopočetnou skupinu odborníků. Polostrukturované rozhovory byly následně zpracovány softwarem Atlas.ti.

Protože trest odnětí svobody je velmi výrazným reprezentantem trestní politiky v očích veřejnosti, nemohli jsme proto pominout ve snaze o komplexní pojetí problematiky její názory a postoje relevantní pro tuto oblast. Výzkum veřejného mínění byl uskutečněn terénním šetřením formou omnibusu, které pro IKSP realizovalo Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR. Blíže popisujeme jednotlivé metody v kapitole VI. Vnímání změn vězeňského systému odborníky v praxi, v níž čtenáře seznámujeme s konkrétními výstupy šetření.

1.4. Limity a řízení rizik

V oblasti vězeňství nelze realizovat výzkumnou činnost bez úzké spolupráce s Vězeňskou službou a její neexistence by pak jednoznačně znemožnila získání expertních názorů sociálních pracovníků, speciálních pedagogů a tajemníků odborných komisí. Toto riziko bylo ošetřeno komunikováním výzkumného záměru ještě před počátkem jeho realizace jak s Ministerstvem spravedlnosti ČR, tak také přímo s Vězeňskou službou, jakož i úzkou spoluprací s GŘ VS ČR odborem výkonu vazby a trestu během jednotlivých výzkumných fází.

II.

Vstup do problematiky

Cílem našeho výzkumného úkolu bylo ověřit dopady redukce typů věznic tak, jak byly vymezeny strategickými dokumenty. Předmětem výzkumu byl proces umísťování odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody do konkrétního oddělení věznice s ostrahou (blíže v kapitole V. Umísťování odsouzených ve světle uskutečněných změn systému v roce 2017). Ačkoli se jedná o specifickou problematiku české trestní politiky, nejedná se o nic v ostatních zemích neznámého či o téma, které by nebylo předmětem zahraničních výzkumů a odborných diskuzí.

Co s diferenciací odsouzených (odbornou klasifikací a efektivním penitenciárním hodnocením) velmi úzce souvisí, jsou používané nástroje a na jimi získaná zjištění navazující vězeňské programy. V této části textu bychom rádi čtenáře uvedli do kontextu soudobých nástrojů diferenciací odsouzených, jak jsou používány v západních zemích.² „Systém vnější diferenciací věznic využívá v plném rozsahu do praxe v České republice zavedenou metodu hodnocení rizik a potřeb (Risk/Needs Assessment). Tato metoda se soustřeďuje na zjišťování rizikových faktorů odsouzeného (resp. rizika recidivy a její potenciální závažnosti) tak, že jsou analyzovány jak statické (neměnné), tak dynamické (proměnlivé, tzn. intervenčně moderovatelné) charakteristiky odsouzeného. Součástí této metody je i vyhodnocování motivace odsouzeného, jeho schopnost a ochota podílet se na změně svého života.“ (Generální ředitelství, 2023; jedná se o nástroj SARPO – HDZ nebo Raszková & Zhřivalová, 2020)

Pro všechny západní země platí, že **nástroje pro hodnocení rizik a potřeb** mají za cíl identifikovat rizika a posoudit individuální potřeby³ v rámci daných systémů trestního soudnictví. „Risk assessment (posouzení rizikovosti pachatele) a needs assessment (hodnocení jeho kriminogenních potřeb pachatele) slouží k diagnostice/posuzování pachatele (offender assessment).“ (Blatníková & Netík, 2009, s. 7) Konkrétní nástroje se mohou lišit, a to v mnoha ohledech – v konstrukci, jednotlivých složkách i provádění. „Efektivní hodnocení rizik (*risk assessment* – RA) je především logickým procesem, jehož cílem je odhad pravděpodobnosti budoucích událostí... Kriminogenní riziko představuje nejen míru pravděpodobnosti, s jakou odsouzený po svém propuštění spáchá další trestný čin, ale také, jaké je takový trestný čin povahy a jaké bude představovat následky a škody pro společnost.“ (Drápal, Jiříčka & Raszková, 2021, s. 240–241)

Dle Blatníkové a Netíka (2009) jsou individuální potřeby zmiňovány zejména v souvislosti s dynamickými faktory, které můžeme ovlivnit či změnit. Zároveň tak i redukuje potřebu znovu se uchýlit ke kriminálnímu jednání daného člověka. Kupříkladu odsouzený ve výkonu trestu vystuduje učební obor, který mu pomůže lépe se uplatnit na trhu práce.

Princip hodnocení kriminogenních rizik a potřeb je též nezbytné (viz zmínka o hodnocení specifické motivace a ochoty participovat na případné penitenciární intervenci) rozšířit o princip responzivity (RNR model/risk-needs-responsivity assessment; Bonta & Andrews, 2007) k odbornému zacházení. To znamená, aby intervence odpovídala

2 Pro úplnost bychom rádi zdůraznili, že umísťování odsouzených do jednotlivých stupňů zabezpečení v typu věznice s ostrahou není prováděno na základě výstupů nástroje SARPO, tedy zjištěných kriminogenních rizik a potřeb.

3 Více k dané problematice z českých zdrojů např. Blatníková & Netík (2009) nebo Drápal, Jiříčka & Raszková (2021).

(byla responzivní) specifickým potřebám a dalším individuálním charakteristikám daného odsouzeného pachatele (v českém penitenciárním prostředí např. Jiříčka & Prokešová, 2012; Jiříčka & Kejřová 2015 nebo Novák, Novopacká, Grohmannová, Koňák, Roubalová & Trávníčková, 2021).

Klasický autor, věnující se této problematice, kanadský forenzní psycholog James Bonta (Bonta, 2002; Andrews, Bonta & Wormith, 2011; Bonta & Andrews, 2007) rozlišuje čtyři generace metod (posuzování) hodnocení rizik. Jako počátek vnímá první polovinu 20. století, pro něž je typické svěřeni diferenciaci odsouzených odborníkům z řad vězeňské služby a probační služby a ze souvisejících oborů (psychologové, psychiatři, sociální pracovníci). Ti svá rozhodnutí staví na své odbornosti, profesní zkušenosti a klinickém odhadu. Dle Blatníkové a Netíka (2009, s. 12) je „varianta tohoto přístupu nyní nazývána strukturovaným klinickým úsudkem (např. instrument HCR-20⁴).“ Druhou generaci⁵, podle Bonty od 70. let minulého století, vyvolalo poznání, že diferenciaci odsouzených by měla být založena na principech pojistné matematiky, jejíž vhodnosti pro práci s předpovídáním výskytu rizik využívá. Tato generace je opřena o tzv. statické faktory. Třetí generace⁶, která nastupuje v devadesátých letech, pak navazuje na předchozí generaci a rozšiřuje ji o tzv. dynamické faktory. Čtvrtá generace pak představuje současný stav vývoje, kdy tyto nové nástroje pro hodnocení rizik zahrnují též systematické intervence a monitorování s hodnocením širšího spektra rizikových faktorů pachatele, které dosud nebyly v praxi využívány a měřeny, a další osobní faktory důležité pro léčbu a rehabilitaci (*tailored treatment*). Navíc je užítý nejen při vstupním posouzení, ale i v průběhu výkonu trestu. „K nejznámějším nástrojům čtvrté generace patří Correctional Assessment and Intervention System (CAIS), a Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions (COMPAS). Vězeňská služba v Kanadě využívá Offender Intake Assessment (OIA) a Level of Service/Case Management Inventory (LS/CMI).“ (Blatníková & Netík, 2009, s. 14).

Kupříkladu nástroj LS/CMI je široce používaný pro hodnocení rizik a potřeb v západních zemích, včetně Spojených států, Kanady a evropských zemí. LS/CMI hodnotí různé statické a dynamické rizikové faktory, jako jsou trestní minulost, antisociální postoje, zneužívání návykových látek a osobní historii konfliktních mezilidských vztahů. Zároveň zahrnuje i kriminogenní potřeby. Tedy hodnotí individuální potřeby, související se zneužíváním návykových látek, zaměstnáním, vzděláváním, rodinnými/manželskými vztahy

4 Hodnocení rizika násilného chování (The Historical, Clinical and Risk Management – 20).

5 „Příkladem „druhogeneračního“ posouzení rizik je Salient Factor Score (SFS)⁴⁷, který se skládá ze sedmi položek typu sociodemografických (např. věk v době spáchání prvního tr. činu, zaměstnání a historie závislosti) a kriminogenních proměnných (počet odsouzení, typ trestného činu, počet nepodmíněných výkonů trestu (uvěznění) a historii podmíněného propuštění. Posouzení rizika je založeno především na statických faktorech (prediktorech), takových jako je kriminální historie.“ (Blatníková & Netík, 2009, s. 17)

6 „Mnoho badatelů považuje tyto nástroje za mnohem vhodnější než instrumenty druhé generace, protože nabízejí cestu, jakým způsobem je možné zacházet s pachatelem (odsouzeným) a poté znovu posuzovat případné změny rizika. Tuto oblast posouzení rizika pachatele představují tzv. *risk-needs assessment*, které obsahují dynamické (proměnlivé) rizikové faktory (např. kriminální postoje) i statické proměnné. Výhodou instrumentů třetí generace je jejich užitečnost z hlediska aplikace v programech zacházení a postžitelnost („měřitelnost“) změny. Třetí generace nástrojů byla, stejně jako předchozí etapa, empiricky odvozená, ale zahrnuje širší zkoumání rizikových dynamických položek (kriminogenních potřeb). Jako příklad lze uvést instrument Level Service Inventory–Revised (LSI-R).“ (Blatníková & Netík, 2009, s. 16)

a volným časem/rekreací. V části „Case management“ tento nástroj pomáhá při vytváření plánů managementu individuálního případu tím, že identifikuje konkrétní intervence a programy zaměřené na kriminogenní potřeby jednotlivce.

Obdobným systémem je tzv. „OASys“ (Offender Assessment System), který v roce 2001 zavedlo britské Ministerstvo spravedlnosti a vycházel z existující databáze dobré praxe „What Works“⁷. Stejně jako LS/CMI je určen k hodnocení rizikových faktorů i potřeb. Byl vyvinut Národní službou pro řízení pachatelů (the National Offender Management Service/NOMS) ve spolupráci s Vězeňskou a probační službou Jeho Veličenstva (HMPPS) a s jeho výstupy slouží pro rozhodování v celém systému trestního soudnictví. Mezi klíčové součásti systému OASys patří riziko újmy, kdy se vyhodnocuje pravděpodobnost, že jednotlivec způsobí škodu ostatním, a posuzuje faktory, jako násilí, sebepoškození a zneužívání návykových látek. Nástroj zohledňuje též ochranné faktory, které mohou snížit pravděpodobnost opakování trestné činnosti, jako jsou stabilita bydlení a pozitivní vztahy. Nástroj se zaměřuje také na kriminogenní potřeby související s ubytováním, zaměstnáním, vzděláváním, vztahy a zneužíváním návykových látek a identifikuje oblasti, v nichž je třeba zasáhnout. Výstupy OASys pomáhají řešit potřeby jednotlivce a podporují jeho úspěšnou reintegraci do společnosti. Tento nástroj se stal předlohou pro český nástroj SARPO (Jiříčka, Podaná, Petras & Hůrka, 2014). Informační systém OASys byl v roce 2013 aktualizován prostřednictvím OASys-R (Offender Assessment System Replacement). „Dnes existuje několik verzí, z nichž zejména tu první nakoupila řada evropských zemí převážně ze severní a jihovýchodní Evropy (např. Finsko, Bulharsko). Vzhledem k nedostatečné lokalizaci a postupnému morálnímu zastarání metody však první verze nástroje není ve skutečnosti v praxi příliš využívána.“ (Drápal, Jiříčka & Raszková, 2021, s. 247)

Nástroje hodnocení rizik v českém prostředí jsou například představeny v publikaci Drápala, Jiříčky a Raszkové (2021, s. 248–249). Autoři zmiňují Veverkův Zelený test a Modrý test, Dufkovu predikci kriminality, sociálně predikční instrument Neumanna a Voňkové RAOK či Heretikův Prognostický index recidivy PIR. Uvedené nástroje však jen málo zohledňovaly možnost změny pachatele, navíc ani jedna z metod nebyla reálně používána ve vězeňské praxi. To se však změnilo v roce 2012, odkdy se používá nástroj na hodnocení rizik a potřeb IV. generace (SARPO). Vězeňskými psychology jsou však užívány (nikoli však plošně) i nástroje HCR-20 a PCL-R⁸, popř. jiné psychodiagnostické instrumenty.

Praxe dalších zemí, kromě uvedených, se liší. Některé země vyvinuly vlastní speciální nástroje pro hodnocení rizik a potřeb, které jsou přizpůsobeny jejich specifickému právnímu a kulturnímu kontextu, jiné přebírají zavedené nástroje z jiných zemí a přizpůsobují je svým potřebám. Odlišnosti jednotlivých nástrojů mohou spočívat např. v počtu a typu posuzovaných rizikových faktorů a oblastí potřeb. Obdobně se mohou lišit metodiky bodování jednotlivých složek nástroje či jejich interpretace.

V následujícím textu bychom chtěli poukázat na problémy, obecně spjaté s používáním RNA nástrojů, které se samozřejmě týkají i České republiky. Zásadní slabinu některých

7 Více např. Moore (2015).

8 „Psychopathy checklist“ vytvořený a zdokonalovaný psychologem Robertem D. Hare. Pro její využití v českém penitenciárním prostředí viz např. studie Novák et al. (2021).

programů, vycházejících z hodnocení pomocí RNA nástrojů, můžeme spatřovat v jejich vystavení na logice, že pachatel je odpovědný za svou situaci a je v jeho možnostech ji změnit. Tato logika ale zcela popírá osobní a strukturální chápání kriminálního chování, kdy zcela pomíjejí jeho sociální kontext.

Jednostranné cílení na redukcí kriminogenních faktorů v rámci RNR modelu vnímá pachatele pouze jako „nositele rizik“. Z dané perspektivy je pak velice obtížné motivovat odsouzeného k aktivní participaci na odborném penitenciárním zacházení. S ohledem na uvedená zjištění vyvinul novozélandský forenzní psycholog Tony Ward se svými spolupracovníky (Ward, Gannon & Mann, 2007) alternativní model zaměřený na zlepšení života daného odsouzeného pachatele, tzv. „Good lives model“ (GLM). GLM se spíše než na redukcí výše uvedených rizik zaměřuje na to, jak se tyto rizikové faktory mění (či v ideálním případě snižují) v rámci procesu desistence.⁹ GLM není tedy pouze konkurenční alternativou, ale spíše doplňkovou intervencí. Perspektiva GLM zdůrazňuje, že každý člověk (včetně odsouzených pachatelů trestné činnosti) je autonomní bytost, zastávající určité hodnoty a směřující k určitým pozitivním cílům. Ty jsou autory konceptu GLM (Ward, 2010) označovány jako „primární lidské potřeby“, jejichž úspěšné naplňování oslabí i daný dynamický kriminogenní faktor. Intervence v rámci GLM tedy optimisticky předpokládá, že k sociálně nežádoucímu chování došlo z důvodu neschopnosti pachatele nalézt sociálně žádoucí strategii (k naplnění svých potřeb). Úspěšná penitenciární intervence v rámci přístupu GLM by tudíž měla pozitivně motivovat odsouzené k rozpoznávání a saturaci svých potřeb sociálně adaptivním způsobem a odměnami (tzn. pozitivně) je směřovat k vytrvalosti v dosahování svých životních cílů a vedení „dobrého života“.

Dalším nedostatkem řešení kriminogenních rizik a potřeb definovaných těmito nástroji pak je, že následná intervence, jež by měla být v přímé souvislosti s nimi, je volena pouze z nabízených vězeňských programů. A ty nemusí být odpovídající konkrétním potřebám a rizikům (Hannah-Moffat, 2005).

Neadekvátnost přiřazených programů může být vyvolána volbou konkrétního nástroje hodnocení, které je samo o sobě zkreslující – některé výzkumy poukazují na to, že tyto nástroje byly vytvořeny na základě vzorku, který se sestával především z mužů a bělochů, tedy je méně validní pro pachatelky ženského pohlaví či příslušníky etnických menšin (Ostermann & Herrschaft, 2013; Chenane, Brennan, Steiner & Ellison, 2015; Ostermann & Sallerno, 2016; Eckhouse, Lum, Conti-Cook & Ciccolini, 2019; DeMichele & Baumgartner, 2021), ale také pro mladistvé¹⁰. V českém prostředí na potřebu zvláštního nástroje RNA (Women's Risk and Needs Assessment – WRNA) pro ženy poukazují Trejbalová a Salisbury (2019).

Logickým důsledkem potom je, že se výzkumy zaměřují na ověřování validity obecně používaných nástrojů právě na menšinové skupiny s cílem tyto nástroje zdokonalit (Bäckström, Danielsson, Starfelt Sutton & Andersson, 2022; Labrecque, Hester & Gwinn, 2023; Mei, Hamilton, Kigerl, Krushas & Taxman, 2023). Výzkumně ověřována je samozřejmě i validita speciálně upravených nástrojů pro mladistvé, a to včetně možných zkreslení

9 Desistencí rozumíme dobrovolné upuštění od kriminální kariéry (viz Tomášek et al., 2017).

10 Některé země, např. Kanada, či Austrálie, mají RNRA upravené pro mladistvé pachatele, jiné nikoli.

(Mueller, Carey & Noh, 2022; Baglivio & Jackowski, 2013). Ani u většinové populace, tedy v prostředí USA bělošské mužské, v ostatních zemích mužské populace majoritního etnika, nemusí být konkrétní algoritmus nástroje pro všechny skupiny pachatelů validní, a může být v určitých bodech zkreslující či nepřesný. Velká část výzkumů je proto zaměřena na ověřování validity těchto nástrojů u různých skupin odsouzených, např. podle předchozí recidivy či míry rizika v kategoriích nízký, střední a vysoký (Arbach-Lucioni, Martinez-García & Andrés-Pueyo, 2012; Taxman, Thanner & Weisburd, 2006). Obdobně je pak ověřována validita u nástrojů speciálně vyvinutých pro specifické skupiny pachatelů, jako jsou například pachatelé sexuálního násilí (Rettenberger, Boer & Eher, 2011; Hanson, 1997; Looman, 2006).

Na základě výše uvedeného vyplývá, že ačkoli nástroje RNA jsou v současné době pilířem diferenciacce/klasifikace odsouzených po celém světě a odpovídají současnému stavu poznání, jakož i potřebám praxe, můžeme předpokládat, že s rostoucími poznatky z výzkumů budou měněny a aktualizovány. Slovy citovaného klasika Jamese Bonty se jistě dočkáme i páté generace těchto nástrojů.

III.

Pohled na systémovou změnu z hlediska vývoje českého vězeňství

Publikace se snaží nahlédnout na systémovou změnu v českém vězeňství, která se odehrála v roce 2017, v širším kontextu umožňujícím její komplexnější zhodnocení. Z uvedeného důvodu popíšeme základní rysy trestu odnětí svobody v proměnách času od 16. století až po současnost.

V dnešní době je to trest odnětí svobody, který je mezi občany patrně nejznámějším trestním postihem, často také jedinou trestněprávní sankcí, kterou si vybaví (Zeman et al., 2010), ale přesto nemá prvenství, co do vzniku. Objevuje se totiž mnohem později než trest smrti, peněžitý trest či trest mrzačení (Drápal, Jiříčka & Raszková, 2021). Co patrně můžeme považovat za jakési prehistorické kořeny trestu odnětí svobody, byla existence prostor, v níž byli odsouzení drženi do doby, než byl uložený trest vykonán. Ty s největší pravděpodobností měly základní charakteristiku pozdějšího vězení tak, jak jej chápeme dnes. Byla to místa zajištěná proti útěku osob v nich držovaných, ale zároveň zabezpečená proti vstupu nepovolaných osob. Jednalo se o prostory, které dokázaly držené osoby spolehlivě izolovat od společnosti po celou potřebnou dobu.

Trest odnětí svobody na území dnešní České republiky pak zakotvil Koldínův zákoník z roku 1579 coby samostatnou trestní sankci (Uhlík, 2006). Oproti tomu existují historické záznamy dokazující, že trest smrti byl na našem území vykonáván „po právu“ již v polovině 10. století (Svátek, 2004, s. 15). Z hlediska historie trestů můžeme považovat trest odnětí svobody za mladý institut. Pokud však zúžíme náš pohled na novodobou historii, musíme jej samozřejmě považovat již za trest tradiční. A tradiční zejména v podobě svých základních rysů – jedná se o izolaci odsouzeného od společnosti v prostorech k tomu speciálně určených a střežených, kdy vlastní podmínky jeho výkonu se v čase proměňují.

Tvůrci trestní politiky v průběhu jednotlivých etap dějin realizovali změny v obsahu výkonu trestu odnětí svobody, jež dle jejich mínění lépe reagovaly na aktuální požadavky, které společnost na tento druh trestu kladla. Můžeme vypozařovat, že od doby vlády Františka Josefa I. je patrná snaha rozlišovat mezi osobami, který trest odnětí svobody vykonávají. A to nejen z hlediska spáchaného trestného činu, ale také z hlediska dosažení žádoucí nápravy. Vzniká tím vlastně první diferenciaci odsouzených.¹¹ V následujícím textu se budeme věnovat dvěma hlavními otázkám, které jsme si kladli v předmětném výzkumném úkolu, jehož zjištění jsou obsahem předložené publikace. A sice to, jakými změnami je ve vězeňském systému reagováno na proměny společnosti a jak systém odlišuje jednotlivé skupiny odsouzených.

V Tabulce 1 je uveden stručný historický přehled vývoje novodobého vězeňského systému v České republice.

11 Více k této problematice např. Raszková a Hoferková (2018, s. 20–21) či Drápal, Jiříčka a Raszková (2021).

Tabulka 1: Historický exkurz (Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky, 2023, online; vlastní zpracování)

Období	Podoba zařízení pro výkon trestu odnětí svobody	Délka trvání
1850–1918	4 typy věznic (těžký žalář, žalář, tuhé vězení a vězení) 3 disciplinární (kázeňské) třídy podle stupně zločinnosti a dosažené nápravy	68 let
1919–1938	Modifikovaný rakousko-uherský model; převedení do I. třídy bylo předpokladem k návrhu na podmíněně propuštění z výkonu trestu	19 let
1939–1945	Stávající vězeňský systém, částečně využíván gestapem	6 let
1945–1951	Divoká doba, lidové soudy, nucené pracovní oddíly	6 let
1953–1965	Systém podle sovětského vzoru; 6 typů věznic podle stupně střežení (později 4 typy pracovních táborů); odsouzení řazeni do I. až IV. klasifikační skupiny	12 let
1965–1989	3 nápravně výchovné skupiny (NVS; nápravně výchovné typy ústavů)	24 let
1990–1992	Přechodné reformní období	2 roky
1993–2017	4 typy věznic: dohled, dozor, ostraha a zvýšená ostraha	24 let
2017–	2 typy věznic: věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou	prozatím 6 let

Ačkoli je uvedená tabulka stručná, svou potřebu zcela plní a je z ní jasně čitelné, že konkrétní společenská zřízení potřebovala speciální instituty, aby byly naplněny dobové trestně politické potřeby. Kromě období nacismu je zmíněná společenská poptávka typická zejména pro socialistické vězeňství a jeho přístup k tzv. nepřátelům státu. Pro všechny historické etapy je společné to, že se snaží v průběhu uvěznění pachatele na něj působit tak, aby se změnil (snaha o nápravu pachatele přichází v době osvícenství a je spojena s humanizací v trestání). V tomto ohledu ilustrativně mohou posloužit právě totalitní systémy, které usilovaly o komplexní převýchovu, a to včetně politického názoru, byť z pohledu tehdejšího právního systému se jednalo o standardní proces nápravy směřující k dodržování zákonů. Lze zároveň předpokládat, že jednotlivé systémy vězeňství byly koncipovány takovým způsobem, aby k nápravě pachatelů docházelo co nejefektivněji. Jestliže shrneme historickou zkušenost, pro systémy vězeňství je typické, že jejich existence je proměnlivá ve snaze reagovat na aktuální společenskou poptávku. Hledají nejúčinnější prostředky působení na odsouzené ve snaze je napravit do té míry, aby jejich chování odpovídalo požadavkům společnosti.

Provedený historický exkurz ověřil, že změny, které přinesla novela trestního zákoníku, a jež jsou ústředním bodem našeho výzkumného zájmu, jsou v historickém kontextu naprosto přirozeným krokem. Dosavadní způsob organizace vězeňství, kdy byli odsouzení rozřazováni soudním rozhodnutím, kterým se ukládal trest odnětí svobody, do čtyř typů, existoval plných 24 let, což je v rámci sledovaného časového období spíše delší časový úsek.

Jak jsme uvedli výše v textu, naši pozornost nyní upřeme na konkrétnější podobu přizpůsobování vězeňského systému potřebám měnící se společnosti. Z důvodu rozsahu se nebudeme zabývat všemi historickými proměnami. Pro potřeby analýzy okolností, za jakých byla přijata právní úprava v roce 2017, zcela postačí se zaměřit na právní úpravu z šedesátých let minulého století, která zachycuje období socialistického vězeňství. Právní

úprava (stanovená zákonem č. 59/1965 Sb.) platila až do konce roku 1999, kdy upravovala výkon trestu odnětí svobody normami sice novelizovanými, ale principiálně ukotvenými v ideologii komunismu.

III.1. Účel trestu/účel výkonu trestu odnětí svobody

Osmančík (2000) se domníval, že socialistické vězeňství rezonovalo s jedním diskurzem paradigmatu pozitivního determinismu, a to diskurzu o nenapravitelném zločinci. Ten pak podle něj nebyl v československém pojetí v důsledku svobodnějších šedesátých let „v zásadním rozporu s liberálnější orientovanou pozitivistickou penologií“ (Osmančík, 2000, s. 21). Přesto však byla československá penologie od západní ideologicky izolována, a tak na ni neměl vliv ani diskurz terapeutického přístupu k pachatelům. Tím také byla ušetřena souvisejícího následného rozčarování sedmdesátých let „*nothing works*“¹².

Jaký tedy byl účel trestu ukotvený v šedesátých letech zmíněným zákonem č. 59/1965 Sb.? Účelem výkonu trestu odnětí svobody bylo „odsouzenému zabránit v dalším páchání trestné činnosti a soustavně jej vychovávat k tomu, aby vedl řádný život pracujícího člověka. Výkonem trestu odnětí svobody nesměla být ponížena lidská důstojnost.“ (§ 1 z. č. 59/1965 Sb.) Zmínka o respektování lidské důstojnosti stojí za povšimnutí, nicméně nejednalo se o žádné dogmatické prohlášení, jež by zavazovalo praxi zacházení s odsouzenými. Početná svědectví především politických vězňů potvrzují, že byť se jednalo o princip deklarovaný zákonem, jeho dodržování automatické nebylo.

Takto pojatý cíl věznění opustil právní úpravu až 30. června 1990, kdy jej nahradila méně ideologicky formulovaná definice účelu trestu odnětí svobody, oproštěná od myšlenky povinnosti pracovat, tedy „zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a soustavně ho vychovávat k tomu, aby vedl řádný život občana“. Takto definovaný účel přetrvával v právní úpravě až do konce platnosti tohoto zákona, tedy do roku 1999. Na období 16 let se pak definice účelu trestu odnětí svobody z tohoto zákona přesouvá do trestního zákona č. 140/1961 Sb., kde v § 23 byl definován účel trestu následujícím způsobem: „chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti“.

V zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody je na trestní zákon odkazováno, kdy v § 1 odst. 2 je stanoveno, že „výkonem trestu se sleduje dosažení účelu trestu odnětí svobody ve smyslu trestního zákona prostředky stanovenými v tomto zákoně“.

12 *Nothing works* – tento termín se ujal po publikování analýzy efektivity vězeňských programů americkým sociologem R. Martinsonem v roce 1974 a spustil změnu přemýšlení o možnostech převýchovy, v jejímž důsledku se trestní politiky západního světa přiklonily k důrazu na represi namísto rehabilitace. „To, co chtěl Martinson říct, bylo, že „nic nefunguje pro každého“, tedy že neexistuje jeden univerzální program, který by šlo „nasadit“ na všechny odsouzené, a tím snižovat riziko recidivy u všech. Jeho zpráva byla nicméně pochopena tak, že žádný program není efektivní, a proto nemá smysl s odsouzenými pracovat. Teprve po delší době bylo akceptováno, že mnohé programy efektivní jsou – a že mnohé nejsou.“ (Drápal, Jiříčka & Raszková, 2021, s. 277) Více v Cullen a Gendreau (2001).

Po přijetí nového trestního zákoníku (účinnost od 1. ledna 2010) se definice účelu trestu (novelou provedenou až zákonem č. 276/2013 Sb.) opět vrací zpět do zákona o výkonu trestu odnětí svobody, tedy zákona č. 169/1999 Sb., který jej definuje způsobem, jak jej známe i ze současné právní úpravy: „prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti.“

Proč je vůbec zapotřebí věnovat tolik pozornosti otázce, jak je definován účel trestu? Je to totiž východisko všeho, co se s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody děje a k čemu veškeré úsilí vězeňského personálu směřuje. Jedná se o jednu z oblastí, kde lze detekovat vliv případných společenských změn. A jak vyplývá z výše uvedených citací, účelem trestu odnětí svobody vždy bylo přetvořit jedince, nežádoucím způsobem vybočujícího, na takového, který se bezproblémově zařadí do struktur společnosti. V dřívějších právních úpravách na takového, který vede „řádný život pracujícího občana“, „život řádného občana“ či „řádný život“. Od 1. ledna 2014 „na osobu, která povede po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem“. Účelem trestu vždy bylo přeměnit člověka tak, aby nevybočoval ze společenské normy. A tuto společenskou normu pak určovalo státní zřízení a jeho ideologie.

Jednotlivé právní úpravy definovaly i způsob, jak bude účelu trestu odnětí svobody dosaženo. V terminologii sledovaných zákonů v období socialismu to byla „nápravně výchovná činnost“, po roce 2000 „zacházení s odsouzenými“. Tento termín nalezneme i v aktuální právní úpravě.

III.2. Nápravně výchovná činnost versus zacházení s odsouzenými

Podíváme-li se podrobně, jak konkrétně bylo „přetváření v řádného občana“ definováno, námi první sledovaná norma z roku 1965 (zrušena k 1. lednu 2000) staví nápravně výchovnou činnost na „souhrnu působení stanoveného pořádku a kázně v místech, kde se trest odnětí svobody vykonává, pracovní výchově odsouzených a kulturně výchovné práci“. V posledním stavu textu uvedeného zákona byla „souhrnem působení zvláštních výchovných postupů, kulturně výchovné práce, pracovní výchovy a stanoveného pořádku a kázně (režimu) v místech, ve kterých se trest odnětí svobody vykonává.“

Posláním pracovní výchovy bylo (dle § 25) zejména vytvářet a upevňovat u nich uvědomělý poměr k práci. Pracovní výchova odsouzených zahrnovala jejich zařazování do společensky prospěšné práce, vytváření podmínek k tomu, aby odsouzení mohli získat a zvyšovat svou pracovní kvalifikaci, a výchovu k pracovní aktivitě, a to zejména rozvíjením pracovního soutěžení a zlepšovatelského a vynálezcovského hnutí. Jak se dočteme z komentáře zákona o výkonu trestu odnětí svobody (Regent & Tolar, 1966) k citovanému paragrafu, uvědomělý poměr k práci tvoří podstatný prvek řádného života pracujícího člověka, proto má jeho vytváření specifickou funkci, zejména pak u těch odsouzených, jejichž vztah k práci je narušen a jejich trestná činnost s takovou povahou jejich narušení souvisí.

Kulturně výchovná činnost se podle komentáře zabývá morální stránkou poměru odsouzených k práci. Tuto složku působení na odsouzené upravoval § 30 následujícím způsobem. „Posláním kulturně výchovné práce je vytvářet u odsouzených uvědomělý

vztah ke společnosti, založený na zásadách socialistické morálky a kultury. Je zaměřena především na výchovu odsouzených k zachování zákonů a pravidel socialistického soužití, k poctivému poměru k práci, k ochraně a upevnování socialistického vlastnictví, jakož i na celkové zvyšování všeobecného vzdělání odsouzených a jejich kulturní úrovně.“ A dále v § 31 „odsouzeným, u nichž jsou pro to zejména vzhledem k jejich schopnostem, věku a délce trestu předpoklady, se umožňuje, aby získali základní, popřípadě střední nebo úplně střední vzdělání; vyučování se provádí zásadně v mimopracovní době“. Formy a metody výchovné práce měly různorodou podobu, mimo jiné zahrnovaly „odběr a četbu publikací, zejména politického, odborného a kulturního zaměření“. Za tímto účelem jsou v nápravných zařízeních zřízeny knihovny.

Převýchova¹³ v socialistického člověka byla brána důkladně a dle teorie Bauböcka¹⁴ (1994) zcela splňuje předpoklady úspěšného začlenění jednotlivce do společnosti. Zahrnuje všechny roviny úrovně společnosti – doplňováním vzdělání a zařazováním do práce je realizována příprava na začlenění do sociálně ekonomické sféry, kulturně výchovnou pak jednak začlenění do roviny kulturní, ale především i občansko-politické. A to vše takovým způsobem a s takovým cílem, aby se daný jedinec zařadil a nežádoucím způsobem se od ostatních neodlišoval.

Společenská poptávka po výsledku nápravy se však s vývojem dění po roce 1989 proměňuje. Socialismus padá, a tím i potřeba převychovávat odsouzené v rámci socialistické pracovníky.

V českém vězeňství se až po roce 1989 začal používat pojem „zacházení“, dříve se hovořilo o resocializačním působení a resocializačních programech. Do české legislativy byly programy zacházení zaneseny až od 1. ledna 2000 do zákona o výkonu trestu odnětí svobody (zejména § 41) a vyhlášky č. 345/1999 Sb. (§ 36 a dále). Zacházení chápeme jako veškerou činnost, která je s odsouzenými realizována proto, aby byl naplněn účel výkonu trestu odnětí svobody. (Drápal, Jiříčka & Raszková, 2021) Program zacházení má jasně formulovaný cíl a složky/činnosti/oblasti. Jedná se o pracovní, vzdělávací, speciálně výchovnou, zájmovou činnost a oblast utváření vnějších vztahů, tzv. extramurální aktivity. Zároveň se však v zákoně č. 169/1999 Sb. v § 2 odst. 2 nově objevuje, že „s odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem“.

V komentáři Kalvodové (2013) k zákonu č. 169/1999 Sb. § 2 odst. 2 se pak dočteme, že „je opuštěn nereálný cíl úplné převýchovy pachatele, a tedy i úplná eliminace jeho recidivy. Vyžaduje se takové zacházení, které zachová zdraví odsouzeného a poskytne mu, resp. zvýší

13 Převýchovou rozumíme cílenou a systematickou snahu změnit dosavadní postoje, návyky, výchovu, aby výsledek převýchovy byl v souladu s normami společnosti.

14 Uvedenou teorii/koncepci vypracoval R. Bauböck pro potřeby Rady Evropy a byla primárně určena k integraci migrantů, skvěle však slouží jako východisko pro integraci jakékoli skupiny osob do společnosti. Staví na principu, že integrace je úspěšná teprve tehdy, pokud zahrne všechny úrovně společnosti, tedy sociálně ekonomickou, občansko-politickou a kulturní.

jeho šance na reintegraci po propuštění, na schopnost vést život v souladu se zákonem, ať již umožněním vzdělání, zvýšením kvalifikace, získáním pracovních návyků, osvojením si určitého řádu a pocitu odpovědnosti za vlastní chování apod.“

Pokud porovnáme obsahy „převýchovy“ pachatelů v období socialismu a současnosti, je patrný ústup z ambice převýchovy, jak doslovně ilustruje citovaný komentář. Shodné je spoléhání se na posilování pracovních dovedností, včetně příslušné kvalifikace.

III.3. Diferenciace

Další oblast, které věnujeme pozornost, je diferenciace. Ta je jedním z řady faktorů, které podporují kvalitní zacházení s odsouzenými. Budeme se jí zabývat v souvislosti s rozlišováním jednotlivých skupin odsouzených i s odlišnostmi výkonu trestu. Vhodnou diferenciací se dá předcházet řadě rizikových situací mezi samotnými odsouzenými a zároveň podporovat prodesistenční faktory u odsouzených a snižovat jejich riziko recidivy. U vnější diferenciace je stěžejní zajištění bezpečnosti (míra vnějšího střežení) a u vnitřní diferenciace se jedná o systematické umísťování odsouzených do skupin, stanovení odpovídající míry intervence a způsobu zacházení s konkrétními skupinami odsouzených.

Sledované právní normy obsahovaly úpravu diferenciace. Princip je v zásadě ve všech předpisech stejný: soud rozhodne, kde (v jaké nápravně výchovné skupině či později typu věznice) odsouzený trest vykoná.

Základní diferenciaci prováděl soud podle trestněprávních kritérií, které definoval trestní zákon č. 140/1961 Sb. (pracujeme se zněním aktuálním v době vydání komentovaného zákona o výkonu trestu odnětí svobody, tj. v roce 1966). Ten v § 39a stanovoval principy zařazování následujícím způsobem. Soud zařadil pachatele zpravidla do I. NVS, nebyl-li v posledních deseti letech před spácháním trestného činu ve výkonu trestu odnětí svobody, který mu byl uložen za úmyslný trestný čin. Do II. NVS, byl-li v posledních deseti letech před spácháním trestného činu ve VTOS, který mu byl uložen za úmyslný trestný čin. Do III. NVS, je-li mu ukládán trest jako zvlášť nebezpečnému recidivistovi anebo trest za některý z trestných činů, jako jsou vlastizrada, rozvracení republiky, teror, záškodnictví, sabotáž, vyzvědačství nebo některý obdobný trestný čin proti státu světové socialistické soustavy, dále i za trestný čin válečné zrady, spekulace, rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, a v kvalifikovaných skutkových podstatách trestných činů obecného ohrožení, vraždy, loupeže, znásilnění, pohlavního zneužívání nebo genocidy. K úplnosti ještě dodejme, že podle § 39 citovaného Trestního zákona bylo možné uložit trest odnětí svobody nejvýše na 15 let, také však bylo možné uložit trest výjimečný – trest smrti (§ 29).

Podle komentáře k ZVTOS se narušení pachatele posuzovala především podle „jeho poměru k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky a k zachování zákonů a pravidel socialistického soužití, k plnění občanských povinností (nejmň k povinnosti pracovat), podle jeho osobních vlastností a sklonů, podle dosavadního života (s přihlédnutím ke kriminální minulosti, věku a skutečnosti, jaký nápravný účinek mělo soudní řízení a eventuální výkon předchozích trestů) a podle míry zavinění, druhu, intenzity a jiných okolností trestné činnosti, pro níž došlo k odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.“ (Regent & Tolar, 1966, s. 46)

Dále komentář objasňoval způsob posouzení stupně narušení, kdy se přihlíželo k počtu předchozích trestů odnětí svobody, délce doby od posledního uvěznění a spáchání dalšího trestného činu, počet spáchaných trestných činů a zda se jednalo o trestné činy úmyslné nebo nedbalostní.

Právní úprava z roku 1965 deklarovala cíl diferenciací odsouzených následujícím způsobem (do 30. června 1990 § 5 odst. 2, do 31. prosince 1993 § 5 odst. 3): „Výkonem trestu v nápravně výchovných skupinách se sleduje cíl, aby méně narušení odsouzení vykonávali trest odděleně od více narušených odsouzených a aby v nápravně výchovné činnosti u odsouzených, u nichž to vyžaduje vyšší stupeň nebo povaha jejich narušení, se uplatňovaly účinnější prostředky k jejich nápravě. V nápravně výchovných skupinách se trest vykonává podle zásady, že čím je vyšší nápravně výchovná skupina, tím je menší rozsah práv odsouzených ve výkonu trestu, a tím je větší rozsah jejich omezení; obdobně diferencovaně jsou upraveny též formy a metody pracovní výchovy a kulturně výchovné práce, rozsah oprávnění samosprávy a způsob ostrahy.“

Od 1. ledna 1994 došlo k zavedení čtyř typů věznic, s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou, a to novelou zákona č. 294/1993 Sb. Na nich byl vězeňský systém postaven až do roku 2017, tedy dlouhých 24 let.

Cíl diferenciací odsouzených byl v tomto smyslu upraven: „diferencovaným výkonem trestu v jednotlivých typech věznic, kde se sleduje, aby méně narušení odsouzení vykonávali trest odděleně od více narušených odsouzených a aby v nápravně výchovné činnosti u odsouzených, u nichž to vyžaduje vyšší stupeň nebo povaha jejich narušení, se uplatňovaly účinnější prostředky k jejich nápravě. Obdobně diferencovaně se volí též formy a metody pracovní výchovy a kulturně výchovné práce, rozsah oprávnění samosprávy, stupeň vnější ostrahy a způsob zajištění bezpečnosti.“ (§ 5 odst. 4 zákon č. 59/1965 Sb.)

Diferencovaný výkon trestu byl samozřejmě u mladistvých, kteří vykonávali trest v nápravně výchovných ústavech pro mladistvé a u odsouzených, jejichž pracovní schopnost byla podstatně snížena anebo u nichž to vyžadoval jejich tělesný nebo duševní stav (odsouzení se sníženou pracovní schopností nebo postižených vadami). (oddíl 12 a § 9 zákona č. 59/1965 Sb.) Od 1. července 1990 se v § 5 objevuje, že se trest vykonává odděleně podle pohlaví a odděleně na dospělých a mladistvých. Od 1. ledna 1994 se dle § 6 zákona č. 59/1965 Sb. odděleně do samostatných věznic nebo samostatných oddělení věznic umísťovali odsouzení se změněnou pracovní schopností, dále odsouzení muži starší 60 let a odsouzené ženy. Nově je uveden i § 9a, který upravuje výkon trestu u žen. Je vyloučeno, aby trest vykonávala žena, která je těhotná, či má dítě mladší než 1 rok. Trest má být přiměřený u žen, které překročily 60. rok věku. Nově je upraven výkon trestu u dalších kategorií odsouzených (viz oddíl 13 § 61–74) u: odsouzených se změněnou pracovní schopností a odsouzených v důchodovém věku, odsouzených s psychopatickou strukturou osobnosti, odsouzených drogově závislých a odsouzených s duševní poruchou, odsouzených s doživotním trestem a cizinců.

Od roku 1994 je nastaven jiný přístup k odsouzeným i samotnému výkonu trestu. Je zaveden pojem resocializační programy, které „představují souhrn pracovních, vzděláva-

cích, terapeutických a zájmových aktivit s diferencovaným přístupem při jejich realizaci. Skladba resocializačního programu vždy sleduje dosažení účelu výkonu trestu.“ (§ 8 odst. 1 zákon č. 59/1965 Sb.)

Přijetím nového zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, cíl diferenciaci odsouzených mizí. Neznamená to však rezignaci na ni. Ustanovení § 7 (stav do 31. března 2000) upravuje principy umístování, čímž základní rozdělení odsouzených zajišťuje. Odděleně se umísťují odsouzení muži od odsouzených žen a dále zpravidla mladiství od dospělých; recidivisté od těch, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé; odsouzení za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti; trvale pracovní nezařaditelní; vězni s poruchami duševními a poruchami chování; odsouzení k doživotnímu trestu a s uloženým ochranným léčením. Nově je uveden i pojem zacházení s odsouzenými a programy zacházení (viz § 40 a § 41). V hlavě IV. (§ 58–72 b) jsou popsány další odlišnosti výkonu trestu u vybraných skupin odsouzených a přihlíží se k jejich psychickým, fyziologickým a věkovým zvláštěstím (mladiství, ženy, včetně výkonu trestu matek nezletilých dětí, trvale pracovní nezařaditelní, cizinci, doživotně odsouzení, vězni s poruchami duševními a s poruchami chování).

Zmíněný § 7 ZVTOS se rozšířil a dle posledního znění (od 1. ledna 2022) se dle odst. 1 odděleně umísťují odsouzení muži od odsouzených žen; odsouzené ženy, které mají ve výkonu trestu u sebe dítě; odsouzení s infekčním onemocněním nebo u nichž je podezření na infekční onemocnění a dále zpravidla odsouzení, kteří jsou mladiství od dospělých; opakovaně ve výkonu trestu od těch, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé; odsouzení za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti; trvale pracovní nezařaditelní; osoby s poruchami duševními, poruchami chování; vězni s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí a velmi nebezpeční¹⁵.

Předmětný § 7 v odst. 2 stanovuje, že na základě doporučení odborných zaměstnanců mají odsouzení příslušníci bezpečnostních sborů, vojáci z povolání a strážníci obecní policie, byť jejich služební nebo obdobný poměr již netrvá, vykonávat trest ve specializovaných oddílech věznic zřízených generálním ředitelem Vězeňské služby.

Diferenciaci navíc zaznamenává podstatnou změnu v roce 2017, kdy je zavedena zcela nová praxe – Vězeňská služba sama diferencuje odsouzené do oddělení věznice s ostrahou, lišícími se stupni zabezpečení (s nízkým, středním a vysokým stupněm). To má samozřejmě oporu v právní úpravě, která zakotvuje existenci už pouze dvou typů věznic – se zvýšenou ostrahou a již jmenovanou ostrahou. Vzhledem k tomu, že právě tato systémová změna – redukce typů věznic ze čtyř na dvě byla hlavním předmětem zájmu v rámci našeho výzkumného úkolu, budeme se tématu aktuální diferenciaci odsouzených a procesu jejich umístování do jednotlivých oddělení věznice s ostrahou věnovat podrobněji v dalších kapitolách publikace.

15 Odsouzení s uloženým výjimečným trestem; proti kterým je vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin spáchaný během výkonu vazby nebo výkonu trestu; který se v posledních pěti letech pokusil uprchnout nebo uprchl z výkonu vazby nebo výkonu trestu; u kterého lze důvodně předpokládat, že ohrozí bezpečnost jiných osob. (§ 72a ZVTOS)

IV.

Legislativní proces projednávání návrhu zákona

Závěr našeho historického exkurzu věnujeme oblasti neméně zajímavé, jako je právní úprava výkonu vězeňství. Tou je legislativní proces, který přijetí konkrétní právní úpravy předchází. Vzhledem k tématu našeho výzkumného úkolu jsme jako zdroj dat zvolili stenografický záznam rozprav uskutečněných v rámci jednotlivých čtení v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR¹⁶, a to u obou relevantních norem – zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (jednalo se o zákon č. 58/2017 Sb.) a další zákony, např. zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb.

Tento zdroj informací jsme zpracovali inspirováni analýzou diskurzu, kdy diskurzem rozumíme „analytický nástroj pro odkrytí dynamiky politických procesů a vysvětlení konkrétní podoby policy“¹⁷ (Nekola, Geissler & Muralová, 2011, s. 70). Vlastní metoda zpracování pak spočívala v kvalitativní obsahové analýze textů pomocí softwaru Atlas.ti, kdy jsme kódovali relevantní části výroků (slovníkem používaného softwaru „úryvky“) diskutujících poslanců. Jak se ukázalo v průběhu kódování, pro potřeby našeho výzkumu nebylo nutné odlišovat, v kterém čtení k výroku došlo. V rámci prvního kódování jsme získali představu o hlavních tématech, která v souvislosti s připravovanými normami vyvstávala (např. humanizace vězeňství, zvýšení efektivity výkonu trestu odnětí svobody, mezinárodní dokumenty zavazující ČR v této oblasti, podmínky výkonu trestu odnětí svobody).

Následoval druhý krok analýzy, tedy hledání společných prvků těchto témat a vytváření kategorií (výkon trestu odnětí svobody matek s dětmi, úhrada za výkon trestu odnětí svobody, zřizování nestátních věznic, zpřísnění podmínek pro odsouzené, programy zacházení, argumenty pro a proti přijetí návrhu atd.). V závěrečné části kvalitativní analýzy pak byla vytvořena „tematická mapa“ legislativního procesu, která nám umožnila interpretovat zkoumaný legislativní proces z hlediska širšího historicko-spoločenského hlediska, a odhalit tak genezi konkrétních rysů vězeňské politiky.

Co se týče základních informací ke zkoumaným normám, přijímaná právní úprava výkonu trestu odnětí svobody v roce 1999 byla skutečně zásadní. Jednalo se o zcela novou normu, vznikající ve svobodné společnosti. Do této chvíle totiž stále platil původní zákon z roku 1965, byť několikrát novelizovaný. Jednalo se o stavění zcela nových základů vězeňství právního demokratického státu.

Pro úplnost připomeňme (viz Obrázek 1), jak v České republice funguje legislativní proces. Ústava (v článku 41) přiznává zákonodárnou iniciativu pouze několika subjektům, a to poslanci, skupině poslanců, Senátu, vládě nebo zastupitelstvu vyššího územního samosprávného celku. Poté, co je návrh zákona doručen Poslanecké sněmovně, její předseda jej postoupí organizačnímu výboru, který se o něj po „organizační stránce“ postará. Tedy zařadí jej na program konkrétní schůze PSP, určí zpravodaje pro 1. čtení a zároveň dle

16 Stenografické záznamy jednání Poslanecké sněmovny jsou standardně prováděny a jsou veřejně dostupné na <https://www.psp.cz/eknih/2021ps/stenprot/index.htm>. Námi analyzovaný datový korpus čítal zhruba 11 tisíc slov.

17 *Policy* je obsahový rozměr politiky. Jedná se o formální rozhodnutí veřejných orgánů vyjádřené v nejrůznějších podobách.

tématu návrhu zákona výbor, který se jím bude zabývat. Poté následují celkem tři čtení v PSP ČR, během kterých mohou navržené normy procházet změnami. Na závěrečném třetím čtení se hlasuje o výsledné podobě zákona, a pokud je přijat, je postoupen Senátu.

Obrázek 1: Legislativní proces projednávání návrhů zákonů (převzato z: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2023, online)

Vládní návrhy zákonů jsou pak připravovány v souladu s legislativními pravidly vlády (Vláda České republiky, 2023, online). Ta byla od svého přijetí v roce 1998 několikrát novelizována. V důsledku toho se samozřejmě měnila i podoba důvodových zpráv k věcným záměrům zákonů předkládaných vládou, což je případ i námi analyzovaných zákonů, a to již zmiňovaného zákona č. 169/1999 Sb., a zákona č. 58/2017 Sb. Z důvodu zásadní nesourodosti formátu nebylo možné uvedené důvodové zprávy navzájem porovnat. Důvodová zpráva k prvnímu zmíněnému zákonu je totiž značně stručná, proto jsme u ní neprováděli analýzu tak, jak jsme mohli učinit u zákona č. 58/2017 Sb. V následujícím textu proto seznámíme čtenáře s okolnostmi, za jakých byly tyto dvě normy přijímány, zachycené v podobě diskuzí v Poslanecké sněmovně. V závěru kapitoly se pak budeme samostatně věnovat ještě důvodové zprávě k zákonu č. 58/2017 Sb., neboť tato norma přinesla změnu vězeňského systému, jež byla předmětem našeho výzkumného zájmu.

Jak již bylo řečeno, cílem komparace legislativního procesu bylo popsat vytváření konkrétní podoby nové penologické politiky právě s ohledem na změny vůči té předcházející. Srovnáváme přijímání dvou ze své podstaty rozdílných norem, jakými je zákon přinášející komplexní právní úpravu určité oblasti (výkonu trestu odnětí svobody) a zákon, který dílčím způsobem novelizuje některé právní normy. O tom, že zákon č. 58/2017 Sb. není rozsáhlou novelizační normou, svědčí i forma zpracování jeho návrhu. Podle legislativních pravidel vlády se totiž v případě, kdy jde o novelu rozsáhlou, používá jako základ pro další zpracování text celého zákona v platném znění. Pokud tomu tak není, je základem pro další zpracování jen příslušná část zákona či dokonce pouze jednotlivý paragraf. Návrh zákona pak byl vypracován způsobem adekvátním pro novelu, jež svou povahou není rozsáhlá.

Stručně k historii zákona č. 169/1999 Sb.¹⁸ Návrh zákona poslanci obdrželi 6. ledna 1999, podle ústavních pravidel jej předseda Poslanecké sněmovny doporučil k projednání, kdy jako zpravodaje určil poslance Tomáše Kladívka, a zároveň navrhl, aby bylo Výboru pro obranu a bezpečnost přikázáno projednání tohoto návrhu. Dne 3. února 1999 pak v rámci 9. schůze Poslanecké sněmovny PČR proběhlo první čtení a návrh zákona byl přikázán k projednání výborům Petičnímu a Výboru pro obranu a bezpečnost. Oba výbory tak učinily a vydaly usnesení, která byla doručena poslancům. 11. května 1999 prošel návrh zákona obecnou rozpravou v rámci 2. čtení, během kterého zazněly pozměňovací ná-

18 Více na webových stránkách Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw>.

vrhy. Ty byly zpracovány a rozeslány poslancům. Závěrečné, třetí čtení, se uskutečnilo 2. června 1999 a návrh zákona byl schválen. Byl postoupen Senátu, kde prošel příslušným legislativním procesem, nakonec byl podepsán prezidentem ČR a 3. srpna 1999 vyhlášen ve Sbírce zákonů pod číslem 169/1999 Sb.

Návrh zákona č. 58/2017 Sb. obdrželi poslanci dne 3. září 2015. Jeho projednání bylo organizačním výborem doporučeno a jako zpravodaj byla určena Marie Benešová, jako garanční výbor Ústavně právní výbor. První čtení proběhlo 4. května 2016, návrh zákona byl přikázán k projednání výborům Ústavně právnímu a Výboru pro bezpečnost. Jejich návrhy byly poslancům doručeny a návrh zákona prošel v rámci druhého čtení obecnou rozpravou 7. září 2016. Z něj vzešlé pozměňovací návrhy byly zpracovány a rozeslány. Třetí čtení se uskutečnilo 9. prosince 2016 a návrh zákona byl schválen. Poslanecká sněmovna jej postoupila dne 20. prosince 2016 Senátu a ten jej po vlastním legislativním procesu schválil a 31. ledna 2017 doručil prezidentovi k podepsání. Prezident zákon podepsal a zákon byl vyhlášen 3. března 2017 ve Sbírce zákonů pod číslem 58/2017 Sb.

V obou případech byla předkladatelem návrhu zákona vláda, zastoupená ministrem spravedlnosti. Předmětem naší analýzy, kterou jsme realizovali pomocí softwaru Atlas.ti, pak byly diskuze, které zazněly během legislativního procesu v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR.

IV.1. Analýza legislativního procesu přijímání zákona č. 169/1999 Sb.

Co zaujme při prvním pohledu na záznam analyzované diskuze (Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1998–2002) k historicky staršímu právnímu předpisu z roku 1999, je, jakou pozornost poslanců na sebe strhl nový institut navrhované právní úpravy, a to výkon odnětí svobody matky s dítětem do tří let věku. Do této doby nebyl právním řádem nikterak upraven, tedy samozřejmě ani nebylo myslitelné, aby u sebe měla vězněná matka dítě mladší tří let věku. Celkem bylo tomuto tématu věnováno 18 výroků ze strany poslanců, což z něj učinilo v rámci kódování absolutně nejfrekventovanější předmět diskuze. Zvýšenou pozornost získal i další nově navrhovaný institut, kterým byly věznice zřizované jiným subjektem než státem. K tomuto tématu se poslanci s různými poznámkami či komentáři vyjádřili sedmkrát.

Žádné další téma tak diskuzně exponováno nebylo. Na základě kvalitativní analýzy diskuze je pak možné nahlédnout, jaké kontury nového systému vězeňství poslanci zamýšleli vytvořit, a to právě podle obsahu jejich vystoupení v diskuzi. Ideovým východiskem byla celková **humanizace vězeňství**, která se opírala jednak o mezinárodní dokumenty, ale i o princip stanovení minimálních práv a povinností odsouzených.

„Vládní návrh zákona byl zpracován s přihlédnutím k právním úpravám podmínek výkonu trestu odnětí svobody v jiných evropských zemích a rovněž se do něj promítají požadavky, které v oblasti vězeňství a právního postavení odsouzených osob pro stát vyplývají z některých mezinárodních dokumentů, ať již OSN, nebo Rady Evropy. V tomto směru vládní návrh představuje standardní právní úpravu, která v potřebném rozsahu zajišťuje

právní ochranu osob zbavených osobní svobody na základě rozsudku, respektuje princip, že k omezení nebo zbavení jejich práv může docházet jen v takovém rozsahu, jaký je nezbytný k dosažení účelu výkonu trestu.“

Z diskuze je dále patrná snaha **odlišit nový zákon od staré právní úpravy**, včetně deklarování opouštění víry, že všechny odsouzené lze převychovat (a to stejnými prostředky).

„Návrh předkládaného zákona v sobě obsahuje určitý odklon od globální snahy o převýchovu všech odsouzených, a naopak prohlubuje požadavek individuálního přístupu především ke každému odsouzenému a posléze i použití tomu odpovídajících prostředků působení jako předpokladu pro dosažení většího efektu výkonu trestu.“

Diskuzí se prolíná snaha zakotvit právní úpravu, jež bude motivovat odsouzené tak, aby mohli sami ovlivnit svůj pobyt ve věznicí. Jinými slovy, nad rámec garantovaných minimálních práv a povinností odsouzených mají být **konkrétní podmínky výkonu trestu odnětí svobody přímo úměrné chování odsouzených**.

„Jako nejučinnější předpoklad převýchovného působení na vězně se ukazuje důsledné vyžadování plnění povinností při respektování jejich zákonem zaručených práv. Ona jednota práv a povinností, která nebývá vždycky součástí námi přijímaných zákonů, se tady projevila v docela účinné formě a já jsem přesvědčen, že tento postup je shledáván obecně všemi za správný. Úspěch výchovného působení přitom závisí na správném zařazení a důsledném provádění komplexního programu zacházení s každým jednotlivým odsouzeným.“

„K tomu by měly přispět výrazně spolupůsobení a pozitivní motivace odsouzených. Právě jasné vymezení povinností, ale i práv odsouzených tvoří základní podmínky pro takovou orientaci a současně i jasnou motivaci. Jasné povinnosti a jejich plnění umožňuje vymezení práv, resp. kázeňských odměn. Právě změny režimu výkonu trestu v podobě motivačních prvků mohou výrazně přispět k osobnímu spolupůsobení na průběh výkonu trestu.“

S novým vězeňským systémem je spojováno také **očekávání větší efektivity**, neboli jinými slovy **snížení míry recidivy**.

„Přínosem zákona je posílení důrazu na resocializaci odsouzeného, protože ta je právě nutná k začlenění odsouzeného po výkonu trestu odnětí svobody do společnosti.“

Poslanci věnovali pozornost **diferenciaci odsouzených**, kterou navrhovaná norma přinášela. Na tomto místě je třeba připomenout, že se nejedná o žádný nový vhléd na problematiku výkonu trestu odnětí svobody. Jak bylo v předchozím textu rozvedeno, snaha diferencovat vězněné osoby je s tímto typem trestní sankce spjata od dávné historie.

„Navržená kvalifikace jednotlivých věznic je požadavek dlouhodobý a žádoucí pro zcela mezní sociální a morální kategorizaci odsouzených. Potřeba důsledně řešit oddělení pro nebezpečné vězně a recidivisty od prvotrestaných, odsouzených za nedbalostní delikty a mladistvých, je naprosto žádoucí. K těmto pozitivním návrhům patří požadavek na zcela oddělené umístění odsouzených doživotně. Stejně tak je třeba podpořit myšlenku vytvářet ve věznicích oddělení pro mladistvé odsouzené.“

„Nelze vytvořit jediný model výkonu trestu odnětí svobody. U některých skupin odsouzených je s ohledem na povahu trestné činnosti, délku uloženého trestu a zejména jejich osobní a morální kvality namísto zdůraznit represivní složku trestu a příliš na jejich převýchovu nespolehat. Naopak u jiné skupiny odsouzených lze předpokládat jejich vstřícný přístup k výkonu trestu, resp. spolehat na to, co zákon označuje jako snahu po nápravě, a změřenou mírou recidivit očekávat přiměřeně příznivé výsledky.“

Podstatnou novinkou, která byla do právního řádu navrhované normy zakotvena, bylo umožnění dalším subjektům vstupovat do procesu nápravy odsouzených.

„Zcela novým institutem v předloženém vládním návrhu zákona je zapojení obcí a nestátních subjektů do účasti na zajišťování výkonu trestu. Jde o atypický přístup, který nemá v českém vězeňství praktické zkušenosti.“

„To se projevuje ve snaze již v průběhu výkonu trestu umožnit, aby na odsouzené v širší míře působily i jiné subjekty, stojící mimo věznici, a to nejen orgány sociální péče zajišťované zákonem, ale i nestátní organizace humanitární povahy. Poměrně velkou část vězeňské populace totiž tvoří odsouzení bez potřebného sociálního zázemí, kteří po skončení výkonu trestu nemají zajištěny základní podmínky dalšího bezkonfliktního života, jako jsou bydlení nebo zaměstnání. Pokud se snahou věznice během jejich pobytu v podmínkách výkonu trestu dosáhne alespoň minimálního pozitivního výsledku i v tomto směru, ten je pak velmi brzy zcela zmařen a řada propuštěných se znovu dopouští trestné činnosti a zapadá do prostředí pro tuto trestnou činnost příznivé. O tom svědčí v konečných důsledcích vysoký podíl recidivistů. I v tomto směru by měl návrh navrhovaného zákona přispět k určitému žádoucímu posunu.“

To tedy byly pilíře nového vězeňského systému tak, jak je zákonodárci stavěli v průběhu legislativního procesu, včetně oblastí, jež měly potenciál hrát v nově vznikajícím systému klíčovou úlohu, ale nebyly akceptovány, tedy již zmíněné možnosti zřízení věznic jiným subjektem než státem. Diskuze se věnovala též tématům, která sice nebyla pro postavení základů nového systému stěžejní, avšak dle míry pozornosti jim věnovaným je poslanci považovali za významné.

V diskuzi je možné zaznamenat dílčí skepsi ohledně naplnění očekávání, která byla s novou právní úpravou vázána, a to zejména s ohledem na finanční zajištění vězeňství.

„K dosažení uspokojivého stavu by bylo třeba vynaložit několik miliard k tomu, aby vězeňství se dalo považovat za vězeňství moderní, odpovídající třeba i problému plochy pro jednotlivé vězně, evropským standardům.“

„Za negativum současného návrhu je možné označit neupravení pravomoci, rozmisťování odsouzených vězeňskou službou, které je typické pro většinu demokratických států, kde v zákonu je stále ponecháno toto právo soudům. Domnívám se, že rozmisťování odsouzených by lépe reflektovalo podmínky ve výkonu trestu odnětí svobody s účelem výkonu trestu odnětí svobody odsouzeného.“

Stejným postupem jsme pak provedli kvalitativní analýzu diskuze v rámci legislativního procesu u druhé normy, zákona č. 58/2017 Sb. Ten přináší významnější změny vězeňského systému, jenž existoval v podobě vymezené výše rozebíranou zákonnou úpravou téměř 18 let.

V diskuzi se neobjevilo žádné emočně exponované téma, jakým byl výkon matek s dětmi. Právní úprava se soustředila především na diferenciaci odsouzených tím, že sníží počet typů věznic ze čtyř na dva, a v typu věznice s ostrahou ji zcela ponechá na Vězeňské službě. Oproti tomu předchozí právní úprava skutečně ukotvovala nový systém výkonu trestu odnětí svobody v ČR. I zde nacházíme snahu odlišit nově navrhovaný systém od toho původního.

„Čili v podstatě tu jde o to, že v dnešním systému je zařazení do některého z těch čtyř typů věznic součástí rozhodnutí o uložení trestu, rozhoduje o tom soudce, a je to tedy něco – nechci říct neměnného, to změnit lze, ale velmi obtížně potom změnitelného. To je pozůstatek staré koncepce vůbec výkonu trestu nebo přístupu k trestům jako k trestům, které slouží primárně pro to, aby byly nepříjemné, a tedy jsou to – stále ještě – je v tom cítit různé míry zostřenosti toho žaláře. Ten nový systém oproti tomu souvisí s naší novou koncepcí vězeňství, která se orientuje na snahu začlenit pachatele zpět do společnosti, a proto má být zařazení vězně do konkrétního výchovného režimu nebo bezpečnostního režimu také záležitostí jeho aktuálního chování, jeho aktuálních podmínek.“

Pro úplný kontext diskuze je třeba připomenout část historie výkonu trestu odnětí svobody, kdy v roce 1994 Ústavní soud zrušil svým nálezem 5/94 ze dne 30. listopadu 1994 přerazování odsouzených z jednoho typu věznice do jiného rozhodnutím ředitele věznice (proti němuž bylo možné odvolat se k soudu, konkrétně se jednalo o zrušení § 9 a § 9a novelizovaného zákona o výkonu trestu odnětí svobody č. 59/1965 Sb.). Tento krok vycházel z principu, že „rozhodování o přerazování odsouzeného z jednoho typu věznice do druhého, bez ohledu na přísnost jejich režimu, je rozhodováním o trestu za trestný čin, což Listina svěřuje výlučně do pravomoci soudu, v žádném případě správnímu orgánu.“

Proto není nic překvapujícího, že se poslanci v rámci diskuze zamýšleli nad tím, zda nová diferenciacie obtojí vůči tomuto nálezu ústavního soudu.

„Rozhodnutí z roku 1994, což jen tak mimochodem byl úplně jinak složený Ústavní soud, než je dnes, vycházelo ze zcela jiného právního stavu. Vycházelo ze stavu, kde jednak o primárním zařazení rozhodoval soud, a tedy tom, k čemu se vyjadřoval ten Ústavní soud. Ředitel věznice měl potom pravomoc měnit rozhodnutí soudu, což skutečně zní podivně. A jednak, a to je ještě důležitější, v té době skutečně ty čtyři různé typy vykazovaly výrazné odlišnosti z hlediska práv těch odsouzených. Z hlediska toho, jak často lze přijímat návštěvy, jak často lze dostat balík, a dalších pro vězně velice důležitých práv. A to právě vedlo Ústavní soud k závěru, že tedy to zařazení do jednotlivého typu má v sobě prvky také sankční, tzn. kvality trestu, a z tohoto důvodu že je třeba, aby o tom rozhodoval soud. Nicméně v mezidobí došlo v tomto směru k narovnání a všechna tato práva jsou dnes stejná ve všech těch třech typech, které chceme sjednotit. Takže tento problém odpadl.“

Oproti legislativní diskuzi v roce 1996, kdy poslanci byli ve shodě názoru, že je třeba právně ukotvit nový vězeňský systém, zde taková jednota není a ozývají se hlasy, že (tato) dílčí změna není žádoucí.

„... aby se zvažila buď zásadní reforma, zrušení všech diferenčních skupin, svěřením tohoto rozhodování do rukou rady, která by ale měla tu decizní pravomoc, jako je to v řadě jiných západoevropských zemí a skandinávských zemí, ty studie má Ministerstvo spravedlnosti také k dispozici, anebo nechala ten stav, jaký je.“

Někteří poslanci nevěří deklarovaným cílům, změny nepovažují za koncepční, ale mají potenciál řešit dílčí problémy trestní politiky, konkrétně jsou jmenovány **přeplněnost věznic a zahlcenost soudů** agendou přerazování odsouzených.

„Výkon trestu odnětí svobody by měl být vykonáván diferencovaně, a to nejméně ve třech typech věznic, a to s dohledem, s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, čímž bychom se de facto vrátili k bývalému diferencování výkonu trestu odnětí svobody a ředitelé věznic by rozhodovali o režimu výkonu trestu. Chápu však snahu Ministerstva spravedlnosti částečně odbřemenit soudům, které v současnosti rozhodují o přerazení odsouzených z jednoho typu věznice do druhého, ale nechat vše pouze na řediteli věznice, popř. v případě odvolání na jejich generálním řediteli, také není systémovým řešením.“

„Tady se budou řešit problémy s přeplněností věznic tak, že se budou umisťovat odsouzení tam, kde bude zrovna volno. Ne tam, kde by byla vhodná ostraha a převýchova a byly specializované programy, ale tam, kam se prostě vejdou. A pochopitelně tohle riziko nehrozí tolik u soudů.“

„Já tedy varuji ještě jednou, naposledy, že se obávám, že dojde pouze k tomu, že se tím bude řešit akutní nedostatek míst v přeplněných věznicích a že to nebude mít žádný dopad na snižování recidivy, žádný dopad na resocializaci odsouzených.“

Oproti tomu zaznělo ze strany předkladatele, že se jedná o **nové pojetí výkonu trestu**.

„Vychází to v podstatě ze zkušeností západoevropských, kde tedy toto moderní pojetí bylo již aplikováno, a v podstatě to znamená a očekává se od toho, že dojde ke snížení míry recidivy a kriminality a lepšího začleňování vězňů do normálního prostředí po výkonu trestu.“

„Jde o zrušení tzv. vnější diferenciace věznic, to znamená, nadále by soudy rozhodovaly již jen o tom, zda odsouzeného umístit do věznice se zvýšenou ostrahou, nebo do obecného režimu věznice, který by se dále dělil již jen vnitřně, a bylo by potom v pravomocích vězeňské služby, aby podle toho, jak probíhá resocializace pachatele, nebo odsouzeného lépe, ho přerazovala mezi jednotlivými typy. Je to velice důležitá změna, která umožní posunout naše vězeňství do 21. století.“

IV.2. Důvodová zpráva k zákonu

Otázku, zda se jednalo o změnu dílčí, či koncepční, se pokusíme zodpovědět v rámci dalších kapitol. Analýza legislativního procesu by však nebyla kompletní, pokud bychom pominuli důvodovou zprávu k věcnému záměru zákona.

Zákon č. 58/2017 Sb. nevznikal ve společensko-odborném vakuu. Naopak, jak lze vyčíst právě z důvodové zprávy, odkazuje se na strategický dokument Koncepce vězeňství do roku 2025 (2016)¹⁹, kde bylo ve specifickém cíli 4. 1. „Změna vnější diferenciacie“ uvedeno, že „současný stav zařazování a přeřazování odsouzených vykazuje problémy, ať již spojené s možnými rozdíly v rozhodování soudů v obdobných případech, nebezpečím pouhého formalismu či s nedostatečným zohledněním kriminogenních a bezpečnostních hledisek, které se během výkonu trestu u odsouzených mění a vyvíjejí.“ (Koncepce vězeňství do roku 2025, 2016, s. 154) Dle zmíněného specifického cíle by měla po nějaké době nastat evaluace fungování systému.

Popsaný specifický cíl byl již formulován v Koncepci rozvoje českého vězeňství do roku 2015 (2005), avšak nebyl dosažen. Koncepce (2015) argumentovala překonáním používání trestněprávních kritérií při diferenciaci odsouzených a požadavek na změnu této praxe považovala za odůvodněný (viz I. Úvod).

Podle důvodové zprávy k zákonu č. 58/2017 Sb. je hlavním cílem návrhu zákona odpovídající rozlišení odsouzených, což koresponduje i s cíli již zmíněné koncepce. Konkrétně je uvedeno, že „cílem návrhu je umožnit adekvátní diferenciaci odsouzených ve věznicích, a to podle posouzení jejich osobnostních faktorů a posouzení jejich trestné činnosti z penitenciárního hlediska. Mělo by tak dojít k lepší organizaci rozvoje a implementace standardizovaných programů a specializovaného zacházení v jednotlivých věznicích.“ (58/2017 Dz, 2015, s. 1)

Důvodová zpráva (2015, s. 1–2) dále předpokládá „v souvislosti s navrhovaným ustanovením o možnosti podání stížnosti proti rozhodnutí ředitele věznice o umístění do některého z oddělení věznice s ostrahou, nicméně zřejmě bude nutné navýšit plánovaný počet zaměstnanců Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR o 2 osoby“ a dále, že „ve střednědobém a dlouhodobém výhledu by toto opatření mělo přispět ke snížení míry recidivy kriminálního chování osob odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody.“

Artikulované potřeby tvůrců politiky lze shrnout tak, že jde o vytvoření takových podmínek pro realizaci standardizovaných programů a specializovaného zacházení v jednotlivých věznicích, které umožní jednak rozvoj zmíněných programů, a zejména pak účinnější zacházení s odsouzenými, což by v dlouhodobém důsledku mělo vést ke snižování rizik recidivy. Klíčem k vytvoření lepších podmínek (ve srovnání s výchozím stavem) je nový způsob diferenciaci odsouzených. Dle předchozí právní úpravy zařazovaly trestní soudy do jednotlivých typů věznic odsouzené podle jejich tzv. statických faktorů. Nynější situace umožňuje, aby Vězeňská služba České republiky rozřazovala v rámci typu věznice ostraha

19 V současné době je uvedená koncepce neplatná a dne 10. května 2023 byla schválena Revize koncepce vězeňství do roku 2025. (Revize koncepce vězeňství do roku 2025, 2023)

odsouzené sama, a to podle osobnostních a dalších dynamických faktorů odsouzených, kdy zohledňuje i rizika a bezpečnostní hlediska. Co lze dále dovodit ze znění důvodové zprávy, je očekávání předkladatele, že odsouzené osoby budou podávat stížnosti proti rozhodnutí o umístění do konkrétního oddělení věznice.

Pro úplné porozumění je zapotřebí také objasnit odlišnost institutu umístění (určení stupně zabezpečení) od institutu přeřazení (soud rozhodne o přeřazení odsouzeného mezi typem věznice s ostrahou a zvýšenou ostrahou). Při uložení trestu odnětí svobody nepodmíněně soud zařazuje pachatele do věznice s ostrahou či zvýšenou ostrahou (ustanovení § 56 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů). A soud rozhoduje o přeřazení odsouzeného do věznice jiného typu (ustanovení § 57 zmíněného zákona). V případě, kdy je odsouzený zařazen do věznice s ostrahou, ředitel věznice následně rozhodne, do kterého oddělení věznice bude umístěn, tedy zda do oddělení s nízkým stupněm zabezpečení, se středním stupněm zabezpečení nebo s vysokým stupněm zabezpečení (blíže dále v textu; viz ustanovení § 12a a následně zák. č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody).

Je zřejmý záměr předkladatele učinit takovou změnu vězeňského systému, která bude spočívat v nových pravidlech umístování, která jsou postavena na zjištěné míře rizika, vnitřního i vnějšího, jednotlivých odsouzených. Úloha soudu zařazovat odsouzené do nových dvou typů je pak svázána také s jeho pravomocí přemísťovat odsouzené mezi nimi (v tomto ohledu se vězeňský systém nemění a soud rozhoduje podle trestněprávních kritérií). Lze také vnímat akcentaci důležitosti rizik, které předkladatel kromě výše uvedeného přímo spojuje s rizikem budoucí recidivy. Oproti tomu ekonomické dopady vězeňské změny nejsou příliš významným aspektem navržené změny, stejně ani oblast prevence kriminality.

Pokud bychom vztáhli výsledky našich **analýz legislativního procesu** přípravy zákona č. 58/2017 Sb. k legislativnímu ukotvení nového vězeňského systému v roce 1996 (ve formě zákona č. 169/1999 Sb.), je zřejmé, že se jednalo o změnu dílčí. Byť předkladatel ve své úvodní rétorice v PSP hovoří o staré a nové koncepci vězeňství, z hlediska legislativního se jednalo o změnu částečnou, neměnicí na podstatě systému nic zásadního.

Další oblastí, kterou jsme se v rámci našeho výzkumného úkolu zabývali, pak byl faktický dopad této změny na české vězeňství. Naše zjištění jsou obsažena v kapitolách V. Umístování odsouzených ve světle uskutečněných změn systému v roce 2017 a VI. Vnímání změn vězeňského systému odborníky v praxi.

v.

Umístování odsouzených ve světle uskutečněných změn systému v roce 2017

Jak již bylo uvedeno v předchozím textu, současná i původní právní úprava zařazovala odsouzené do jednotlivých typů věznic podle trestního zákoníku. Princip rozhodování o zařazení do typu věznic je identický, podle původní právní úpravy i podle nové právní úpravy rozhoduje výlučně soud o tom, v kterém typu pachatel trest odnětí svobody vykoná. Zásadní změnou je rozhodování o umístění do některého oddělení věznice s ostrahou.

Zatímco u typu věznice se zvýšenou ostrahou, která existuje v obou srovnávaných právních úpravách, k žádné změně nedošlo, v případě typu věznice s ostrahou se situace naprosto zásadně mění. V současné době soud již dále nerozlišuje, do kterého oddělení bude odsouzený umístěn, to je zcela v **kompetenci ředitele věznice**. Výjimku z uvedeného pravidla tvoří pouze případ, kdy odsouzený nesouhlasí s rozhodnutím ředitele o umístění do některého z oddělení v typu věznice s ostrahou, podá soudu návrh a soud rozhodne o umístění sám (bude rozpracováno dále v textu). Samozřejmě rozhodovací pravomoc ředitele věznice není bezmezná, je vázán platnou právní úpravou, především pak vyhláškou č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Tato kapitola se bude zabývat procesem umísťování odsouzených do jednotlivých oddělení typu věznice s ostrahou, včetně srovnání současné i předchozí právní úpravy, dostupných statistických údajů k dané problematice i poskytnutých interních materiálů samotnou Vězeňskou službou České republiky.

V.1. Čtyři typy věznic versus dva typy

Soud dle ustanovení § 56 trestního zákoníku zařadí pachatele do věznice s ostrahou či zvýšenou ostrahou. Do věznice se zvýšenou ostrahou zařadí pachatele, „kterému byl uložen výjimečný trest (§ 54), kterému byl uložen trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108), kterému byl za zvláště závažný zločin (§ 14 odst. 3) uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osm let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl nebo se pokusil uprchnout z vazby, z výkonu trestu nebo z výkonu zabezpečovací detence.“ Zvláště závažným zločinem je myšlen úmyslný trestný čin, za jehož spáchání může být uložen trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. Výjimečným trestem se rozumí trest odnětí svobody na dobu delší než dvacet let či na doživotí. Všechny ostatní pachatele, kteří nevyhovují podmínkám pro zařazení do věznice se zvýšenou ostrahou, soud zařadí do věznice s ostrahou a dále se nezabývá otázkou, ve kterém oddělení bude trest vykonáván.

Soud se nezabývá ani tím, ve které konkrétní věznici se bude trest vykonávat. Ve výzvě k nástupu do výkonu trestu odnětí svobody soud určí tzv. kmenovou věznici, kam se odsouzený ve stanovený den dostaví (viz ustanovení § 9 ZVTOS). Ihned po nástupu je odsouzený zařazen do tzv. „příjímacího oddílu“ (blíže viz ustanovení § 6 ŘVTOS). Vyhláška předpokládá, že odsouzený zde nepobude déle než dva týdny, během kterých absolvuje vstupní lékařské prohlídky, zahrnující též diagnostická a laboratorní vyšetření. Na příjímacím oddíle je provedeno vstupní vyhodnocení vnějších a vnitřních rizik ke stanovení stupně zabezpečení v typu věznice s ostrahou.

Podle nové/platné právní úpravy je rozřazení ponecháno na Vězeňské službě, kdy základní klíč je upraven ve vyhlášce č. 345/1999 Sb., v ustanovení § 6a. V níže uvedené

tabulce (viz Tabulka 2) pro lepší přehlednost uvádíme rozdíly v zařazování odsouzených do jednotlivých typů věznic podle předchozí a aktuální právní úpravy. Abychom snáze ilustrovali změny, do srovnávací tabulky jsme vedle sebe umístili příslušné pasáže zmíněných norem bez ohledu na jejich právní sílu.

Tabulka 2: Zařazování odsouzených do jednotlivých typů věznic dle staré a nové právní úpravy (TZ; ŘVTOS; vlastní zpracování)

	Předchozí právní úprava (stanovená trestním zákoníkem)	Aktuální právní úprava (stanovená vyhláškou č. 345/1999 Sb.)
	Věznice s dohledem	Věznice s ostrahou – nízký stupeň zabezpečení
Určeno pro pachatele	přečinu spáchaného z nedbalosti a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin.	<ul style="list-style-type: none"> do oddělení s nízkým stupněm zabezpečení se umístí odsouzený s nízkým vnějším a vnitřním rizikem. nedbalostního trestného činu odsouzeného k trestu odnětí svobody nepřevyšujícímu 3 roky, pokud u něj nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s vyšším stupněm zabezpečení, nebo úmyslného trestného činu k trestu nepřevyšujícímu 1 rok, který dosud nebyl ve výkonu trestu, nejde-li o odsouzeného za trestný čin proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestný čin zahrnující nakládání s omamnými nebo psychotropními látkami nebo trestný čin spáchaný pod vlivem takové látky, kdy došlo nebo hrozilo, že dojde k újmě na zdraví nebo na životě člověka, anebo trestný čin, který zahrnoval nebo měl zahrnovat násilí, včetně pohrůžky násilí, pokud u něj nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s vyšším stupněm zabezpečení.
	Věznice s dozorem	Věznice s ostrahou – střední stupeň zabezpečení
Určeno pro pachatele	přečinu spáchaného z nedbalosti a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatele, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující tři léta a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin.	<ul style="list-style-type: none"> do oddělení se středním stupněm zabezpečení se umístí odsouzený se středním vnějším a vnitřním rizikem. nedbalostního trestného činu odsouzeného k trestu převyšujícímu 3 roky, pokud u něj nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s vyšším nebo nižším stupněm zabezpečení, nebo úmyslného trestného činu odsouzenému k trestu nepřevyšujícímu 3 roky, který je ve výkonu trestu nejvýše potřetí, nejde-li o odsouzeného za trestný čin proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestný čin zahrnující nakládání s omamnými nebo psychotropními látkami nebo trestný čin spáchaný pod vlivem takové látky, kdy došlo nebo hrozilo, že dojde k újmě na zdraví nebo na životě člověka, anebo trestný čin, který zahrnoval nebo měl zahrnovat násilí, včetně pohrůžky násilí, pokud u něj nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s vyšším nebo nižším stupněm zabezpečení.
	Věznice s ostrahou	Věznice s ostrahou – vysoký stupeň zabezpečení
Určeno pro pachatele	kterému byl trest uložen za úmyslný trestný čin a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, a pachatele, který byl odsouzen pro přečin spáchaný z nedbalosti a nebyl zařazen do výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem nebo s dozorem.	<ul style="list-style-type: none"> do oddělení s vysokým stupněm zabezpečení se umístí odsouzený s vysokým vnějším a vnitřním rizikem. odsouzeného za trestný čin, u kterého nejsou splněny podmínky pro umístění do oddělení s nízkým nebo středním stupněm zabezpečení, pokud u něj nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení.
	Věznice se zvýšenou ostrahou	Věznice se zvýšenou ostrahou
Určeno pro pachatele	kterému byl uložen výjimečný trest (§ 54), kterému byl uložen trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108), kterému byl za zvlášť závažný zločin (§ 14 odst. 3) uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu.	kterému byl uložen výjimečný trest (dle § 54 TZ), kterému byl uložen trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108), kterému byl za zvlášť závažný zločin (§ 14 odst. 3) uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl nebo se pokusil uprchnout z vazby, z výkonu trestu nebo z výkonu zabezpečovací detence.

Popisovaná legislativní změna vnější diferenciaci měla vycházet především z potřeby vytváření moderního penitenciárního zacházení s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody. Základním cílem bylo vytvořit takové podmínky, které přispějí k efektivnějšímu odbornému zacházení a sníží riziko opakování trestné činnosti. Z hlediska evropského srovnávání byla naše republika do roku 2017 jedním z posledních států uplatňujících model, ve kterém soud zařazuje odsouzené do některého typu věznice prakticky výhradně na základě trestněprávních kritérií (Generální ředitelství, 2023). Následující odstavce jsou pak pokusem o zachycení konsekvencí této významné legislativní změny v rámci jednotlivých typů a oddělení především z penitenciárně-psychologického hlediska.

Nová právní úprava, oproti předchozímu úzu primárně zařazovat do oddělení s dohledem prakticky pouze odsouzené za nedbalostní trestnou činnost, nyní toto oddělení označené jako **ostraha s nízkým stupněm zabezpečení** a možnosti jeho využití pro umístění pachatele k trestu odnětí svobody výrazně rozšiřuje. V současné době může soudce zařadit do tohoto typu i pachatele odsouzené za úmyslný trestný čin nepřevyšující 1 rok, nejde-li o čin spáchaný pod vlivem návykové látky či jednání, které by vykazovalo znaky násilí (včetně pohrůžky).

Z psychologického hlediska se však rozhodně nedá předpokládat, že člověk, který spáchá trestný čin s nižší trestní sazbou, je osobnostně „lepší“ či méně „narušený“ než někdo, kdo spáchal trestný čin s trestní sazbou vyšší (např. trestný čin proti životu a zdraví). Je však nezbytné upozornit i na mnohá rizika a nezamýšlené důsledky. Trestní sazbu stanovil zákonodárce v legislativním procesu nikoli s ohledem na (osobnostní) charakteristiky pachatele, ale s pohledem upřeným na hodnotu státem hájeného zájmu (což je v naší společnosti lidský život a zdraví). Příkladem může být pachatel „drobných“ krádeží či pachatel krádeže vloupáním, kteří typicky bývají ve věku blízkého věku mladistvým a pokud jsou odsouzeni k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, pak spíše v délce několika měsíců.

Psychologicky zaměřeni kriminologové Jolliffe a Farrington (2006) vytvořili forenzně-diagnostický instrument ke zjišťování míry empatie (Basic Empathy Scale), přičemž předpokládali, že nízká úroveň empatie může být důležitým kriminogenním rizikem a prediktivním ukazatelem budoucí trestné činnosti. Autoři se v rámci svých studií a vývoji výše uvedeného nástroje (Basic Empathy Scale) rozhodli důsledně rozlišovat složku afektivní a kognitivní, přičemž snížená afektivní komponenta (tzn. obtížnější emocionální vciťování se) byla identifikována spíše u pachatelů krádeží (včetně krádeží vloupáním a krádeží aut) a snížená kognitivní složka (tzn. chyby v myšlení a inadekvátní chápání sociálního kontextu) u násilných trestných činů.

Z výše uvedeného by se mohlo zdát, že zákonodárce upřednostňuje (dle tohoto etiologického modelu kriminality) zařazování pachatelů s nízkou mírou „afektivní empatie“ především do oddělení věznice s ostrahou s nízkým stupněm zabezpečení. Pozornost je zde nezbytné věnovat – často zcela nesprávně bagatelizované – krádeži vloupáním (či krádeži v souvislosti s porušováním domovní svobody), která je nejen předními českými forenzními psychology (Netík & Blatníková, 2008), ale i v zahraničí (např. DeLisi, Nelson, Vaughn, Boutwell & Salas-Wright, 2018) považována za významný prediktor budoucí kriminální recidivy, což může být způsobeno právě psychologickými faktory. Krádež vloupáním nebývá většinou nepřipraveným trestným činem, který by vyplýval jen ze

situačně podmíněného nezvládnutí agresivních impulzů (což lze naopak často pozorovat i v případech nejzávažnější trestné činnosti včetně vraždy; Farrington, 1994), ale jedná se zpravidla o čin, který vyžaduje delší „technickou“ a především „psychickou“ přípravu. Tato příprava pak dle výše uvedených autorů může být poměrně spolehlivým indikátorem pachatelova odhodlání věnovat se trestné činnosti i v rámci další postpenitenciární perspektivy.

Forenzně-psychologická, resp. penitenciárně-psychologická, realita je o poznání širší a složitější a nelze se omezit pouze na jednu ze složek osobnosti, a redukovat tak uvažování na dvojdimenzionální model (tzn. míra afektivní a kognitivní empatie). V rámci odborného kriminologického/penologického diskurzu se stále častěji dere do popředí např. koncept psychopatie, jehož afektivně-behaviorální manifestace by odpovídala právě plánovitě cílené „chladnokrevné“ kriminální činnosti, resp. další potenciální instrumentální agresi (Hare, 1991). Odborná penitenciárně-terapeutická doporučení (Gerlová, Weiss & Ptáček, 2008; Novák, Novopacká, Grohmannová, Koňák, Roubalová & Trávníčková, 2021 a další) pro efektivní nastavení (setting) programu zacházení akcentují nezbytnost pečlivě psychodiagnosticky rozlišovat v osobnostních profilech jednotlivých potenciálních participantů příslušné penitenciární intervence dle jejího zaměření a samotnou intervenci pak cílit spíše na ty jedince, kteří kriminálně myslí než na osoby s profilem psychopatické osobnostní kompozice. Umístění těchto lidí do ostrahové věznice s nízkým stupněm zabezpečení, primárně zaměřené na snižování kriminogenních rizik u málo nebo téměř vůbec strukturálně psychicky narušených jedinců, by se mohlo z hlediska snižování rizika recidivy a ochrany společnosti ukázat jako neefektivní či dokonce potenciálně škodlivé.

V rámci **věznice s ostrahou se středním stupněm zabezpečení** (dříve věznice s dozorem) došlo k výraznému zúžení důvodů pro zařazení odsouzeného do tohoto oddělení. Došlo tak ke značnému (a početně rozsáhlému) posunu odsouzených, kteří by byli dříve zařazení do typu věznice s dozorem (která byla před současnou legislativní úpravou nejpočetněji zastoupena) do nynější věznice s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení (dříve s ostrahou), jejíž kapacity tak musely být významně zvýšeny.

Zákonodárce si z psychologického hlediska velmi vhodně všímá a nepodceňuje závažná kriminogenní rizika spojená s užíváním omamných a psychotropních látek, včetně trestné činnosti s nimi spojené. Složení kriminální populace se z kriminologického hlediska v posledním desetiletí výrazně změnilo a společně s tímto trendem dochází i k proměně struktury vězněných osob a kriminogenních faktorů, které je do prostředí výkonu trestu odnětí svobody dále přivádějí. Patří sem především prudký nárůst odsouzených se zkušeností či problémem s užíváním ilegálních návykových látek (legislativně vymezené jako omamné a psychotropní), který je však možné v našich věznicích pozorovat již od devadesátých let (Drahý & Novák, 2019). Závislostní chování a užívání návykových látek v anamnéze pachatele je považováno za jeden ze statisticky nejsilnějších kriminogenních faktorů (a tudíž též i významných prediktorů budoucího delikventního chování). Jedná se však o dynamický kriminogenní faktor, který podléhá změně v čase, např. v důsledku aplikace vhodné terapeutické intervence a může pak tedy být v optimálních podmínkách redukován (společně se souvisejícím rizikem recidivy) cíleným intervenčním působením v rámci konkrétního terapeutického programu (Mulder, Brand, Bullens & Van Marle, 2010; Werb, Kamarulzaman, Meacham, Rafful, Fischer, Strathdee & Wood, 2016 nebo

Zeman et al., 2019 a další). Adiktologická problematika se bude stále více posouvat do středu zájmu jak forenzní psychiatrie, tak penitenciární psychologie, kdy je posouzení rizik a vztahu mezi užíváním návykových látek a spáchaným trestným činem nedílnou součástí forenzně-psychologického a psychiatrického vyšetření (Bradford, Greenberg & Motayne, 1992) a hledání nejefektivnější možné penitenciární intervence (Novák, Novopacká, Grohmannová, Koňák, Roubalová & Trávníčková, 2021). Odsouzení s adiktologickými riziky tedy rozhodně do tohoto stupně zabezpečení patří, ač by se to mohlo dle povrchního hodnocení na základě trestní sazby zdát příliš přísné.

Oddělení **věznice s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení** nenaznalo oproti předchozí právní úpravě věznice s ostrahou prakticky žádných forenzně-psychologicky významnějších rozdílů a jeho složení (tzn. spektrum a množství zde zařazených odsouzených) je definováno posunem z dřívějšího typu věznice s dozorem (nyní oddělení se středním stupněm zabezpečení), viz výše.

Zde blíže rozebíraná oddělení věznice s ostrahou se specifickými stupni zabezpečení jsou v závislosti na proměnných souvisejících s průběhem výkonu trestu každého jednotlivého odsouzeného (především ve vztahu k plnění programu zacházení a efektivitě snižování definovaných kriminogenních rizik) prostupná a daného odsouzeného člověka může ředitel na návrh odborné komise přeřadit do oddělení s nižším, či naopak (např. za opakované porušování vnitřního řádu věznice) do oddělení s vyšším stupněm zabezpečení.

Do typu **věznice se zvýšenou ostrahou** (oproti předchozí právní úpravě opět bez výraznějších forenzně-psychologicky významnějších rozdílů) však může odsouzeného zařadit k výkonu trestu pouze soud. Zákonodárce měl zřízením tohoto typu věznice v úmyslu oddělit od ostatních odsouzených ty, kteří spáchali závažný zločin, trestný čin spáchaný ve prospěch organizované skupiny, ve velkém rozsahu či recidivujícímu pachateli, který se v minulosti pokusil o útěk z vazby nebo výkonu trestu. Z výše jmenovaných příkladů je patrné, že se zde zákonodárce snaží hájit především nejvyšší hodnotu lidského zdraví a života (ačkoli zvláště závažné zločiny jsou definovány pouze trestní sazbou a mohou se tedy týkat i jiných než násilných trestných činů). Je zde akcentováno riziko útěku a ohrožení společnosti v neprospěch možného intenzivnějšího odborného zacházení (tzv. eliminační penologická teorie), jehož realizace je v podmínkách českých věznic se zvýšenou ostrahou technicky velice náročná.

I zde před námi tedy stojí velmi heterogenní skupina odsouzených, u kterých však není příliš zohledněn osobnostní profil či motivace ke spáchání takto závažného trestného činu. Z psychologického hlediska bývají například pachatel impulzivního činu vraždy, jakožto vyvrcholení dlouhodobých partnerských či sousedských konfliktů (dále problematizovaných např. silnou alkoholovou opilostí), a pachatel organizovaného dovozu a distribuce ilegálních návykových látek zpravidla diametrálně osobnostně odlišní.

Různý charakter, způsob provedení a motivace trestného činu pak obligatorně logicky zakládají i odlišný způsob odborné psychologické intervence podmíněné snahou o eliminaci specificky individuálních kriminogenních faktorů a rizik. Impulzivita, která je taktéž jedním z nejsilnějších prediktorů páchání trestné činnosti, nemůže být řešena za stejných podmínek a stejnými psychologickými instrumenty (popř. psychologickými intervence-

mi) jako jiné osobnostně podmíněné kriminogenní faktory (z mnohých např. Farrington, 1994; Gray, Weidacker & Snowden, 2019). Daným skutečností je v rámci psychologické analýzy zařazování odsouzených do typů věznic a jejich jednotlivých oddělení nutno věnovat bezpochyby velkou odbornou pozornost a zájem.

V principech zařazování odsouzených do typů věznic, a v rámci věznice s ostrahou do jednotlivých oddělení, se tedy prolínají dva odlišné zájmy, a to chránit hodnoty společnosti a zohledňovat osobnostní rysy pachatele, vyjádřených v podobě kriminogenních potřeb a rizik.

V.2. Proces umísťování odsouzených ve věznici s ostrahou – stanovení míry vnějšího a vnitřního rizika

Odsouzený zařazený soudem do věznice s ostrahou se podrobí během pobytu v přijímacím oddílu vstupnímu vyhodnocení vnějších a vnitřních rizik ke stanovení stupně zabezpečení (ustanovení § 6 odst. 3 ŘVTOS). Základními kritérii zařazení odsouzeného do některého z oddělení věznice s ostrahou je **míra vnějšího a vnitřního rizika**. Vnější riziko je nebezpečí, které je směřováno vně věznice, prioritou v tomto ohledu je ochrana společnosti, zcela zásadní je tedy způsob vnějšího střežení. Dle ustanovení § 12a odst. 3 zákona o výkonu trestu odnětí svobody „vnější riziko vyjadřuje míru nebezpečnosti odsouzeného pro společnost, zejména s ohledem na trestnou činnost, za kterou mu byl uložen trest, délku trestu a formu zavinění a s přihlédnutím k tomu, zda již byl ve výkonu trestu.“ Vnější riziko tedy zjednodušeně představuje možné nebezpečí směřující mimo věznici. Uvedeným ustanovením se sleduje zejména ochrana společnosti. Dle zmíněného ustanovení § 12a vnitřní rizika pak postihují nebezpečí, která jsou směřována dovnitř věznice, důležitá je v tomto případě ochrana zaměstnanců Vězeňské služby, osob vstupujících do věznic i samotných odsouzených. Vnitřní rizika se, dle Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 40/2017, člení na primární a sekundární. „Primární vnitřní rizika vyjadřují míru ohrožení bezpečnosti během výkonu trestu s ohledem na individuální charakteristiku odsouzeného, v níž se zohledňují zejména povaha jeho trestné činnosti, nevykonaná ochranná opatření, průběh předchozích výkonů trestů a hrozba útěku.“ (NGŘ. č. 40/2017, s. 2) Zároveň jsou primární vnitřní rizika taxativně stanovena v uvedeném nařízení. Sekundární vnitřní rizika dle ustanovení § 3 odst. 5 aktualizují stupeň zabezpečení podle toho, jak odsouzený plní, či neplní program zacházení, jak se chová a dodržuje vězeňský režim, případně se blíží konec jeho trestu.

Technická stránka stupně zabezpečení se provádí prostřednictvím **Aplikace Hodnocení, Diferenciace a Zacházení (HDZ)** ve Vězeňském informačním systému (VIS). Uvedený programový modul byl vytvořen převodem excelového nástroje SARPO do VIS (SARPO-HDZ). Byl zhotoven manuál (návod) pro umísťování odsouzených do jednotlivých stupňů zabezpečení ve věznici s ostrahou v prostředí VIS. „Jednalo se o výsledek společného projektu Vězeňské služby ČR a společnosti Microsoft, a. s. Příprava na implementaci nástroje byla realizována od 1. 1. 2016 a do praxe byl nový modul hodnocení zaveden 16. 1. 2017. Toto prostředí a praktické postupy při zpracování Komplexní zprávy jsou popsány v samostatném Technickém manuálu. Program je dostatečně informativní, interaktivní, intuitivní, s automatickými postupy. Je postaven tak, aby splňoval nároky a představy používat nástroj k efektivnímu hodnocení odsouzených. Díky tomu došlo k dal-

šímu kvalitativnímu posunu nástroje SARPO. Jeho propojení s Vězeňským informačním systémem umožňuje dále rozvíjet systém hodnocení a zacházení s odsouzenými a stal se nezbytným předpokladem pro vývoj mechanismu umísťování odsouzených dle stupně zabezpečení v důsledku redukce základních typů věznic. Nástroj lze částečně snadno aktualizovat podle potřeby na centrální úrovni, lze zpracovávat jeho výstupová data a nabízí možnost filtrovat odsouzené s ohledem na jejich rizikovost podle několika základních parametrů.“ (Drahý, Hůrka & Petras, 2018, s. 14–16) Odsouzené, kteří se nacházeli před změnou diference jíž ve výkonu trestu odnětí svobody, umísťovali zaměstnanci věznic do oddělení dle předchozího manuálu Mechanismus změny stupně zabezpečení přechod k 1. říjnu 2017.

V praxi to znamená, že se nejdříve na přijímacím oddíle nástupní věznice u odsouzeného v typu věznice s ostrahou rozhodne o vstupním umístění²⁰. Po určení konkrétní věznice (a případně eskortě odsouzeného) se v tamním nástupním oddíle zpracuje komplexní zpráva o odsouzeném (SARPO²¹) a stanoví se program zacházení. Následně zařazovací komise věznice odsouzenému určí prostupnou skupinu vnitřní diference (PSVD²²) a odsouzený je zařazen na odpovídající oddíl ke konkrétnímu vychovateli. V dalším textu se budeme věnovat jen procesu umístění.

Změna nabyla účinnosti k 1. říjnu 2017. K tomuto datu se odsouzení podle přechodných ustanovení změnového zákona nově zařadili do jednotlivých oddělení. O tom byli odsouzení vyrozuměni oznámením vypracovaným správním oddělením jednotlivých věznic. Oznámení, že byl odsouzený podle změnového zákona zařazen do oddělení s vysokým stupněm zabezpečení, nebylo možné podle aktuální právní úpravy napadnout u soudu. (Svoboda, 2019; Sněmovní tisk 588)

V.3. Stanovení stupně zabezpečení

Proces stanovení stupně zabezpečení je velmi dobře graficky znázorněn na webových stránkách Vězeňské služby České republiky na stránce „Společné informace“, záložce „Legislativa“ (viz odkaz Generální ředitelství, 2023). Stanovení stupně zabezpečení můžeme shrnout do následujícího Schématu 1.

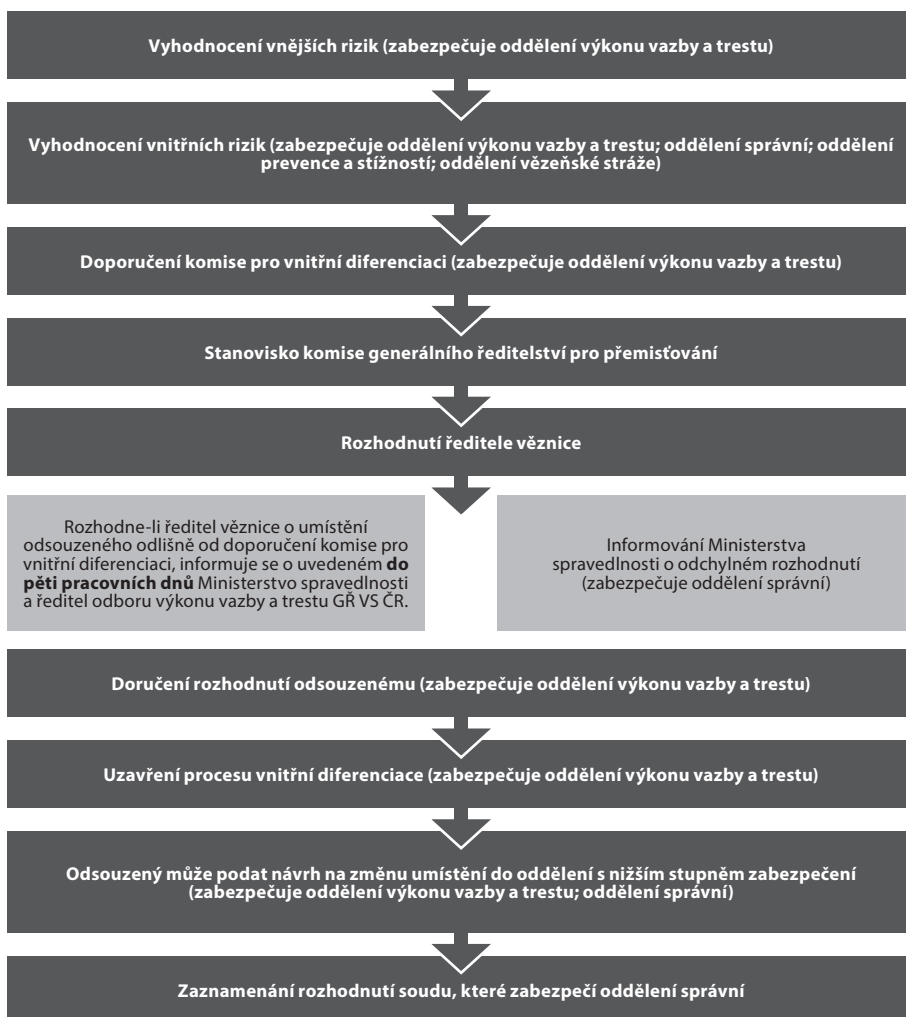
20 **Umístění** = stanovení stupně zabezpečení u nového odsouzeného v přijímacím oddílu; **Změna umístění** nastává v průběhu výkonu trestu a **Revize umístění** se provádí na základě rozhodnutí místně příslušného okresního soudu. (Tým vnější diference, 2017)

21 Mechanismus vyhodnocení rizik a kriminogenních potřeb, na základě kterého se vytvoří komplexní zpráva (KZ) o odsouzeném. Zpracování KZ se provádí u nově nastupujících odsouzených v nástupním oddíle. Aktualizace KZ v průběhu výkonu trestu na základě nově uloženého či přeměněného trestu. (Tým vnější diference, 2017) Více informací na stránkách www.vscr.cz nebo v publikaci Drahý, Hůrka a Petras (2018).

22 Zařazuje se do PSVD u nových odsouzených a přeřazuje se odsouzený do PSVD v průběhu výkonu trestu na základě vyhodnocení programu zacházení. (Tým vnější diference, 2017) Bližší informace k postupným skupinám vnitřní diference kupř. ve vnitřních řádech jednotlivých věznic nebo § 39 ŘVTOS.

Schéma 1: Stanovení stupně zabezpečení (Tým vnější diference, 2017; vlastní zpracování)

Vzor Rozhodnutí o umístění do oddělení ve věznici s ostrahou je uveden v Příloze 1. Odsouzený může podat **návrh na změnu umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení** (pokud je ve středním či vysokém stupni zabezpečení) ve lhůtě tří dnů ode dne doručení rozhodnutí odsouzenému. Tento návrh se postupuje okresnímu soudu, v jehož obvodě odsouzený trest vykonává (rozhodování o návrhu na umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení). Tento návrh nemá ze zákona odkladný účinek a nebrání-li tomu důležité důvody, musí o něm do 30 dnů soud od doručení rozhodnout. Následně může nastat několik variant: soud odvolání odsouzeného zamítne; soud zruší rozhodnutí ředitele věznice a sám určí stupeň zabezpečení; soud zruší rozhodnutí ředitele věznice a uloží mu, aby znovu rozhodl, nebo odsouzený vezme zpět svoje odvolání před či během rozhodnutí soudem. Dle ustanovení § 324a odst. 4 trestního řádu je ředitel věznice v případě nového „rozhodování o umístění do některého z oddělení věznice s ostrahou vázán právním názorem, který ve věci soud vyslovil, a je povinen provést úkony, jejichž provedení soud nařídil“.
(Tým vnější diference, 2017; Trestní řád)

V průběhu legislativního procesu, při schvalování změn souvisejících s redukcí věznic, „se pozměňovací návrhy upravovaly opravné prostředky proti rozhodnutí ředitele věznice o umístění odsouzeného (původní návrh např. počítal s možností stížnosti ke Generálnímu ředitelství Vězeňské služby); konečná podoba změnového zákona také svěřila soudní přezkoumání trestním soudům, nikoliv správním, jak bylo předpokládáno.“ (Svoboda, 2019, s. 65)

Odborná komise je dle ustanovení § 12b ZVTOS „složena z vedoucího oddělení výkonu trestu nebo oddělení výkonu vazby a trestu anebo ředitelem věznice pověřeného zaměstnance tohoto oddělení, a dále z psychologa, speciálního pedagoga, sociálního pracovníka, vychovatele a popřípadě dalších zaměstnanců Vězeňské služby určených ředitelem věznice“. Komise má svého předsedu (1. zástupce ředitele věznice nebo služební zástupce ředitele věznice), zbytek tvoří členové. V rámci působení komise je ještě ředitelem věznice na návrh předsedy komise určen jeden ze členů komise jako její **tajemník**. Funkce tajemníka vznikla v přímé souvislosti s redukcí počtu věznic. Zmíněná funkce je pro činnost komise klíčová, její členové mu zasílají podklad pro jednání, ten navrhuje program jednání a zároveň z něj pořizuje zápis.

Návrh na změnu umístění odsouzeného do oddělení nižšího nebo vyššího stupně zabezpečení věznice s ostrahou může předložit jakýkoli člen komise. Každý člen také vyjadřuje souhlas, či nesouhlas s návrhem na umístění nebo změnu umístění konkrétního odsouzeného. Nově je od 7. června 2023 vybírán i **tajemník koordinátor**, který koordinuje činnosti komise a spolupracuje s odborem výkonu vazby a trestu Generálního ředitelství VS ČR (§ 10 odst. 3 NGR č. 40/2017). Podklady pro jednání komise se zasílají jejímu tajemníkovi a jednání komise řídí její předseda. Následně **ředitel věznice** rozhodne o umístění odsouzeného do konkrétního stupně zabezpečení věznice s ostrahou. Jak již bylo uvedeno výše, na procesu stanovení vnitřní diferenciací se podílejí zaměstnanci i jiných oddělení než jen oddělení výkonu trestu či výkonu vazby a trestu. Vzhledem k novosti této funkce vytvořila předmět našeho výzkumného zájmu.

Tabulka 3: Vstupní umístění odsouzených do jednotlivých oddělení věznice s ostrahou podle stupňů zabezpečení (od 1. 1. do 31. 12. příslušného roku; Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky 2017–2022)

	ředitelé věznic umístili			
	nízký stupeň	střední stupeň	vysoký stupeň	celkem odsouzených
2017	17 %	26 %	57 %	1 715
2018	17 %	27 %	56 %	9 149
2019	17 %	28 %	55 %	9 328
2020	15 %	27 %	58 %	8 263
2021	16 %	28 %	56 %	8 624
2022	17 %	28 %	55 %	9 272

Z Tabulky 3 je patrné, že v prvotním umístění ředitelů věznic nejsou žádné velké procentní výkyvy v jednotlivých stupních zabezpečení. Celkové počty odsouzených, které ředitelé prvotně umístí během jednoho roku, se pohybují až v rozdílu 1 000 odsouzených (vyjma roku 2017 byl nejnižší počet umístěných odsouzených v roce 2020 a nejvíce pak

v roce 2019). Nadpoloviční většina odsouzených se umísťuje do vysokého stupně zabezpečení. Statistické ročenky Vězeňské služby nám objasňují důvody, proč ředitelé v rámci prvotního umístění nejvíce odsouzené zařazují do vysokého stupně dle vyhodnocení vnějších rizik (Tabulka 4).

Tabulka 4: Vyhodnocení vnějších rizik odůvodňujících umístění do vysokého stupně zabezpečení (dle § 6a ŘVTOS; Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky 2017–2022)

		2017	2018	2019	2020	2021	2022
Vnější rizika odůvodňující vysoký stupeň zabezpečení	Druh trestné činnosti (násilí, sex, drogy)	30,0 %	32,8 %	31,3 %	33,9 %	31,4 %	31,0 %
	Počet pobytů ve VT (4x a více)	21,5 %	24,4 %	25,1 %	25,7 %	16,7 %	26,8 %
	Délka trestu odnětí svobody (převyšující 3 roky)	14,8 %	14,3 %	14,1 %	14,6 %	14,5 %	13,2 %

Vstupní hodnocení je proces sestávající z vyhodnocení vnějších a vnitřních primárních rizik. Bohužel ve Statistických ročenkách jsou prezentována pouze rizika vnější. Nejčastěji zařazení do vysokého stupně zabezpečení ředitelé odůvodňují druhem trestné činnosti (cca 30 %), dále čtyřmi a více pobytů ve výkonu trestu odnětí svobody (jedná se u o recidivujícího pachatele TČ) a v důsledku délky trestu odnětí svobody převyšujícího tři roky (13 až 14 %). Ve sledovaném období je zaznamenán jen jeden drobný výkyv, a to v roce 2021. Došlo k výraznému snížení počtu odsouzených zařazených do vysokého stupně zabezpečení v důsledku počtu pobytů ve výkonu trestu. Tento pokles činil 10 %.

V.4. Změna stupně zabezpečení

Změna stupně zabezpečení nastává, pokud se změnila vnější či vnitřní rizika nebo došlo ke zjištění nedostatků ve vyhodnocení míry vnějších a vnitřních rizik Ministerstvem spravedlnosti či nařídí-li tak soud v případě popsaném u stanovení stupně zabezpečení. Jedná se tedy o změnu umístění či revizi umístění.

Statistické ročenky nám zprostředkují modifikaci²³ stupně zabezpečení (viz Tabulka 5; Příloha 2). Při změně umístění se v samotném prostředí HDZ vybírá z možných důvodů: další trestní řízení; další významné skutečnosti; dodržování vězeňského režimu; dosavadní způsob života; hodnocení programu zacházení; hrozba útěku; charakteristika osobnosti; nevykonané ochranné opatření; nový trest; program výstupního zacházení a závažnost trestné činnosti.

23 "Modifikací se na jedné straně míní snížení stupně zabezpečení na základě kritérií, jakými jsou: nezávažná trestná činnost, charakteristika osobnosti, dosavadní způsob života, plnění programu zacházení, dodržování vězeňského režimu, realizace programu výstupního zacházení. Na druhé straně se modifikací míní zvýšení stupně zabezpečení na základě kritérií, jakými jsou např. míra opětovného selhání, stupeň a povaha narušení odsouzeného, nevykonaná ochranná opatření, průběh předchozích výkonů trestů, hrozba útěku." (Věznice Mírov, 2023)

Obecným pravidlem pro modifikaci změny stupně zabezpečení je, že lze snižovat vždy pouze o 1 stupeň; zvyšovat o 1 stupeň, v mimořádných případech o dva stupně. (Tým vnější diferenciace, 2017) Uvedené pravidlo se odvíjí od poznatků, které o odsouzeném má VS ČR. Mohou být pozitivní (plnění stanovených povinností nad rámec, vzorné chování, plnění programu zacházení apod.) i negativní (pokus o útěk, nový trest, napadení zaměstnance Vězeňské služby atd.). Následně dojde k vyhodnocení daného důvodu změny a další kroky jsou totožné jako u prvotního stanovení stupně zabezpečení.

Tabulka 5: Modifikace stupně zabezpečení (Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky 2017–2022; interní data poskytnutá metodikou GR VS ČR odborem výkonu vazby a trestu; vlastní zpracování)

modifikace stupně zabezpečení			snížení stupně zabezpečení					zvýšení stupně zabezpečení			
			vyhodnocení plnění PZ	dodržování vězeňského režimu	moderační ustanovení (§ 6a odst. 8 ŘVTOS)	příprava na propuštění/program výstupního zacházení	další významné skutečnosti	nové uložení nepodmíněného trestu	negativní vyhodnocení dodržování vězeňského režimu	hodnocení programu zacházení	další významné skutečnosti (např. další očekávaná trestní řízení, nevykonaná ochranná opatření, hrozba útěku)
2017	sníženo	385	29,9%	37,7%	22,3%	2,9%	7,2%				
	zvýšeno	130						74,7%	13,8%	2,3%	9,2%
	celkový počet odsouzených							515			
2018	sníženo	1317	48,8%	35,9%	6,5%	4,7%	4,1%				
	zvýšeno	909						66,7%	21,6%	6,2%	5,5%
	celkový počet odsouzených							2226			
2019	sníženo	1434	52,2%	28,9%	9,5%	7,0%	2,4%				
	zvýšeno	820						71,2%	22,6%	3,2%	3,0%
	celkový počet odsouzených							2254			
2020	sníženo	1270	49,9%	34,3%	9,8%	5,3%	0,7%				
	zvýšeno	840						68,8%	21,9%	7,1%	2,2%
	celkový počet odsouzených							2110			
2021	sníženo	1028	53,6%	35,9%	6,9%	2,8%	0,8%				
	zvýšeno	844						76,5%	17,9%	4,3%	1,3%
	celkový počet odsouzených							1872			
2022	sníženo	1213	51,1%	38,7%	7,1%	2,8%	0,3%				
	zvýšeno	1015						64,6%	29,5%	4,7%	1,2%
	celkový počet odsouzených							2228			

Z výše uvedené tabulky je patrné, že nejčastěji docházelo k modifikacím v roce 2019 (u 2254 odsouzených). V rámci snížení stupně zabezpečení je nejvíce zastoupeno vyhodnocení programu zacházení, následně dodržování vězeňského režimu a moderační ustanovení. V rámci moderačního ustanovení (§ 6a odst. 8 ŘVTOS) se posuzuje „zda u odsouzeného

nenastaly skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení“, a dále „se zohledňuje zejména závažnost trestné činnosti odsouzeného, charakteristika jeho osobnosti a dosavadní způsob jeho života“. Naopak zvýšení stupně zabezpečení je prováděno na základě nově uloženého nepodmíněného trestu a negativního vyhodnocení dodržování vězeňského režimu.

Dle veřejného ochránce práv by ke zvažování změny stupně zabezpečení mělo dojít vždy při vyhodnocování programu zacházení – zda dochází ke snižování míry vnějších či vnitřních rizik. Pokud odsouzený nechce čekat do konce hodnotícího období, či je přesvědčen, že má nesprávně stanoven stupeň zabezpečení, může se obrátit na Ministerstvo spravedlnosti, které může shledat nedostatky ve vyhodnocení míry vnějších a vnitřních rizik při kontrole Vězeňské služby. (Svoboda, 2019)

V souvislosti s předmětem našeho výzkumného projektu je pro nás relevantní ta část agendy, která se týká rozhodování o návrhu na umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení věznice s ostrahou podle § 324a TR²⁴. Tento návrh může podat odsouzený, který nesouhlasí se zařazením do konkrétního oddělení věznice s ostrahou (z logiky věci vyplývá, že v případech zařazení do oddělení se středním nebo vysokým stupněm zabezpečení), a to prostřednictvím ředitele věznice do pěti dnů od rozhodnutí.

Soud pak podle výše uvedeného paragrafu přezkoumá rozhodnutí ředitele z hlediska jeho zákonnosti a odůvodněnosti. Pokud shledá návrh nedůvodným, zamítne jej. Stejně tak jej zamítne v případě, kdy bylo v době od doručení návrhu soudu rozhodnuto o umístění odsouzeného do jiného oddělení věznice s ostrahou z důvodu změny vnějších a vnitřních rizik. V případě, kdy shledá návrh důvodným, rozhodnutí ředitele zruší. Pokud může soud sám shledanou vadu rozhodnutí odstranit ve veřejném zasedání, učiní tak a ve věci sám rozhodne. V opačném případě rozhodnutí zruší a uloží řediteli věznice, aby o umístění do některého z oddělení věznice s ostrahou znovu rozhodl. Ředitel věznice je v dalším rozhodování vázán právním názorem soudu, a stejně tak je povinen provést úkony, pokud soud nějaké nařídil. Objem této části soudní agendy ilustruje níže uvedená Tabulka 6.

Při revizi umístění může nastat několik variant. V případě, kdy soud sám rozhodl o umístění (odsouzený si podal návrh na umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení), se uvedené zaznamená a proces je ukončen. V případě, kdy soud zrušil rozhodnutí ředitele o umístění (opět v situaci, kdy si odsouzený podal návrh na umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení) a uložil řediteli věznice, aby znovu rozhodl, se celý proces dělá od začátku, respektive od kroku, který soud napadl. (Tým vnější diferenciace, 2017)

24 Náš výzkum, jehož závěry publikace představuje, se věnoval výlučně oblasti věznice s ostrahou. Proto se nezabýváme tou částí činnosti rozhodování soudů, které řeší problematiku přefazování mezi ostrahou a zvýšenou ostrahou. Agenda rozhodování o návrhu na umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení před 30. září 2017 neexistovala, proto ji ani nelze před tímto rokem dokládat statistikami.

Tabulka 6: Podání návrhu na změnu umístění (§ 12 odst. 3 ZVTOS; Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky 2017–2022; interní data poskytnutá metodikou GR VS ČR odborem výkonu vazby a trestu; vlastní zpracování)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
podalo návrh celkem odsouzených	69	364	369	379	340	324
zaevidováno rozhodnutí	46	192	183	216	229	226
zpětněvzetí návrhů	17,4 %	20,8 %	25,7 %	28,7 %	40,6 %	38,1 %
návrh soudem zamítnut	69,6 %	74,5 %	66,7 %	63,5 %	53,7 %	56,2 %
vyhovění návrhu/nařízen nižší stupeň zabezpečení	10,8 %	3,7 %	6,0 %	6,9 %	3,9 %	4,9 %
k novému rozhodnutí ŘV	2,2 %	1,0 %	1,6 %	0,9 %	1,8 %	0,8 %

Nejvíce návrhů bylo podáno v roce 2020, nejvíce rozhodnutí pak bylo zaevidováno v roce 2021. Nejvíce zpětvzetí návrhů bylo v roce 2021 (40,6 %) a nejméně (vyjma roku 2017) bylo v roce 2018. Z podaných návrhů je soudem zamítáno v průměru 64 % (obecně nadpoloviční většina všech návrhů). Nižší stupeň zabezpečení je nařízen u 6 % návrhů a k novému rozhodnutí ředitele věznice se dostává kolem 1 % návrhů.

Navyšuje se počet návrhů odsouzených proti rozhodnutí o umístění, v průběhu pěti let více než 4,5násobně, zároveň se více než zdvojnásobil počet zpětvzetí těchto návrhů. Oproti tomu podíl soudem zamítnutých návrhů se lehce snižuje, z původních téměř 70 % na 56 %. Výrazněji se pak snižuje podíl vyhovění návrhu na umístění do nižšího stupně, a to na polovinu původního počtu (z 10,8 % na 4,9 %). Z výše uvedeného můžeme dovodit, že nový systém se usazuje a odsouzení ve větší míře využívají své právo podat stížnost, zdokonalují se (podíl soudem zamítnutých stížností klesá) a zvyšuje se i kvalita rozhodovacího procesu VS ČR, neboť podíl stížností, o kterých má znovu rozhodnout ředitel věznice, též klesá.

V.5. Rozložení odsouzených v jednotlivých typech věznic a stupních zabezpečení typu věznice s ostrahou

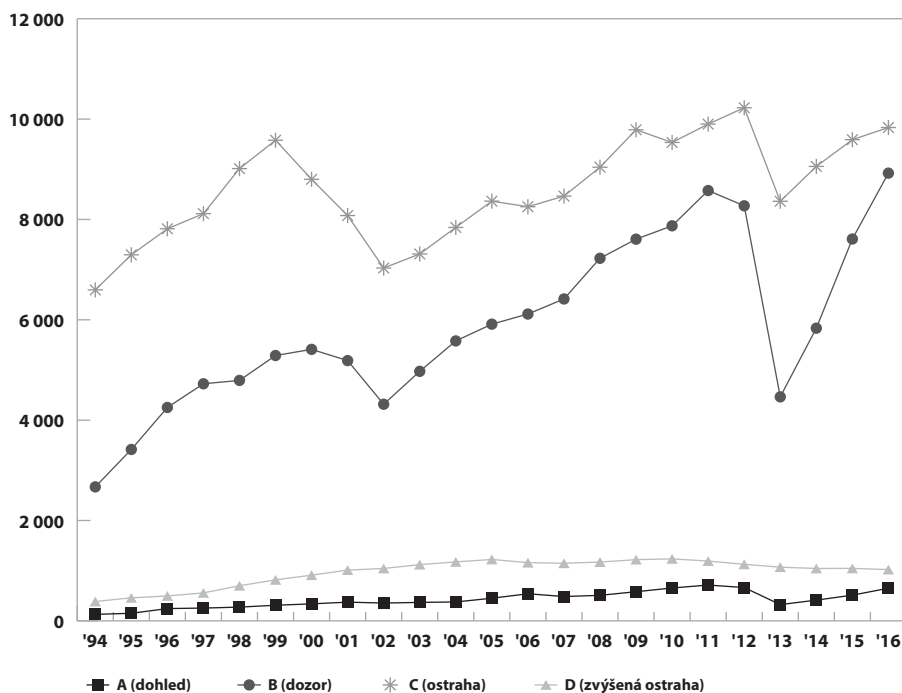
V níže uvedené tabulce (Tabulka 7) jsou představeny počty odsouzených v jednotlivých typech věznic v letech 1994 až 2016 (před redukcí typů věznic). Po celou sledovanou dobu se nacházelo nejvíce odsouzených v typu věznice s ostrahou, kde největší procentní zastoupení odsouzených bylo v roce 1994 (z důvodu amnestie prezidenta republiky²⁵, která proběhla v roce 1993) a jednalo se o 67,4 %. Nejméně bylo v typu věznice s ostrahou 48,1 % odsouzených v roce 2016. Průměrně se ve sledovaných letech nacházelo v typu věznice s ostrahou 55 % všech odsouzených. Nejméně odsouzených se nacházelo v typu věznice s dohledem (ve sledovaných letech se jednalo v průměru o 2,6 % odsouzených). Pro ilustraci rozdílů ve skladbě výkonu trestu odnětí svobody dle typu věznice uvádíme ještě vyjádření identických čísel v podobě grafu.

25 Amnestie prezidenta republiky, které byly ve sledovaném období: rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 3. 2. 1993 č. 56/1993 Sb. – účinnost od 3. 2. 1993 (tzv. amnestie Václava Havla z února 1993); rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 3. 2. 1998 č. 20/1998 Sb. – účinnost od 3. 2. 1998 (tzv. amnestie Václava Havla z února 1998); rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 1. 1. 2013 č. 1/2013 Sb. – účinnost od 2. 1. 2013 (tzv. amnestie Václava Klause z ledna 2013).

Tabulka 7: Odsouzení v jednotlivých typech věznic v letech 1994 až 2016 (Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky 2002–2016)

K 31. 12.	A (dohled)	%	B (dozor)	%	C (ostraha)	%	D (zvýšená ostraha)	%	Celkem ods.
1994	130	1,3	2670	27,3	6596	67,5	386	3,9	9782
1995	151	1,3	3416	30,2	7295	64,4	459	4,1	11321
1996	245	1,9	4253	33,2	7814	61	497	3,9	12809
1997	255	1,9	4725	34,6	8115	59,4	557	4,1	13652
1998	274	1,9	4792	32,4	9013	61	700	4,7	14779
1999	311	1,9	5288	33,1	9579	59,9	817	5,1	15995
2000	339	2,2	5411	35	8800	56,9	911	5,9	15461
2001	373	2,5	5187	35,4	8078	55,2	1012	6,9	14650
2002	355	2,8	4317	33,9	7032	55,1	1044	8,2	12748
2003	368	2,7	4973	36,1	7312	53,1	1121	8,1	13774
2004	377	2,5	5579	37,3	7841	52,4	1175	7,8	14972
2005	451	2,8	5913	37,1	8365	52,4	1224	7,7	15953
2006	540	3,4	6115	38,1	8253	51,3	1160	7,2	16068
2007	485	2,9	6415	38,8	8465	51,3	1148	7	16513
2008	509	2,8	7226	40,3	9041	50,4	1172	6,5	17948
2009	581	3	7607	39,6	9787	51	1220	6,4	19195
2010	655	3,4	7873	40,8	9534	49,4	1236	6,4	19298
2011	714	3,5	8576	42,1	9900	48,6	1192	5,8	20382
2012	664	3,3	8272	40,8	10226	50,3	1127	5,6	20289
2013	324	2,3	4464	31,4	8362	58,8	1070	7,5	14220
2014	413	2,5	5833	35,7	9057	55,4	1044	6,4	16347
2015	512	2,7	7610	40,6	9590	51,1	1046	5,6	18758
2016	651	3,2	8923	43,7	9832	48,1	1022	5	20428

Graf 1: Odsouzení v jednotlivých typech věznic v letech 1994–2016 (Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky 2002–2016)

Z níže uvedené Tabulky 8 je patrné, že po redukcí typů věznic v roce 2017 se kontinuálně snižují procentní počty odsouzených ve středním stupni zabezpečení v typu věznice s ostrahou, a naopak rostou počty odsouzených v tomto typu věznice ve vysokém stupni zabezpečení. Odsouzení ze středního stupně zabezpečení se postupně přesouvají do nízkého a vysokého stupně.

Tabulka 8: Počty odsouzených v jednotlivých typech věznice (oddělení) v letech 2017 až 2022 (Statistická ročenka za roky 2017 až 2022)

K 31. 12.	nízký stupeň	%	střední stupeň	%	vysoký stupeň	%	zvýšená ostraha	%	nezářaz.	%	Celkem ods. (nejsou zde započítáni mladiství)
2017	721	3,6	6972	34,5	11271	55,7	1002	5,0	239	1,2	20205
2018	1031	5,3	5708	29,1	11576	59,0	1044	5,3	262	1,3	19621
2019	1013	5,3	5396	28,2	11294	59,2	1135	5,9	266	1,4	19104
2020	732	4,2	4579	26,1	10914	62,2	1146	6,5	169	1,0	17540
2021	754	4,4	4284	24,9	10810	63,0	1159	6,7	177	1,0	17184
2022	800	4,6	4324	24,8	11027	63,1	1101	6,3	204	1,2	17456

Od redukce je to nárůst odsouzených ve vysokém stupni o 7 % a 10% pokles odsouzených ve středním stupni. Po 1. říjnu 2017 se nově ve statistických ročenkách a hlášeníh objevila kategorie „Čekající na umístění do stupně“, případně „Nezařazeno“. Jedná se o odsouzené zařazené do typu věznice s ostrahou, kterým dosud nebyl stanoven stupeň zabezpečení. Jak vyplývá z výše uvedené tabulky (Tabulka 8), jedná se o 1 až 1,5 % všech odsouzených.

Tabulka 9: Porovnání umístění muži a ženy k 31. 12. v letech 2017 až 2022 (Statistická ročenka za roky 2017 až 2022)

K 31. 12.		nízký stupeň		střední stupeň		vysoký stupeň		zvýšená ostraha		nezařaz.		Celkem	Celkem ods. (nejsouřad. započítání mladistv.)
			%		%		%		%		%		
2017	muži	619	3,3	6204	33,2	10694	57,2	211	1,1	974	5,2	18702	20205
	ženy	102	6,8	768	51,1	577	38,4	28	1,9	28	1,9	1503	
2018	muži	832	4,6	5081	28,1	10943	60,4	1014	5,6	235	1,3	18105	19621
	ženy	199	13,1	627	41,4	633	41,8	30	2,0	27	1,8	1516	
2019	muži	769	4,4	4787	27,3	10605	60,6	1104	6,3	249	1,4	17514	19104
	ženy	244	15,3	609	38,3	689	43,3	31	1,9	17	1,1	1590	
2020	muži	558	3,5	4051	25,2	10221	63,5	1110	6,9	148	0,9	16088	17540
	ženy	174	12,0	528	36,4	693	47,7	36	2,5	21	1,4	1452	
2021	muži	587	3,7	3748	23,8	10158	64,4	1127	7,1	157	1,0	15777	17184
	ženy	167	11,9	536	38,1	652	46,3	32	2,3	20	1,4	1407	
2022	muži	612	3,8	3749	23,5	10369	64,9	1066	6,7	176	1,1	15972	17456
	ženy	188	12,7	575	38,7	658	44,3	35	2,4	28	1,9	1484	

Z údajů uvedených v Tabulce 9 můžeme zaznamenat odlišné rozložení mužské a ženské vězeňské populace v rámci jednotlivých oddělení věznice s ostrahou. Ženy jsou více než muži umístěny v nízkém a středním stupni zabezpečení, zatímco mužská vězeňská populace je z více než poloviny umístěna ve vysokém stupni zabezpečení. Jedním z možných vysvětlení je vliv automatického zařazování v případech spáchání trestného činu pod vlivem návykových látek, sexuálních trestných činů a použití násilí při páčání, které spojujeme spíše s mužskou kriminální činností.

Ze statistických údajů můžeme vyčíst již zmíněný obecný trend (týkající se celkové vězeňské populace, mužů i žen) spočívající v rozevírání nůžek a zvyšujících se podílech odsouzených umístěných v nízkém a vysokém stupni zabezpečení na úkor stupně středního. Pokud bychom se zaměřili na rozdíly mezi mužskou a ženskou vězeňskou populací, tento nárůst je zřetelný v případě nízkého stupně zabezpečení zejména u žen, zatímco u vysokého stupně zabezpečení je nárůst podílu podobný.

VI.

Vnímání změn vězeňského systému odborníky v praxi

Při zjišťování, zda jsou dosahovány cíle, spojované s redukcí počtu věznic, samozřejmě nelze vynechat klíčový zdroj informací o realitě, kterým jsou odborníci z praxe, tedy zaměstnanci Vězeňské služby, dozoroví státní zástupci a soudci. Za účelem získání jejich názorů a zkušeností byla v případě zaměstnanců VS ČR použita dvě různá dotazníková šetření, v případě soudců a státních zástupců polostrukturované rozhovory. Doba, a zejména společenská nálada, v níž se vězeňská změna odehrávala, je pak zarámována výzkumy veřejného mínění, které IKSP realizoval metodou omnibus. V následujícím textu se nejprve zaměříme na dotazníková šetření.

Obě šetření byla realizována v úzké spolupráci s GŘ VS ČR odborem výkonu vazby a trestu, a to tak, že dotazník byl umístěn na intranet Vězeňské služby, kdy způsob ukládání dotazníků neumožňoval zpětnou identifikaci věznice, kde byl vyplněn. Dotazník byl zpřístupněn těm, kdo měli v době jeho spuštění přiřazenou příslušnou roli. V případě prvního dotazování to byli sociální pracovníci a speciální pedagogové (viz Příloha 3). Expertní šetření bylo realizováno od 1. září do 30. října 2021 a pokrývalo potřeby dvou projektů zároveň. Kromě projektu, jehož zjištění jsou jádrem této publikace, ještě „Penologického výzkumu přípravy odsouzených na propuštění“²⁶.

Druhé dotazníkové šetření pak bylo určeno tajemníkům odborných komisí a bylo výše uvedeným způsobem realizováno od 1. března do 31. května 2022. Výsledky zmíněných šetření jsou popsána v chronologickém pořadí, tedy nejdříve dotazníkové šetření mezi sociálními pracovníky a speciálními pedagogy.

Obě dotazníková šetření byla zpracována pro potřeby této publikace metodou deskriptivní analýzy prostřednictvím statistického programu SPSS.

VI.1. Dotazníkové šetření mezi sociálními pracovníky a speciálními pedagogy

Ke dni spuštění tohoto šetření mělo ve věznicích přiřazenou roli sociálních pracovníků cca 144 osob a speciálních pedagogů cca 200 osob. Účast respondentů byla samozřejmě dobrovolná, dotazník vyplnilo 175 osob, z nichž bylo 59 % (104) speciálních pedagogů a 41 % (71) sociálních pracovníků. Délka praxe na stávající pracovní pozici byla od 1 do 28 let, v průměru 10 let. Průměrně byli zaměstnání u Vězeňské služby ČR 19 let (od 1 do 44 let). Co se týče počtu odsouzených svěřených do péče, uváděli respondenti široké rozmezí od 6 do 310 odsouzených, průměrně kolem 120. Vyšší počet uváděli sociální pracovníci (156), méně speciální pedagogové (93). Mezi oslovenými experty bylo 53 % (93) mužů a 47 % (82) žen, průměrný věk činil 50 let (od 23 do 68 let).

Dotazník obsahoval celkem 21 položek, kdy tři zjišťovaly vnímání dopadů redukce typů věznic respondenty. Dvě se týkaly změn, které v jejím důsledku nastaly, a to jak pro odsouzené, tak pro zaměstnance, jedna hodnocení zařazování odsouzených do jednotlivých oddělení věznice s ostrahou. Cílem této otázky bylo zjistit, zda jsou v praxi odsouzení zařazování dle stupně narušení osobnosti a s tím související možnosti resocializace. Respondenti byli požádáni, aby vybrali z nabídnutých možností, zda jsou takto zařazování:

²⁶ Více: http://www.ok.cz/iksp/docs/v_2020.pdf.

všichni nebo téměř všichni odsouzení; větší část odsouzených; přibližně polovina odsouzených; menší část odsouzených; či žádný nebo téměř žádný odsouzený. Respondenti mohli zároveň zvolit možnost „nedokážu posoudit“.

Jak vyplývá z níže uvedené tabulky, většina oslovených odborných pracovníků se domnívá, že všichni odsouzení nebo alespoň jejich větší část jsou zařazováni do jednotlivých oddělení věznic s ostrahou dle stupně narušení osobnosti a s tím související možnosti resocializace.

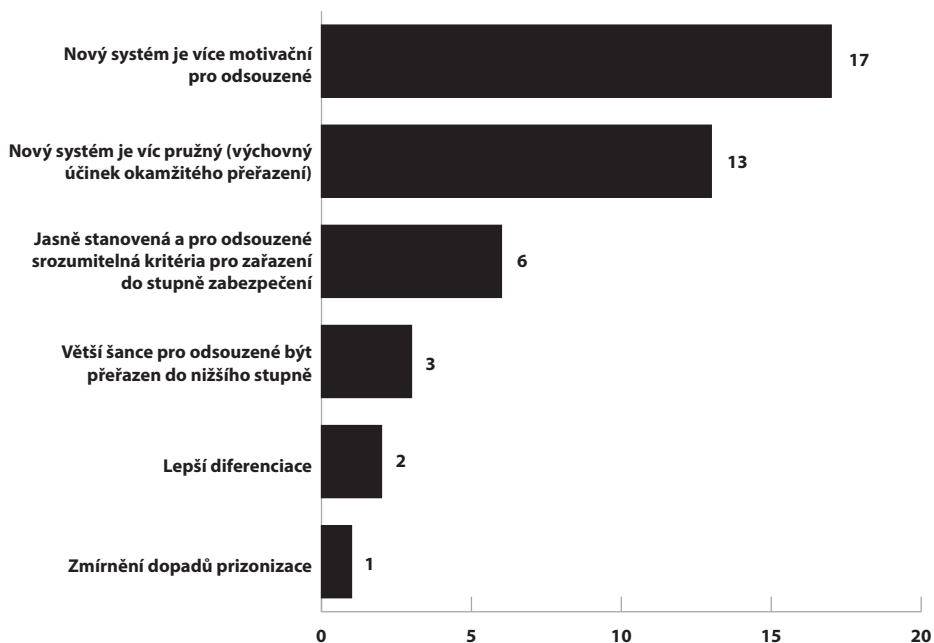
Tabulka 10: Zařazování odsouzených do jednotlivých oddělení věznic s ostrahou dle stupně narušení osobnosti a s tím související možnosti resocializace (N=175)

	Abs.	%
Všichni nebo téměř všichni odsouzení	41	23,4
Větší část odsouzených	79	45,1
Přibližně polovina odsouzených	21	12,0
Menší část odsouzených	14	8,0
Žádný nebo téměř žádný odsouzený	1	0,6
Nedokážu posoudit	19	10,9
Celkem	175	100,0

V souvislosti se zjišťováním dopadů redukce typů věznic byly položeny dvě otevřené otázky. První z nich zněla „Jaké si myslíte, že nastaly kvůli redukci typů věznic změny pro odsouzené?“ Na tuto otázku odpovědělo celkem 166 respondentů a zprostředkovalo 172 postřehů. 25 uvedlo, že otázku nedokáže posoudit (velmi často s komentářem, že před rokem 2017 nebyli ve věznicích zaměstnáni a nemohou proto změny hodnotit). Nejčastěji zaznívala odpověď, že žádné změny pro odsouzené v důsledku redukce typů věznic nenastaly, a to 56krát. Změny jako minimální pak hodnotilo osm respondentů.

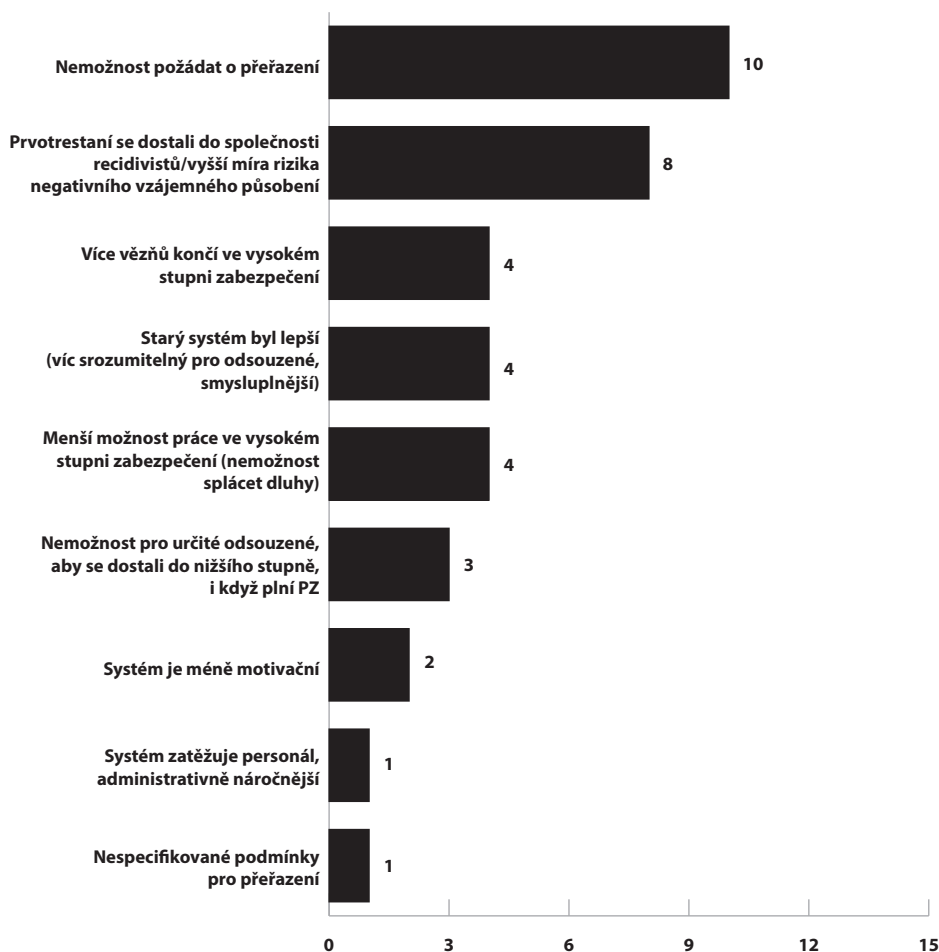
Nejčastější odpovědí bylo, že se redukcí typu věznic pro odsouzené vůbec nic nezměnilo, či že změny byly zcela minimální (zaznělo 64× celkem). Respondenti dále uvedli 42 pozitivních změn oproti 37 negativním. Těchto 79 konkrétních změn bylo v rámci zpracování zařazeno do kategorie pozitivní, či negativní. Pozitivní změny ilustrujeme v následujícím Grafu 2.

Graf 2: Pozitivní změny, které nastaly po redukcí pro odsouzené

Konkrétní negativní dopady představuje níže uvedený Graf 3 a je na první pohled patrné, že některé projevy změn redukce typů věznic vnímají respondenti zcela opačně – například otázku, zda je nový systém více či méně motivační pro odsouzené a jaké jsou podmínky a možnosti přeřazování v rámci jednotlivých oddělení věznice s ostrahou.

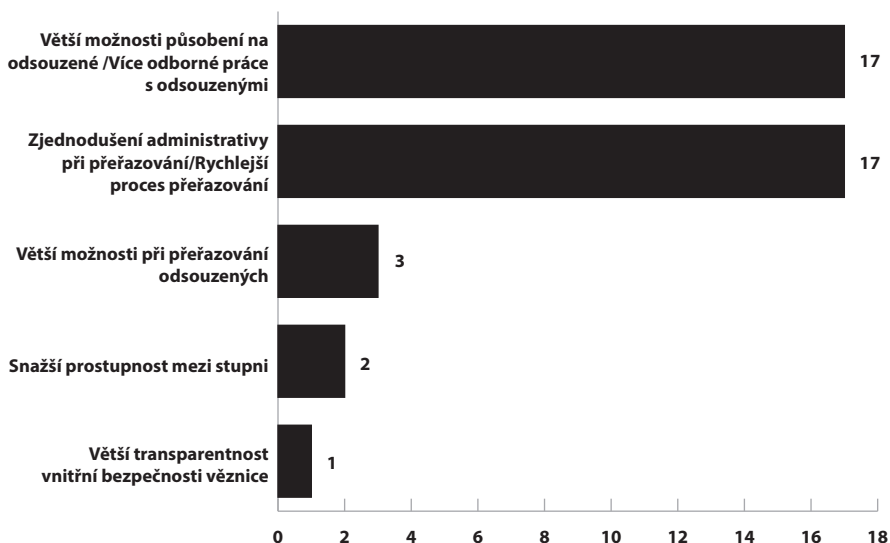
Graf 3: Negativní změny, které nastaly po redukcii pro odsouzené

Druhá otevřená otázka se týkala změn, tentokrát těch, které nastaly po redukcii typů věznic pro zaměstnance věznic. Na otázku odpovědělo 167 respondentů a uvedlo 181 komentářů. Stejně jako u předchozí otázky i v tomto případě bylo častou odpovědí, že redukce typů věznic žádné zásadní změny pro zaměstnance věznic nepřinesla, a to 52x. Téměř stejně často zazněla výtko, že v důsledku systémové změny narostla administrativní zátěž pro zaměstnance, a to 46x (zařazeno do kategorie negativních změn). Odpovědi byly zařazovány do kategorií „pozitivní“ či „negativní“ dle vyznění, proto lze téměř totožné výpovědi nalézt v obou opačných hodnotách. Pokud pomineme zmíněné zvýšení administrativní zátěže zaměstnanců, z odpovědí celkově vyplývá spíše pozitivní vnímání změn. Konkrétně celkem 17x byla uvedena možnost více ovlivňovat odsouzené odborným působením (což mimo jiné byl jeden z deklarovaných cílů systémové změny) a stejně často bylo zmíněno zjednodušení administrativy při přeřazování. Respondenti si uvědomovali, že změny navýšily nároky na zaměstnance, jakož i zvýšily odpovědnost právě za přeřazování odsouzených (oboje zmíněno 7x). 18 respondentů pak uvedlo, že otázku nedokáže

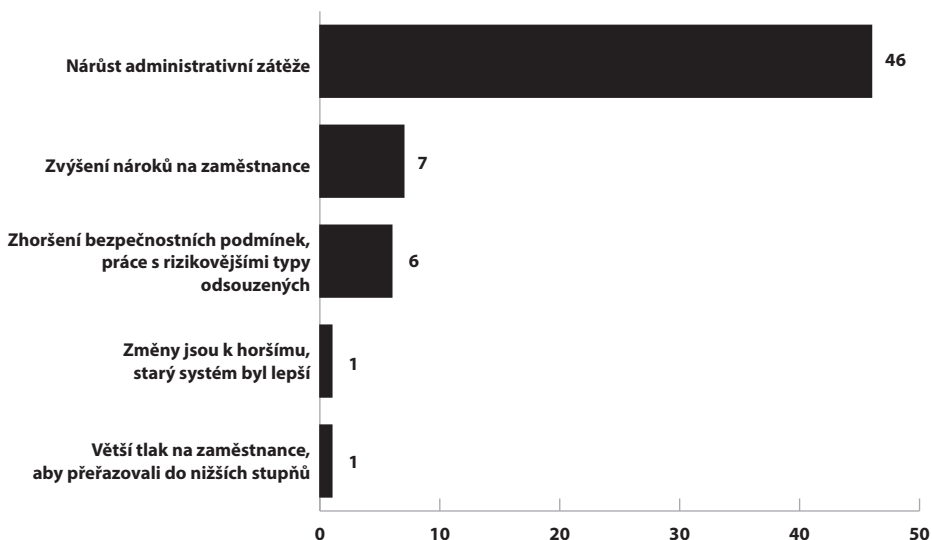
posoudit, zpravidla i s komentářem, že ve vězeňství nepracovali před rokem 2017, kdy se dané změny udály. Konkrétní uváděné pozitivní změny pro zaměstnance jsou uvedeny v následujícím Grafu 4.

Graf 4: Pozitivní změny, které nastaly po redukcí pro zaměstnance

Respondenti také uváděli negativa, které dle jejich názoru změna vězeňského systému přinesla, viz následující Graf 5. Mezi neutrální změny pro zaměstnance jsme zařadili 10 výroků. Respondenti se vyjadřovali zejména v duchu, že nastalo více odborné práce v nástupních věznicích (uvedli 3 respondenti) a zvýšila se odpovědnost za přerazování (7 respondentů).

Graf 5: Negativní změny, které nastaly po redukcí pro zaměstnance

Většina oslovených odborníků si tedy dle provedeného šetření myslí, že všichni odsouzení nebo alespoň jejich větší část jsou aktuálně zařazováni do oddělení věznice s ostrahou odpovídajícím způsobem podle stupně narušení osobnosti a s tím souvisejícím potenciálem resocializace. Na výsledcích našeho šetření je zřejmé, že změny, které s sebou redukcce typů věznic přinesla, jsou vnímány odbornými pracovníky značně diferencovaně. Mezi pozitivní změny redukcce typů věznic nejčastěji uváděli, že nový systém je pro odsouzené více motivační a také více pružný, což s sebou nese možnost výchovného účinku okamžitého přeražení. Ambivalence vnímání změny vězeňského systému je ovšem patrná v tom, že mezi negativními změnami, které nastaly po redukcce pro odsouzené, někteří odborní pracovníci naopak uváděli nemožnost požádat o změnu umístění. Prvotrestaní se navíc častěji dostávají do společnosti recidivistů se všemi riziky s tím spojenými a obecně více vězňů končí ve vysokém stupni zabezpečení. Zaměstnanci věznic nejčastěji uváděli, že redukcce typů věznic pro jejich práci žádnou zásadní změnu neznamena. Z negativních dopadů nejvíce zmiňovali nárůst administrativní agendy a zvýšení nároků na zaměstnance. Diferencované vnímání procesu potvrzuje názor dalších respondentů, že administrativa při změně umístění vězňů je naopak jednodušší a akcentují pozitivní změnu ve větších možnostech působení na odsouzené.

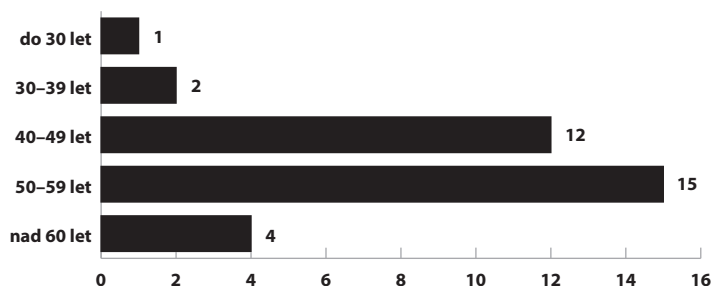
VI.2. Dotazníkové šetření mezi tajemníky komisí pro vnitřní diferenciaci

I druhé dotazníkové šetření, určené tajemníkům komisí pro vnitřní diferenciaci, bylo realizováno v úzké spolupráci s GR VS ČR odborem výkonu vazby a trestu. Díky tomu byl dotazník zpřístupněn těm, kdo měli přidělenou příslušnou funkci a zároveň v ní byli aktivní. Realita je totiž taková, že v rámci VS ČR bylo proškoleno větší množství osob pro výkon funkce tajemníka komisí pro vnitřní diferenciaci, avšak nemusejí ji vykonávat aktivně (jsou vyškoleni pro případ zástupu apod.). I míra aktivit jednotlivých tajemníků, kteří skutečně funkci vykonávají, se různí. V některých věznicích funguje na této pozici více osob a logicky pak na jednoho připadá méně činnosti, jinde je touto funkcí pověřena osoba jediná. Z oslovených 180 odborníků se šetření účastnilo 35.

Dotazník adresovaný tajemníkům těchto komisí obsahoval 20 položek (kombinace uzavřených a otevřených otázek; viz Příloha 4) a byl strukturován do 4 tematických částí (náplň práce; vnitřní diferenciacie odsouzených – prvotní umístění; vnitřní diferenciacie odsouzených – změna umístění a celková změna umísťování odsouzených po redukcce typů věznic ze čtyř typů na dva). V rámci dotazníkového šetření jsme zjišťovali věk, pohlaví a počet let strávených u VS ČR.

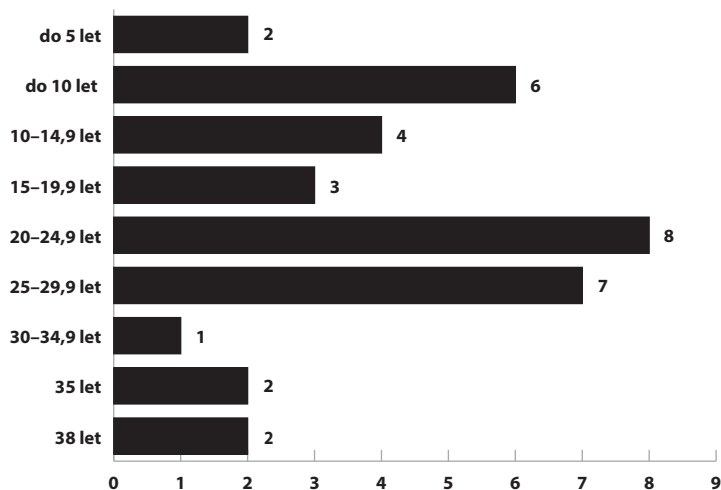
Mezi 35 respondenty bylo 23 mužů a 12 žen, otázku věku zodpovědělo 34 z nich. Ve věkové kategorii do třiceti let pracuje na pozici tajemníka jeden respondent (29 let), ve věkové kategorii 30–39 let 2 respondenti (34 a 38 let). Mezi 40–49 lety se nachází 12 respondentů (do 45 jich je 5 a mezi 45–49 let 7 osob). Mezi 50–59 lety je to 15 osob (do 55 jich je 9 a mezi 55–59 je to 6 osob). V kategorii nad 60 let jsou čtyři tajemníci (2 mají 61 let, jeden 65 a jeden 67). Věk respondentů se pohyboval od 29 do 67 let, průměr činil 50 let.

Graf 6: Věk tajemníků (N=34)

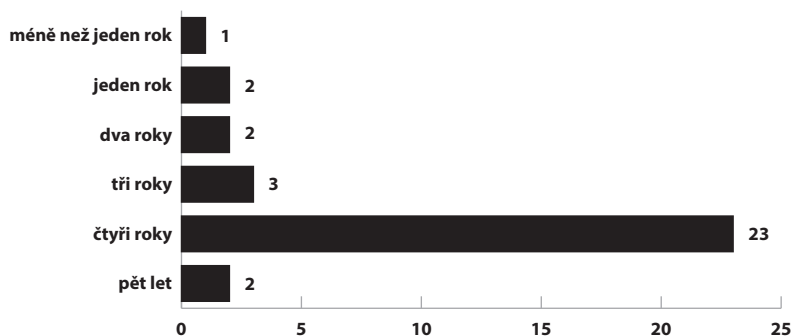
Do pěti let strávili u Vězeňské služby 2 respondenti, do deseti let 6 respondentů. 10–15 let pracovali u VS 4 respondenti, 15–20 let 3 respondenti. 20–25 let 8 respondentů a 25–30 let 7 respondentů, mezi 30–35 lety byl u VS 1 respondent, dva pak 35 let a dva 38 let. Většina respondentů tedy byla u VS zaměstnána více než 10 let, lze tedy mít za to, že trendem je ustanovovat do funkce tajemníka zkušené zaměstnance. O tom koneckonců vypovídá i opačný pól – nejkratší doba zaměstnání u VS činila 4,5 roku. Nejčastěji byla délka praxe 20–30 let.

Graf 7: Délka praxe u VS ČR (N=35)

Další otázka směřovala k délce praxe na pozici tajemníka odborné komise. Dva z respondentů uvedli nevalidní údaj (délku přesahující dobu existence této funkce), proto jejich odpovědi nebyly do zpracování zahrnuty.

Graf 8: Délka praxe na pozici tajemníka (N=33)

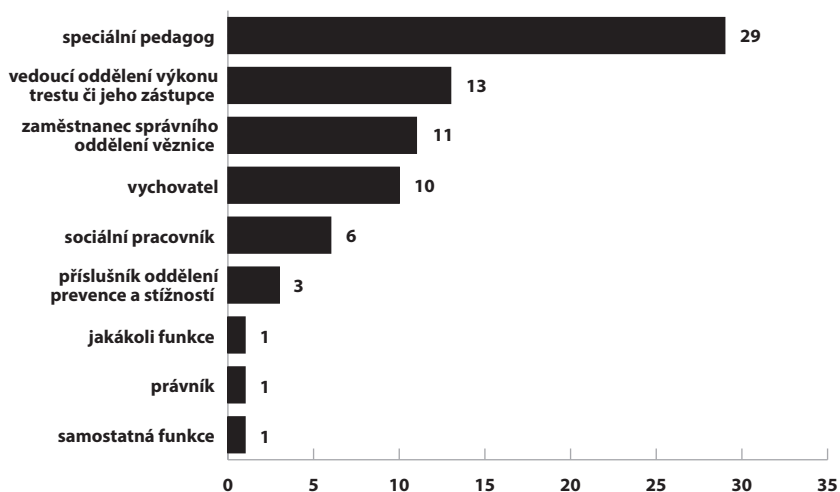

Tři respondenti působili v této funkci dobu kratší než dva roky (jeden tři měsíce, druhý třináct měsíců, třetí 22 měsíců). Praxi od dvou do tří let na této pozici uvedli dva respondenti (jeden dva roky přesně a druhý dva roky a čtyři měsíce). Tři zastávali funkci tajemníka v rozmezí tří až čtyř let (tři roky, tři roky a jeden měsíc a tři roky a deset měsíců). Nejčastější byla praxe v rozmezí 4–5 let, to uvedlo 23 respondentů, dva pak funkci tajemníka zastávali déle než pět let. 28 respondentů z 33 tedy mělo praxi ve funkci tajemníka delší než tři roky.

Funkce tajemníka byla zřízena v souvislosti s novou diferenciací odsouzených. Považovali jsme za významné uvést, z jaké pracovní pozice se tajemníci rekrutují nejčastěji. Tato otázka tvořila druhou položku dotazníku a byla formulována jako uzavřená. Respondenti volili z nabízených odpovědí sociální pracovník, vychovatel, speciální pedagog a psycholog. Měli možnost zvolit kategorii „jinou, uveďte, prosím, jakou“. Na otázku odpovědělo všech 35 respondentů, možnost uvedení jiné, než nabízené pozice, nezvolil nikdo. Nejčastěji zastávali pozici speciálního pedagoga (31 respondentů), dva sociálního pracovníka a dva vychovatele.

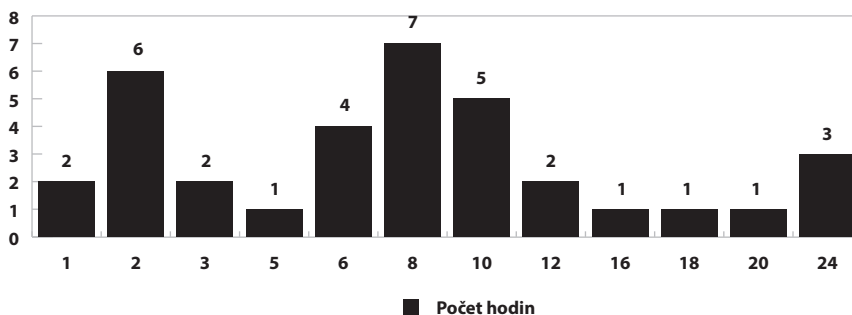
S výše uvedenou otázkou úzce souvisela další, zjišťující názor, která z pozic podle respondentů dává nejlepší předpoklady pro funkci tajemníka. Respondenti mohli vybrat maximálně 3 varianty, kdy volili z nabízených odpovědí sociální pracovník, vychovatel, speciální pedagog, psycholog, vedoucí oddělení výkonu trestu či jeho zástupce, zaměstnanec správního oddělení věznic, příslušník oddělení vězeňské stráže, příslušník oddělení prevence a stížností. I zde mohli uvést jinou pozici. Na tuto otázku odpovědělo všech 35 respondentů. Nejčastější názor napříč profesemi byl, že největší předpoklady pro funkci tajemníka má speciální pedagog. Často byl zmiňován vedoucí oddělení výkonu trestu či jeho zástupce, zaměstnanec správního oddělení a vychovatel. Objevil se názor, že nejlepší předpoklad má „právník, protože jako jediný má odpovídající vzdělání, kdy ostatní by se měli vyjadřovat jen ke svému oboru“. Dále zaznělo, že předpoklady pro funkci tajemníka splňují všechny pozice či naopak že pro funkce tajemníka by měla být samostatná pracovní pozice.

Graf 9: Pozice, která má nejlepší předpoklady pro funkci tajemníka

Důležitou součástí popisu funkce tajemníka je i to, kolik hodin zabere výkon této funkce průměrně během jednoho pracovního týdne, což bylo předmětem další otázky.

Graf 10: Počet hodin, které zabere výkon funkce tajemníka během jednoho týdne (N=35)

Jednu až tři hodiny týdně věnuje práci pro předmětnou funkci 10 respondentů (hodinu dva respondenti, dvě hodiny šest respondentů a tři hodiny dva respondenti). Pět až osm hodin týdně tráví v souvislosti s funkcí tajemníka 12 respondentů (pět hodin jeden, šest hodin čtyři, osm hodin sedm respondentů). Deset až dvanáct hodin 7 respondentů (deset hodin pět respondentů a dvanáct hodin dva). Šestnáct až 24 hodin, tedy již dva a tři pracovní dny, uvedlo 6 respondentů (po jednom respondentovi šestnáct, osmnáct a dvacet hodin a 3 uvedli 24 hodin). Nejčastěji uváděli respondenti, že práci pro pozici tajemníka stráví čas od pěti do deseti hodin, to byla třetina respondentů (34 %), průměrná doba činila 8,5 hodiny týdně.

Součástí však nebylo dotazování, v jak velké věznicí respondenti působí a kolik osob zde vykonává funkci tajemníka. Zjištěné údaje proto nemůžeme vztahovat obecně k popisu této funkce, ale ke skutečnosti, že dle našich informací pracovníci nejsou pro funkci uvol-

ňování a dělají ji souběžně se svou pracovní pozicí. Jinými slovy daná zjištění je zapotřebí interpretovat tak, že nad rámec výkonu své pracovní pozice stráví tajemníci uvedené počty hodin ještě v souvislosti s touto novou funkcí.

Další otázka zjišťovala, jaké konkrétní úkony coby tajemníci respondenti činí. Jednalo se o otevřenou otázku a na položku odpověděli všichni respondenti. Drtivá většina respondentů provádí komplexní zpracování celého procesu umísťování odsouzených do některého oddělení věznice s ostrahou. Jedná se nejen o administrativní práci, ale i o komunikaci s ostatními členy komise, jednotlivými odděleními věznice, pohovory s odsouzenými a s jejich příslušnými vychovateli. Pro představu uvádíme výrok jednoho z respondentů: „Svolávám zasedání VD komise, zpracovávám znění odůvodnění stanoviska komise a připravuji znění rozhodnutí pro ředitele věznice, seznamuji odsouzené s rozhodnutím ředitele věznice, řídím proces VD ve VISu, spolupracuji se správním oddělením – žádám po nich č. j. a aktualizaci RT, předávám jim v listinné podobě materiály po projednání případu, zařizovávám do VIS návrh ods. na umístění do nižšího stupně zabezpečení po rozhodnutí ředitele věznice a předávám na správní oddělení, vedu statistiku projednaných případů a podpisovou listinu zúčastněných členů každé VD komise, včetně vygenerování č. j. této listiny z ETR a její evidenci v ETR, konzultuji s vychovateli a předsedou komise případy odsouzených navržených věznicí na změnu stupně zabezpečení, tyto návrhy také vkládám do VIS – HDZ – VD, za OVT zpracovávám položku VD procesu – další trestní řízení (toto vždy předem konzultuji s vedoucí odd. správního).“

Další z respondentů upozornil i na fakt, že vazební věznice jsou většinou určeny jako nástupní věznice, tudíž je zde odsouzený umístěn na přijímacím oddíle, kde se mu dle metodiky stanovuje základní stupeň zabezpečení. To je „pro jednoho tajemníka práce někdy na poloviční úvazek, každý týden se jedná o nejnmutnější rozhodování v počtu minimálně 10–22 rozhodnutí (osob – dle nástupů a přeřazování), což je velmi časově náročné – a je to pouze práce navíc, která je ohodnocena částkou ve výši 900 Kč hrubého/měsíc – pokud to vydělíme počtem hodin za měsíc, tak se dostáváme na částku pod 20 Kč hrubého za hodinu.“ Dle dalšího z respondentů se jedná o „ONE MAN SHOW“.

Tři tajemníci uváděli, že navíc metodicky vedou vychovatele při zadávání dat do systému. Pouze jeden z respondentů napsal, že provádí „nápravu přehmatů“ a opravuje či zastavuje procesy ve HDZ či VIS.

Jak již bylo uvedeno, hlavním cílem dotazníkového šetření bylo popsat zcela nově vytvořenou pozici tajemníka komise pro vnitřní diferenciaci. V rámci další otázky proto byli respondenti požádáni, aby práci na této pozici zhodnotili formou míry souhlasu s výroky, které jim byly nabídnuty. I zde měli možnost uvést možnost, že nemohou otázku posoudit.

Tabulka 11: Zhodnocení praxe tajemníka v jednotlivých oblastech (N=35)

Výrok	Zcela souhlasím		Spíše souhlasím		Spíše nesouhlasím		Zcela nesouhlasím		Nevím, nemohu posoudit	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Mám maximální metodickou podporu ze strany VS ČR.	11	31,4	14	40,0	7	20,0	0	0,0	3	8,6
Výkon funkce tajemníka je pro mě administrativně náročný.	13	37,1	12	34,3	7	20,0	3	8,6	0	0,0
Míra odpovědnosti, která na mně coby tajemníkovi spočívá, je výrazně větší než ostatních členů komise.	24	68,5	7	20,0	2	5,7	1	2,9	1	2,9
Výkon funkce tajemníka mi přináší opravdový pocit profesního naplnění.	4	11,4	14	40,0	8	22,9	5	14,3	4	11,4

První výrok se týkal otázky, zda má respondent maximální metodickou podporu ze strany VS ČR. Pouze necelá desetina uvedla, že otázku nemůže posoudit (3 respondenti). Pětina vyjádřila spíše nesouhlas (7 respondentů). Nikdo neuvedl, že zcela nesouhlasí. Spíše souhlasila necelá polovina, tedy 14 respondentů a zcela souhlasila třetina, 11 respondentů. Lze tedy mít za to, že tajemníci jsou ze strany VS ČR metodicky podporováni (spíše souhlasilo a zcela souhlasilo 71 % respondentů).

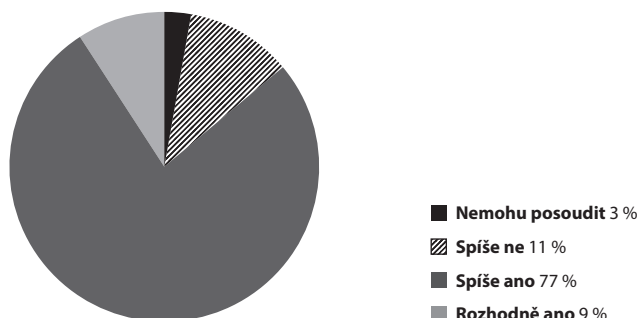
Dále měli zhodnotit, zda je výkon funkce tajemníka pro ně administrativně náročný. Většina respondentů (71 %) vnímá výkon funkce tajemníka jako administrativně náročný. Žádný respondent neuvedl, že nemůže posoudit či neví. 20 % respondentů spíše nesouhlasí a 9 % zcela nesouhlasí s tím, že je výkon funkce tajemníka administrativně náročný.

Drtivá většina respondentů (89 %) souhlasí s tím, že míra odpovědnosti tajemníka je výrazně větší než u ostatních členů komise, což nám i potvrzuje zpracovaná otevřená otázka vážící se k úkonům tajemníka (viz výše).

U posledního výroku, který se zaměřil na pocit profesního naplnění, vyplývající z výkonu funkce tajemníka, nám 11 % respondentů (4) uvedlo, že ho nemohou posoudit. Zcela nesouhlasila sedmina respondentů (5; 14 %), spíše nesouhlasila necelá čtvrtina (8; 23 %) respondentů. Spíše souhlasila více než třetina (14; 40 %) a zcela souhlasili čtyři respondenti. Více než třetině respondentů (37 %) funkce tajemníka nepřináší opravdový pocit profesního naplnění oproti polovině těch, kteří profesní naplnění pociťují (51 %).

Druhá část dotazníku se týkala problematiky vnitřní diferenciacce odsouzených v případě prvotního umístění (viz kapitola V. Umísťování odsouzených ve světle uskutečněných změn systému v roce 2017). Respondentům jsme položili otázku, zda současný způsob umísťování odsouzených do typu věznice s ostrahou zajišťuje, že diferenciacce odsouzených odpovídá jejich vnějším a vnitřním rizikům.

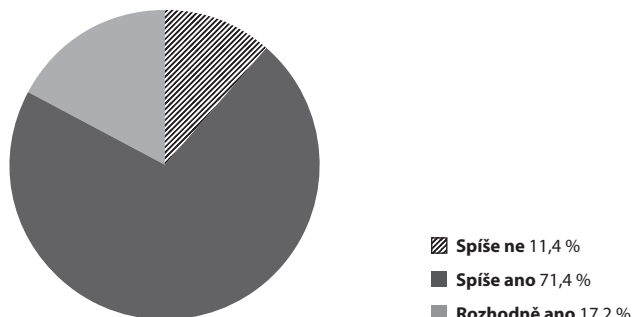
Graf 11: Odpovídá současný způsob umísťování odsouzených a diferenciacie jejich vnějším a vnitřním rizikům? (N=35)

Odpovídali všichni respondenti (35), pouze jediný uvedl, že nemůže otázku posoudit. Tři respondenti zcela souhlasili (9 %) a spíše souhlasilo 27 respondentů (77 %) s tím, že současný způsob umísťování odsouzených do typu věznice s ostrahou zajišťuje diferenciaci odsouzených odpovídající jejich vnějším a vnitřním rizikům, oproti tomu čtyři spíše nesouhlasili (11 %). Podle 86 % respondentů odpovídá diferenciaci odsouzených jejich vnějším a vnitřním rizikům.

Další položka dotazníku směřovala k zařazování odsouzených, konkrétně se dotazovala, zda respondenti považují aktuální automatické zařazování na základě daných vnějších rizik za vhodné.

Graf 12: Je aktuální automatické zařazování na základě daných vnějších rizik vhodné? (N=35)

Čtyři respondenti (11 %) se domnívají, že automatické zařazování spíše není vhodné, oproti většině, která je opačného názoru. S výrokem rozhodně ano souhlasila šestina respondentů (6; 17 %) a spíše souhlasila většina (25; 71 %). Naprostá většina (31; 82 %) respondentů se tedy domnívá, že automatické zařazování na základě daných vnějších rizik je vhodné.

V rámci dotazníku jsme požádali respondenty, kteří nebyli přesvědčeni o vhodnosti zařazování, aby označili z nabízených vnějších rizik (specifická trestná činnost; délka věznění s ohledem na formu zavinění; celkový počet pobytů ve výkonu trestu odnětí svobody), které by změnili. Odpověděli čtyři respondenti, kdy třikrát zmínili potřebu změnit uplatňování rizika „celkový počet pobytů ve výkonu trestu odnětí svobody“, jed-

nou s komentářem, že by více akcentovali celkový počet uvěznění a jednou změnu v tom smyslu, aby prvotrestaní, kteří se nedopustili násilné trestné činnosti, byli v nízkém stupni zabezpečení, i když délka trestu přesáhne dvanáct měsíců. Jednou bylo zmíněno riziko specifické trestné činnosti a jednou délka věznění s ohledem na formu zavinění (bez dalších komentářů). Jeden respondent, který odpovídal, že automatické zařazování je spíše vhodné, navrholo změnit uplatňování rizika specifické trestné činnosti a délky věznění. V komentáři pak rozvedl, že u trestného činu „ohrožení pod vlivem návykové látky“ (§ 274 TZ) jsou odsouzení zařazováni do vysokého stupně zabezpečení, a to i v případě, že se jednalo o alkohol, a podle jeho názoru by v případě uložení trestu odnětí svobody do ½ roku měli být umístěni do nízkého stupně zabezpečení.

S otázkou vhodnosti aktuálního automatického zařazování odsouzených souvisela i následující otázka dotazníku. Respondentů jsme se ptali, zda se domnívají, že by bylo vhodné zařadit jiná vnější rizika, na základě kterých by docházelo k automatickému zařazování do vyššího stupně zabezpečení. Na tuto otázku odpovídali všichni respondenti, z nichž 97 % (34) není přesvědčeno o potřebě zařazovat jiné vnější riziko. Jeden respondent se domnívá, že ano, a jak vyplynulo z komentáře, měl by být zohledňován průběh předchozího výkonu trestu.

Třetí část dotazníku se týkala vnitřní diferenciaci odsouzených, avšak tentokrát se zaměřovala na změnu umístění. Respondenty jsme požádali o vyjádření, jaký zaměstnanec (na jaké pracovní pozici) nejčastěji podává podnět na změnu umístění odsouzeného do konkrétního stupně zabezpečení. S tím, že uvedli tři nejčastější.

Tabulka 12: Kdo podává nejčastěji podnět na změnu umístění odsouzeného do konkrétního stupně zabezpečení?

speciální pedagog	35
vychovatel	33
vedoucí oddělení výkonu trestu či jeho zástupce	14
správní oddělení	5
nikdo další	4
psycholog	3
sociální pracovník	3
referát zaměstnávání	2
oddělení prevence a stížností	2
1. zástupce ředitele věznice	1
tajemník	1
vězeňská stráž	1
další odborní zaměstnanci	1
Celkem	105

Podle zkušeností respondentů nejčastěji podával podnět na změnu umístění speciální pedagog (zmíněn 35x), poté vychovatel (33x), dále vedoucí oddělení výkonu trestu či jeho zástupce (14x) a správní oddělení (5x). Čtyřikrát respondenti uvedli, že již není nikdo další.

Shodně, třikrát, byl zmíněn psycholog a sociální pracovník, dvakrát pak referát zaměstnávání a oddělení prevence a stížností. Jednou byl zmíněn 1. zástupce ředitele věznice, tajemník a vězeňská stráž. Jedenkrát bylo uvedeno, že tak činí další odborní zaměstnanci.

Na otázku, z jakých důvodů je nejčastěji podáván podnět na změnu umístění odsouzeného do nižšího stupně zabezpečení (kdy byli dotazovaní tajemníci požádáni stejně jako u předchozí otázky, aby uvedli tři nejčastější), odpovědělo validně 34 respondentů.

Tabulka 13: Z jakých důvodů je nejčastěji podáván podnět na změnu umístění odsouzeného do nižšího stupně zabezpečení?

plnění programu zacházení	27
dodržování vězeňského režimu	16
realizace programu výstupního zacházení	8
důvody související se zaměstnáváním odsouzených – pracovní zařazení	8
dosavadní způsob života	6
snížení rizika	6
vyhodnocení průběhu výkonu trestu odnětí svobody	5
chování odsouzeného	5
kapacitní důvody	3
délka trestu	3
blížící se konec trestu	2
moderace	1
charakter TČ	1
charakteristika osobnosti odsouzeného	1
„odsouzený chce“	1
Celkem	93

Jako nejčastější důvod bylo uváděno plnění programu zacházení (27x), dodržování vězeňského režimu (16x), realizace programu výstupního zacházení (8x), dále důvody související se zaměstnáváním odsouzených – pracovní zařazení (8x), dosavadní způsob života (6x), snížení rizika (6x), vyhodnocení průběhu výkonu trestu odnětí svobody (5x), chování odsouzeného (5x), kapacitní důvody (3x), délka trestu (3x), blížící se konec trestu (2x). Jednou byla zmíněna moderace, charakter TČ, charakteristika osobnosti odsouzeného a „že odsouzený chce“.

Obdobně byli respondenti dotázáni, z jakých důvodů je nejčastěji podáván podnět na změnu umístění odsouzeného do vyššího stupně zabezpečení, kdy i v případě této otázky měli uvést tři nejčastější důvody.

Tabulka 14: Z jakých důvodů je nejčastěji podáván podnět na změnu umístění odsouzeného do vyššího stupně zabezpečení?

nedodržování vězeňského režimu	45
uložení nového trestu/zahájení dalšího trestního řízení	38
tento návrh není podáván z důvodu vysokého stupně zabezpečení	3
další významné skutečnosti	3
nová rizika či změna vnějších rizik	3
hrozba útěku	2
charakteristika osobnosti	1
nespolupracuje	1
zneužívání NL	1
odsouzený není prvotrestaný, a nemůže tedy být v nízkém stupni zabezpečení	1
délka věznění	1
Celkem	99

Nejčastěji byl zmíněn problém nedodržování vězeňského režimu, a to buď takto formulováno, či jako porušování vězeňského řádu, kázeňské problémy/přestupky, neplnění programu zacházení, nevhodné chování apod., celkem 45x. 38x pak byla zmíněna skutečnost, že došlo k uložení nového trestu či zahájení dalšího trestního řízení. 3x respondenti uvedli, že tento návrh u nich není podáván (jeden z nich vysvětlil důvod – jedná se o oddělení s vysokým stupněm zabezpečení, lze se tedy domnívat, že toto je i důvodem u dalších dvou odpovědí – odsouzení již nemůžou jít do vyššího stupně zabezpečení). 3 respondenti uvedli, že se jedná o „další významné skutečnosti“, 2x obecně, že se jedná o nová rizika či změnu vnějších rizik. 2x respondenti uvedli hrozbu útěku. Ojedinele pak byly zmíněny tyto důvody: charakteristika osobnosti; nespolečenské; zneužívání NL (ačkoli toto bylo jinde zmíněno jako kázeňský přestupek/trest/dodržování vězeňského režimu), zjištění, že odsouzený není prvotrestaný, a nemůže tedy být v nízkém stupni zabezpečení a délka věznění.

Zajímala nás také situace, kdy se liší stanovisko odborné komise a ředitele věznice, az jakých důvodů se to nejčastěji děje. Na tuto otázku odpovědělo 27 respondentů, většina z nich, 23 respondentů, uvedla, že se nestalo či nestává, aby měl ředitel odlišné stanovisko. Oproti tomu jednou bylo uvedeno, že „komise má stejný názor jako ředitel věznice“. Jako konkrétní důvody odlišného stanoviska ředitele pak zazněla délka trestu; nedostatečné zdůvodnění či předčasné podání návrhu na změnu při nesplnění stanovených podmínek a bezpečnostní důvody.

Jak bylo uvedeno v části V. Umísťování odsouzených ve světle uskutečněných změn systému v roce 2017 této publikace, odsouzený může podat návrh na změnu umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení, než mu byl určen, a to ve lhůtě tří dnů ode dne doručení rozhodnutí odsouzenému. Tento návrh podává prostřednictvím věznice k okresnímu soudu, v jehož obvodu trest vykonává. Další položkou dotazníku jsme proto zjišťovali, jestli se tajemníci komisí pro vnitřní diferenciaci seznamují s rozhodnutím tohoto soudu. Respondenti volili z nabídnutých možností odpovědi: „Vždy“, „Většinou“, „Zřídka“, „Nikdy“ a „Nemám možnost se seznámit“. Na otázku odpovědělo všech 35 respondentů,

kdy 20 % respondentů uvedlo, že nemá možnost se s tímto rozhodnutím seznámit, 17 % se neseznamuje nikdy a 23 % respondentů zřídka oproti 1 respondentovi (3 %), který se s rozhodnutím o revizi umístění seznamuje většinou a 37 % respondentům, kteří se s ním seznamují vždy. Lze tedy mít za to, že s rozhodnutím soudu o revizi umístění se vždy nebo většinou seznamuje 40 % dotazovaných tajemníků.

V rámci této otázky jsme položili dotaz: Pokud se seznamujete s rozhodnutím soudu, uveďte, prosím, jaká kritéria soud nejčastěji hodnotí odlišně od doporučení komise pro vnitřní diferenciaci či rozhodnutí ředitele věznice. K uvedenému se vyjádřilo 8 respondentů. Dvě odpovědi uváděly, že žádné odlišnosti nezaznamenaly (jedna přesně takto formulovaná, druhá upřesňovala, že jediné odlišnosti byly v přezkumu rozhodnutí o vnitřní diferenciaci z nástupní věznice), dále se objevily odpovědi:

- vedení řádného občanského života před nástupem do VTOS;
- rozdílný názor na páchanou trestnou činnost, odůvodnění návrhu;
- § 274²⁷;
- chování odsouzeného ve VTOS;
- posouzení TČ pod vlivem alkoholu, po aktualizaci již vyřešeno, počítání kolikrát ve VTOS;
- trestná činnost a délka trestu.

V dotazníkovém šetření dále následovala část zjišťující názory tajemníků na celkovou změnu umístování odsouzených po redukci typů věznic ze čtyř typů na dva.²⁸ Respondenty jsme požádali o vyjádření, zda podle nich existuje ve stávajícím způsobu změny umístění nějaký problém bránící tomu, aby se odsouzení dostávali do mírnějších stupňů zabezpečení. Respondentům byly dány na výběr odpovědi „Ano“, „Ne“ a „Nemohu posoudit“. Na otázku odpovědělo všech 35 respondentů, kdy většina, 26 osob (74 %), odpověděla, že žádný takový problém neexistuje, 4 se oproti tomu domnívají, že existuje a 5 uvedlo, že otázku nemůže posoudit.

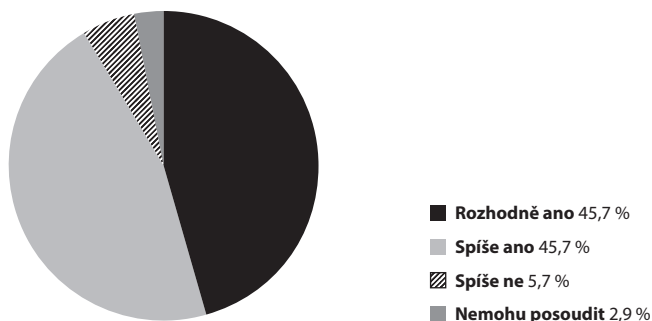
Na podotázku „Pokud jste odpověděl/a ano, o co konkrétně se podle Vás jedná?“ odpověděli skutečně všichni čtyři respondenti, kteří vyjadřovali přesvědčení o existenci tohoto problému. Dva uvedli, že tím problémem je fakt, že v některých věznicích nejsou všechny stupně zabezpečení, kdy jeden rozvedl, že tím důvodem může být přímo vůle věznice tam všechny stupně nemít, třeba z důvodu pracovního zařazování. Jeden respondent vidí problém v rozdílném pohledu Ministerstva spravedlnosti ČR a VS ČR a jeden obecně v existujícím systému zařazování odsouzených do jednotlivých stupňů zabezpečení.

Ve snaze zachytit názory na dopady redukce počtů věznic byli respondenti požádáni, aby se vyjádřili k otázce, zda je způsob změny umístění pro odsouzené motivační ve smyslu možnosti dostat se do mírnějších režimů/stupňů zabezpečení. Respondenti volili z možností „Rozhodně ano“, „Spíše ano“, „Spíše ne“, „Rozhodně ne“ a „Nemohu posoudit“.

27 Ohrožení pod vlivem návykové látky.

28 Tato část navazovala na zjištění získaných z názorů sociálních pracovníků a speciálních pedagogů v rámci prvního dotazníkového šetření.

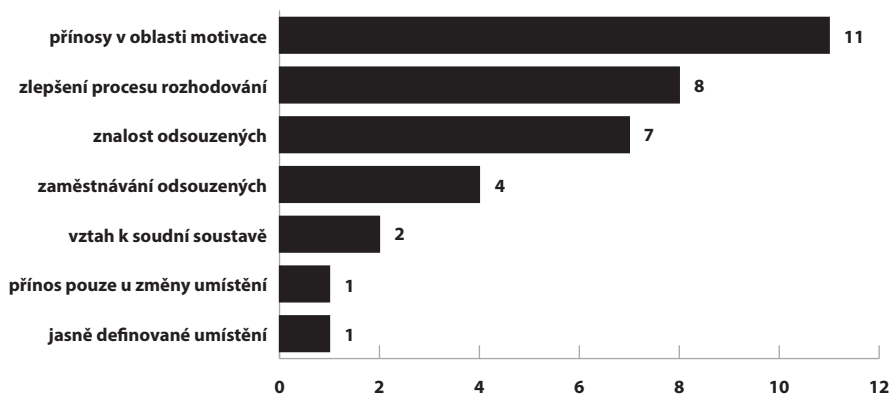
Graf 13: Je způsob změny umístění pro odsouzené motivační ve smyslu možnosti dostat se do mírnějších režimů/stupňů zabezpečení? (N=35)

Převážná většina respondentů (32; 92 %) je přesvědčena o motivačním vlivu způsobu změny umístění – 16 jich uvedlo, že je rozhodně motivační a shodně 16, že je spíše motivační. Dva respondenti se domnívají, že způsob změny umístění spíše není pro odsouzené motivační a jeden respondent nemohl otázku posoudit. Nikdo neuvedl variantu rozhodně ne.

Další otázka směřovala k případným pozitivním změnám, jež redukce typů věznic přinesla. Respondenti byli dotázáni, zda spatřují nějaké přínosy v tom, že si věznicе umísťují odsouzené do některého z oddělení věznicе s ostrahou samy. Volili z možností „Ano“ a „Ne“. Většina (28; 80 %) je přesvědčena o přínosech faktu, že věznicе rozhodují o umístění odsouzených samy. Opačný názor tedy zastávalo 20 % (7) respondentů. V rámci otázky byla vložena ještě podotázka: „Pokud ano, jaké?“ odpovědělo všech 28 respondentů, jež volilo kladnou odpověď, někteří uváděli více přínosů.

Graf 14: Přínosy, že si věznicе umísťují odsouzené do některého oddělení věznicе s ostrahou samy

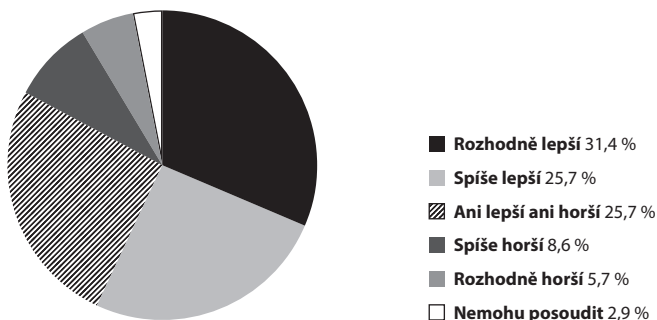
Odpovědi bylo možné rozřadit do následujících kategorií: motivační přínosy, přínosy v oblasti zaměstnávání odsouzených, zlepšení procesu rozhodování o umístění, znalost odsouzených, přínosy ve vztahu k soudní soustavě a ostatní. Nejčastěji byly uváděny přínosy v oblasti motivace, celkem 11x, kdy byla zmiňována jak pozitivní motivace odsouzených,

tak i ta negativní, konkretizována například možností i zohlednit plnění programu zacházení, rychle reagovat na fakt, že odsouzený aktivně snižuje svá rizika, nebo naopak okamžitě reagovat na spáchání kázeňského přestupku. Druhou nejčastěji zmiňovanou kategorií (uvedeno 8x) byla změna procesu rozhodování o umístění ve smyslu zlepšení – podle respondentů je jednodušší, rychlejší, pružnější, kratší, se schopností okamžité reakce na změnu. Třetím nejčastějším přínosem (zmíněno 7x) byla znalost odsouzených, kterou VS na rozdíl od soudu disponuje – a to kromě detailního odborného popisu jeho osobnosti též průběh předchozích VTOS. Přínos v oblasti zaměstnávání byl zmíněn 4x. Dvakrát respondenti uvedli změnu ve vztahu k soudní soustavě – jednou vyjádřenou jako nezávislost na soudu a jednou jako ulehčení soudnímu systému. Mimo tyto kategorie zazněly ještě dva přínosy: „jasně definované umístění“, a dále také názor, že přínosy jsou pouze u následného umístění, nikoli u prvotního, kde věznice činí totéž, co dříve soud.

Stejně jako byli dotazováni respondenti na možný pozitivní dopad faktu, že si věznice umísťují odsouzené do některého z oddělení věznice s ostrahou samy, byli požádáni o vyjádření, zda spatřují nějaké nevýhody. Respondenti volili z možností „Ano“ a „Ne“. Na tuto otázku odpověděli opět všichni. Většina (30; 86 %) respondentů žádné nevýhody nespatřuje oproti 5 (14 %), jež zastávají opačný názor. Na podotázku „Pokud ano, jaké?“ odpověděli čtyři respondenti a všichni se shodli na nevýhodě spočívající v navýšení administrativy, což přináší časové a pracovní vytížení tajemníků. Jeden respondent specifikoval, že toto vnímá v případě přerazování do vyššího stupně zabezpečení, kdy odsouzený se odvolává, což přináší další dokumentaci.

V závěru dotazníkového šetření jsme tajemníky požádali, aby srovnali současný systém diferenciací odsouzených, kdy o zařazení do konkrétního oddělení věznice s ostrahou rozhoduje přímo Vězeňská služba, s předchozím systémem, kdy rozhodoval soud? Respondenti se měli vyjádřit, zda nový systém diferenciací je: „Rozhodně lepší“, „Spíše lepší“, „Ani lepší ani horší“, „Spíše horší“, „Rozhodně horší“ či mohli zvolit možnost „Nemohu posoudit“.

Graf 15: Jak hodnotíte nový systém diferenciací odsouzených ve srovnání s předchozím systémem, kdy rozhodoval soud? (N=35)

Odpovědělo všech 35 respondentů, kdy jeden uvedl, že nemůže otázku posoudit a 9 (26 %) se domnívá, že systém není ani lepší, ani horší než ten předchozí. Jako lepší jej vidí nadpoloviční většina (20; 57 %) respondentů (11 volilo možnost „rozhodně lepší“ a 9 „spíše lepší“). Jako horší pak 5 (jako „rozhodně horší“ jej hodnotili 2 respondenti a jako „spíše horší“ 3). Většina respondentů tedy vnímá změnu pozitivně.

Na úplném konci dotazníkového šetření jsme ponechali prostor pro jakékoli vyjádření týkající se umísťování odsouzených do jednotlivých oddělení věznice s ostrahou. 19 respondentů jej využilo, z toho 6 však jen k uvedení toho, že žádné další připomínky nemá. 13 respondentů sdělilo své konkrétní připomínky.

Dvě směřovaly na náročnost funkce tajemníka (náročná a odpovědná funkce, mizivé finanční ohodnocení, není pro ni uvolněn a zůstává mu ještě původní pracovní pozice), jeden respondent vnímá, že vazebním věznicím přibyla další byrokracie. Jeden respondent vytýká neexistenci online přístupu k rozsudkům, což jej zdržuje od práce.

Ke konkrétnímu umísťování dva respondenti poukazují na zbytečnost ve vysokém stupni zabezpečení posuzovat změnu rizik při uložení dalších trestů (není kam odsouzené zařadit „výš“). Jeden navíc uvádí jako připomínku, že odsouzení ve středním stupni zabezpečení nejsou informováni o tom, když komise projednávala jejich umístění a rozhodla o setrvání v tomto středním stupni. Jeden respondent se domnívá, že by byla prospěšná ještě větší diferenciaci odsouzených, tedy ještě více stupňů zabezpečení. Další namítá, že „jednotlivé body dokumentace si protirečí“. Jeden respondent považuje nový systém za zbytečný a zatěžující, navrhuje návrat k předchozímu systému. Z jeho zkušenosti musí odůvodňovat zařazování odsouzených do stupňů, kam nepatří.

Jeden respondent navrhuje změnu automatického zařazování do vysokého stupně zabezpečení – konkrétně při vstupním umísťování prvotrestaných odsouzených z důvodu § 358 TZ (výtržnictví, bez fyzického napadení oběti a trestem do 3 let) by měla být možnost vlastního individuálního posouzení komisí (např. dosavadní způsob života, vlastní charakter TČ) a umožnit členům odborné komise navrhnout vlastní stupeň zabezpečení.

Jeden respondent upozorňuje na fakt, že z vysokého do středního stupně jsou přerazováni také ti odsouzení, kteří nepracují na snižování svých rizik, ale „dobře pracují“ a „nezlobí“. Toto pozoroval nikoli ve své věznici, ale u odsouzených, kteří do jejich věznice byli přerazeni (z vysokého stupně zabezpečení do středního stupně zabezpečení).

Dotazování mezi tajemníky komisí pro vnitřní diferenciaci nám umožnilo nahlédnout do zákulisí této nově ustanovené profese. Expertní šetření přineslo důležité poznatky ohledně jejich náplně práce, časové náročnosti zmíněné pozice, vnímané metodické podpory i administrativní zátěže a míry odpovědnosti. Většina tajemníků je nakloněna stávajícímu způsobu umísťování odsouzených a považuje jej za vhodný i motivační pro odsouzené ve smyslu možnosti dostat se do mírnějšího stupně zabezpečení. Nadpoloviční většina nový systém diferenciaci odsouzených ve srovnání s předchozím, kdy rozhodoval soud, hodnotí jako lepší. Je zřejmé, že ze strany tajemníků komisí pro vnitřní diferenciaci je nový systém přijat kladně, uvědomují si jeho výhody oproti předchozímu a dokáží s nimi efektivně pracovat.

VI.3. Polostrukturované rozhovory se soudci a státními zástupci

Poslední skupinou odborníků z praxe, jejichž názory na změny vězeňského systému a jejich dopady jsme zjišťovali, byli soudci a státní zástupci. V tomto případě jsme zvolili formu polostrukturovaných rozhovorů, při nichž jsme se opírali o poznatky získané ze zmíněných dotazníkových šetření.

V průběhu listopadu 2022 jsme prostřednictvím emailu oslovili všechny soudce 32 okresních (v Praze obvodních) soudů, kteří měli ve své agendě problematiku věznic (jak jsme zjistili z rozvrhů práce soudů veřejně dostupných na internetu). S poskytnutím rozhovoru souhlasili čtyři z nich, všechny rozhovory se uskutečnily osobně. V případě státních zástupců jsme postupovali tak, že jsme požádali o rozhovor nejprve vrchní státní zastupitelství, které je nadřízené dozorovým státním zástupcům (jedná se celkem o 8 krajských státních zastupitelstev). Po skončení rozhovoru jsme poprosili o vytipování těch dozorových státních zástupců, kteří tuto činnost vykonávali před sledovanou změnou v roce 2017, a jsou zároveň stále v této činnosti aktivní. Byly uskutečněny celkem čtyři rozhovory, kromě zmíněného s VSZ tři se státními zástupci z KSZ, dva z toho byly realizovány online.

V průběhu realizace rozhovorů došlo k saturaci, prezentovaná témata a reflektované názory měly tendenci se opakovat, a proto jsme neurgovali nezodpovězené žádosti o rozhovor a nerealizovali další. Všechny rozhovory se uskutečnily do konce roku 2022, následně byly přepsány a zpracovány prostřednictvím programu Atlas.ti.

Než přejdeme k vlastním výzkumným zjištěním, stručně popíšeme úlohu soudců a státních zástupců v oblasti vězeňství, aby i čtenáři, kteří se v oblasti vězeňství neorientují v takovém rozsahu, získali představu o fungování systému dozoru nad výkonem trestu odnětí svobody. Popisy agend ilustrujeme dostupnými statistickými daty.

Státní zastupitelství vykonává dozor nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení, zabezpečovací detence, ochranná nebo ústavní výchova, a v jiných místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda, v rámci tzv. netrestní agendy²⁹. Smyslem tohoto dozoru je zajištění nezávislé kontroly nad dodržováním práv osob zbavených osobní svobody, která bude zcela mimo systém zařízení, v nichž jsou držena. Taková potřeba pak vyplývá z podstaty ochrany lidských práv, ať již zakotvených LZPS či mezinárodními úmluvami o lidských právech. Metodami výkonu dozoru jsou prověrka nebo šetření prováděné na základě podnětu nebo jiného poznatku. Prověrky se uskutečňují podle předem stanoveného plánu prověrek na kalendářní rok, kdy musí být učiněna alespoň jednou za tři měsíce. Šetření se pak realizuje dle obdržení podnětu, kdy státní zástupce není vázán ani co do vymezení problému či jeho rozsahu. Nápravu případně zjištěných pochybení sjednává státní zástupce příkazem. Ve vnitřním řádu každé věznice pak je uvedeno příslušné kraj-

29 Podrobnosti dozoru stanoví zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů a Pokyn nejvyššího státního zástupce obecné povahy č. 10/2012, o výkonu dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda.

ské státní zastupitelství včetně adresy, které je pověřené vykonávat dozor a jemuž mohou odsouzení adresovat své stížnosti (podněty). Rozsah dozorové činnosti státních zástupců lze ilustrovat statistickými údaji, viz následující tabulka.

Tabulka 15: Dozor státních zástupců nad místy výkonu trestu odnětí svobody (NSZ, 2023)

Rok	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Věcí celkem	2 119	2 130	2 085	2 628	3 061	3 736	4 012	3 540	3 439	3 998
Vyřízeno celkem	1 933	1 917	1 863	2 343	2 728	3 237	3 504	3 206	2 986	3 503
Z toho příkazem	64	67	32	19	47	37	32	14	17	10
Nevyřízeno	186	214	222	285	333	499	507	334	453	495

Jak vyplývá z přehledové tabulky, dozorová agenda početně narůstá. Vliv předmětu našeho zájmu na dozorovou činnost státního zastupitelství, tedy změnu vězeňského systému v roce 2017, čistě z uvedených statistických údajů detekovat nemůžeme. Stoupá sice počet věcí, avšak v přibližném rozsahu průběžného nárůstu agendy. Pokud bychom se zaměřili na obsahy textových částí zpráv o činnosti SZ (NSZ, 2023), objevují se v souvislosti s dozorem na výkon trestu odnětí svobody dále uvedená témata (ve smyslu zjištěných nedostatků). Nejčastěji je to oblast zdravotní péče, ať už otázka dostupnosti zdravotní péče pro odsouzené způsobená deficitem zdravotnického personálu či naprosto nedostatečné zajišťování lékařské péče vězňům, toto téma se objevuje ve sledovaných letech, tj. 2017, 2018, 2019, 2020 a 2021.

Druhou nejčastěji se objevující oblastí je naplněnost kapacit vězení na hranici přípustnosti či dokonce její překročení, ta se objevuje v letech 2017, 2018, 2019 a 2022 (kdy nedodržení ubytovací plochy je zmíněno pouze v roce 2019). Shodně se v letech 2017 a 2018 objevují problémy v oblasti balíčků a kázeňského řízení s odsouzenými, v letech 2017 a 2021 problematika programu zacházení. Ostatní problémy se vyskytují za jednotlivé roky ojediněle. Konkrétně se jedná o seznamování odsouzených cizích státních příslušníků s jejich právy a povinnostmi při nástupu do výkonu trestu odnětí svobody v roce 2018. V témže roce ubytovávání vězňů s ohledem na jejich kriminální minulost a uzamykání odsouzených na cele. V roce 2017 je řešena problematika realizace telefonních hovorů. Nedostatky v poučení o právech uvězněné osoby a umístění trvale pracovní nezařaditelných vězňů ve Věznici Valdice, kde pro takové nebyl zřízen specializovaný oddíl (bylo napraveno jeho zřízením) v roce 2019. V roce 2021 neposkytování dostatečné doby ke konzumaci stravy. V posledním sledovaném roce zvýšení počtu případů zneužívání a záchytu mobilních telefonů, SIM karet a příslušenství telefonů ve věznicích a na vnějších pracovištích a snižování počtu vězeňského personálu v roce 2022. (NSZ, 2023)

Z veřejně dostupných zpráv o dozorové činnosti státních zástupců nad výkonem trestu odnětí svobody tedy nelze dohledat vliv změny vězeňského systému, který by se projevil formou porušování práv odsouzených. Pro úplnost dodejme, že obdobnou funkci „pojistky“ proti porušování práv osob zbavených osobní svobody plní ombudsman (blíže viz zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů). I jeho činnost je založena jak na prošetřování individuálních stížností, tak systematických šetření. Oproti

činnosti státních zástupců, kteří dbají na dodržování zákonnosti, činnost ombudsmána jde dále a zabývá se i možnými nežádoucími dopady jinak zákonných opatření. Ve srovnání se státními zástupci mu však není dána možnost závaznými prostředky sjednávat nápravu v případech zjištěných nedostatků (Lukášová, 2017).

Zcela jiné postavení pak v oblasti výkonu trestu odnětí svobody zaujímají soudy. Tato jejich činnost je upravena § 320–334 Trestního řádu. Příslušný k rozhodování související s výkonem trestu odnětí svobody je okresní soud, v jehož obvodu se trest odnětí svobody vykonává.

Je obvyklou praxí, že soudci, jejichž agenda zahrnuje výkon trestu odnětí svobody, zároveň rozhodují o podmíněném propuštění. Trestní zákoník upravuje tento institut v § 88 a násl. V rámci rozhodování soud posuzuje, zda odsouzený „svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život“. I vzhledem k této agendě pak dotazovaní soudci byli velice dobře obeznámeni s problematikou zacházení s odsouzenými ve věznicích, jejich motivací plnit programy zacházení, či oblastí postpenitenciární péče.

Polostrukturované rozhovory navazovaly na zjištění z dotazníkových šetření mezi sociálními pracovníky a speciálními pedagogy ve věznicích a tajemníky komisí. Rozhovory prováděl vždy stejný tazatel a trvaly průměrně jednu hodinu, nejkratší půl hodiny a nejdelší hodinu a půl. Vzhledem k faktu, že předmětem rozhovorů byla agenda odborníků s dlouholetou praxí, tazatel do rozhovorů příliš zasahovat nemusel a jeho úloha byla omezena na položení základních otázek, které zahrnovaly následující okruhy:

- Očekávání spojená s vězeňskou změnou, co bylo podle odborníků cílem této změny, a jaké jsou konkrétní dopady této změny na jejich agendu.
- Porovnání agendy před rokem 2017 a po změně vězeňského systému, včetně porovnání postavení odsouzených z pohledu agendy před rokem 2017 a po provedení změny.
- Nový systém diferenciací odsouzených.
- Případná potřeba změn systému.

Vzhledem k dlouholeté praxi oslovených odborníků pak v rozhovorech zazněla témata týkající se komunikace s odsouzenými, jejich motivací na sobě pracovat, podoblasti problematiky nové diferenciací, jako bylo automatické překlopení odsouzených z věznic typu dohled, dozor a ostraha do jednotlivých oddělení věznice s ostrahou k 1. říjnu 2017, automatická zařazovací kritéria, excesy v zařazování, bezpečnost ve věznicích či obecně trestní politika.

Polostrukturovaný rozhovor patří mezi kvalitativní metody výzkumu. Bývá uváděno, že kombinuje výhody a minimalizuje nevýhody strukturovaného a nestrukturovaného rozhovoru. (Reichel, 2009) Výzkumník přistupuje k jeho realizaci vybaven intuicí, zkušeností a vzděláním, které jej zároveň determinují, a na jejich základě rozhovor nejen vede, ale též analyzuje získaná data (Manning, 2015).

Poté, co byly rozhovory realizovány, byl zvukový záznam přepsán do textového souboru a zpracován pomocí softwaru Atlas.ti. Analýza textu byla založena na kombinaci induktivního a deduktivního přístupu k datům. Na základě přípravy předcházející rozho-

vorům byly vytvořeny základní tematické okruhy, které vycházely z dostupných statistik o činnosti soudů a státních zástupců v příslušné oblasti, odborných článků, ale i poznatků z předchozích dotazníkových šetření (např. změna v agendě po roce 2017, dopady změny na odsouzené, míra angažovanosti dotazovaného v přípravě vězeňské změny). Následně z konkrétních citací byly induktivně vytvářeny kategorie (od břemenění, výhody a nevýhody nového systému, excesy v zařazování odsouzených, motivace odsouzených na sobě pracovat apod.). Struktura zjištění, v jakých je uvádíme v následujícím textu, pak částečně kopírují sled témat v rozhovorech, z větší části je ale právě výsledkem vlivu metody zakotvené teorie na zpracování dat.

Všichni oslovení odborníci, ať se jednalo o soudce či státní zástupce, o chystané změně vězeňského systému věděli, ale nikdo z dotazovaných se aktivně nezapojoval do její přípravy, ani nevyhledával žádné podrobnější informace. Co se týče očekávaných dopadů této změny na agendu soudů a státních zástupců, soudci hovořili o odbřemenění, státní zástupci se změnou zpravidla žádná očekávání nespojovali.

„Pro nás to jako zas takový velký význam nemělo, v podstatě nám částečně odpadla agenda, což bylo jediné pozitivní, ale jinak žádné...žádné změny jsem neočekával a podle mého názoru, ani žádné změny nějakým způsobem z mého pohledu nenastaly.“

„Mně to prakticky ta očekávání naplnila, my jsme se potřebovali odbřemenit... přerazování do toho mírnějšího bylo fakticky formální. Odsouzený plnil program zacházení, ve výkonu trestu se choval slušně, a pak po vyčerpání tý zakonný lhůty k možnosti podání návrhu se tomu návrhu automaticky vyhovělo... skutečně jsme se domnívali, že by to bylo fajn, kdyby to bylo v kompetencích ředitele, což se teda stalo.“

Co se týče cíle, který byl touto změnou sledován, mezi dotazovanými převládala názor, že zařazování Vězeňskou službou je operativnější, než pokud o něm rozhodoval soud, zároveň jako jeden z cílů vnímali, že dojde k odbřemenění soudů (s čímž také byla spojena jejich očekávání, viz předchozí oblast). Někteří vnímali i širší cíl posunout systém vězeňství k modernějšímu pojetí.

„Celej ten manévr s tou změnou jsem pochopil tak, že Vězeňská služba chce operativnější způsob nakládání s odsouzenými. Protože varianta, kdy se muselo řešit všechno cestou soudu, nebyla tak operativní, tak proto jsem měl teda pořád za to, že ta změna a ta iniciace vzešla z Vězeňské služby, protože právě chtěli, aby tu ostrahu mohli operativně si členit teda v rámci Vězeňské služby a líp s těmi odsouzenými nakládat a měnit teda ten stupeň zabezpečení.“

„Já jsem si tak vnitřně pro sebe vysvětlila, že tak, jak byla amnestie svým způsobem v tom 2013, řekněme nejen z politických důvodů, ale řekněme i z technických důvodů, a z důvodu toho, aby to vězeňství zase nějak nastartovalo, tak jsem si říkala, že tohle bude nějaká obdoba prostě dostat to vězeňství jinam, protože v těch zajetých kolejích bylo dlouho a byla otázka, jestli to tak má být.“

Všichni dotazovaní byli požádáni, aby zhodnotili faktický dopad změny na jejich agendu. Soudci znovu zmiňovali jednoznačný dopad na snížení objemu přidružené agendy spojené s výkonem trestu odnětí svobody.

„Samozřejmě z hlediska soudce to pro nás bylo odbřemenění, protože odpadla část agendy, která nebyla úplně zanedbatelná s tím, že zůstalo rozhodování o přeřazení mezi věznicemi s ostrahou a zvýšenou ostrahou.“

„Musím říct, že těch, no, tak není teda stížnost, je to vlastně návrh odsouzeného na změnu, ale to je jedno, je to strašně málo, je to oproti těm klasickým přeřazovačkám, co podle 324, tak těch návrhů je minimum, to je opravdu, tam to bylo v řádu stovek, teď bych řekl, že to je v řádu desítek, tam prostě oni většinou to rozhodnutí ředitele respektují a nebrání se proti tomu.“

U státních zástupců jednoznačná shoda nebyla, někteří zásadní dopady ani nevnímali, jiní naopak upozorňovali na nově vzniklé problémy.

„Přineslo to libovůli tý Vězeňské služby ve vztahu k tomu, co říkám „přelepít dveře“, protože mi došly cely v tomhle oddíle, tak je přelepím a udělám z nich tyhle ty. Co to přineslo jakoby tomu systému, tomu systému to nepřineslo nic, ta vězeňská si může nějakým způsobem disponovat s těma lidma. Usnadní jí to eskorty, usnadní jí tohleto, protože oni když si udělaj tu vnitřní diferenciaci nebo rozdělujou oddíly, už to nedává dneska vůbec smysl... jo možná i generálnímu ředitelství to usnadnilo práci, ale určitě ne tomu řediteli, když si vezmete, že je věznice, která má 190, 200 vězňů a má tam 10 oddílů, protože oni s tou profilací mají, aby je nemuseli stěhovat, aby nemuseli tohle to, tak jich tam mají deset, v týhleto věznici, která má dvě stě lidí, tak má deset oddílů.“

„Ta kuchařka tý kontroly, je teďka daleko složitější, jo tenkrát bylo: jseš v dohledu... máš nárok na to, to a teď si to odkontroluju, odškrtnám. Kdežto dneska, právě, že se stírá ten rozdíl, mezi těma třema stupněma v tý ostraze.(...) on prostě, máš papíry na tohleto, ale jestli je skutečně tam zařazený, jestli se odlišuje od těch druhých, to de facto nepoznáme.“

Při hodnocení dopadu změny na postavení odsouzených se soudci vyjadřovali spíše ve smyslu zhoršení, někteří jej vnímali jako výrazně horší.

„Na druhou stranu, pokud jde o dopady ze strany odsouzených, tak se domnívám, že pro ně je to spíš horší, protože samozřejmě neříkám, že vždycky, ale mohl soud použít toho ustanovení § 56 a využít té moderace, prostě zařadit toho odsouzeného do nižšího typu věznice, než patřil, což zejména třeba u tý ekonomický kriminality si myslím, že bylo na místě.“

„Změnilo se pro mě to, že pro ně je mnohem složitější dostat se do toho nižšího stupně zabezpečení, než když se podal návrh na přeřazení nebo žádost o přeřazení po těch šesti měsících nebo po jedné třetině trestu.“

Jiní soudci vnímali nové postavení odsouzených sice horší, ale nikoli tak výrazně.

„Oni řeší stále stejné problémy, jako jo odsouzení řešili stejné problémy za Rakouska-Uherska, za socialismu a za současného režimu, takže furt stejné problémy, dostat se nejrychleji ven, dostat zaměstnání, a to je všechno a mít návštěvy, nic jiného neřeší. Myslím si, že jsou na tom stejně, možná částečně hůř, protože opravdu odpadla ta individualizace,

terou dělal tady ten soud a kdy oni to mohli podložit, právě tu individualizaci, třeba právě tím, že podstoupili ochrannou léčbu, s téma drogama, takže já si spíše myslím, že částečně došlo ke zhoršení jejich postavení v tom směru, že míra té individualizace klesla.“

Všichni dotazovaní nějakou formou srovnávali systém před změnou v roce 2017 a po ní, a z tohoto úhlu pohledu hodnotili současný systém zařazování odsouzených do jednotlivých oddělení věznice s ostrahou. Ze strany soudců převládal kritický názor vůči novému systému zařazování, kdy bylo často vytýkáno, že mu zcela chybí lidský prvek umožňující individuální posouzení osobnosti pachatele a konkrétní potřeby pro jeho nápravu. Oproti tomu se rozcházeli v názoru, zda měla zůstat rozhodovací agenda soudům či zda je správné, že tak činí ředitelé věznic. Výtka vůči novému systému ohledně absence individualizace zazněla i ze strany státních zástupců, avšak ne v takové míře.

„To je agenda, která podle mého názoru naprosto správně byla zařazena do gesce ředitelů těch jednotlivých věznic.“

„Ten soud tam vnímá lidský prvek. Ve věznici mají prostě tabulky, který vyplivnou... prostě dostal tolik, tolik od do a vysoký stupeň zabezpečení... trošičku mi vadí to, že to tam prostě není, že některý ti odsouzení, byť tam samozřejmě správně podle zákon úpravy patří, ale kdyby to bylo dřív, tak by se dostali podstatně třeba do mírnějšího typu věznice, než by byli.“

„Žádný algoritmus nikdy nepostihne individualitu, nikdy. Můžete nastavit algoritmus, jak chcete, joo, můžete tam mít miliony různých podskupin, ale neřeší hned tu individualitu, tady je naprostej nedostatek při tom zařazování, nedostatek zkoumání té individuality... ale u těch lidí je potřeba individuální posouzení, takže tam žádné algoritmus nepomůže, tam to chce opravdu například na základě opravdu zasedání psychologické komise, nebo něčeho takového, ať se shodnou...“

V rámci rozhovorů také zazněla pozitivní zkušenost, že byť současný systém zařazování odsouzených do jednotlivých oddělení věznice s ostrahou postrádá prvek zohlednění individuality případu odsouzeného, což se projevuje zejména v tzv. automatických zařazovacích kritériích (což jsou spáchání sexuálního deliktu, spáchání trestného činu pod vlivem návykové látky včetně alkoholu a násilí), věznice dokážou najít cestu, jak se s tím vypořádat.

„Ještě mám takovou dobrou zkušenost v tom smyslu, že když někdy přijel odsouzený zařazený dle jejich názoru ne úplně vhodně třeba do toho středního stupně a mysleli si, že měl být v tom nízkém, tak ehm to dokázali... během, čtyř až šesti týdnů práce s tím odsouzeným jakoby změnit... odůvodnili tu změnu jako přehodnocení rizik, takže to je pozitivní zkušenost. A to si myslím, že by tam mělo být jakoby nespolehat na to, co mě vyplivne nějakéj automat, ale zamýšlet se nad tím. A když to má řešení, tak prostě se ho snažit najít.“

Obecně pak automatická zařazovací kritéria byla hodnocena spíše negativně. A to jak ze strany soudců:

„Tahleta situace, kdy je to formalizované, protože to je opravdu formalizované, jako jsou případy, kdy ten vězeň je třeba prvotrestaný, ale třeba dostane šest let, tak ho automaticky daj do nějakého toho vyššího stupně zabezpečení. Je to velice formalizované, dříve my, když

jsme mohli rozdělovat mezi dohled, dozor, ostraha, zvýšená ostraha, tak jsme to mohli více diferencovat, i podle našich znalostí toho, jak to v těch věznicích vypadá. Mohli jsme to více při tom rozhodování o trestu diferencovat, protože máte třeba prvotrestanýho, který třeba dostane těch šest let, ale prostě ten typ člověka neodpovídá tomu, aby šel do ostrahy, dřívější ostrahy, měl jít do dozoru, protože ty lidi, který on potká v té ostraze... nebo v tom vyšším stupni zabezpečení, pro takovýho člověka je to zkázonosný.“

Tak také ze strany státních zástupců:

„Myslel jsem si, že by to mělo být tak, že se právě nad tím odsouzeným víc zamyslí a byť tam budou mít daný softwarem nebo čímkoli jiným nějakou predikci toho zařazení, tak furt se můžou podívat na to, za jakej skutek byl odsouzenej, po kolikátý je ve výkonu trestu, jestli to byly málo závažný trestný činy, před tím a třeba se tam jenom, když to řeknu, lehce objevil alkohol, ale nebyl to tou hlavní příčinou, nebo jo, tak toho člověka prostě nebudu dávat do vysokýho stupně tak, jak to měli třeba nastavený. Že prostě, jak se tam objevil alkohol, tak to prostě byl vysokej stupeň... to mi přišlo jako špatný.“

S oblastí zařazování odsouzených úzce souvisí agenda soudů, spočívající v přezkumu stížnosti odsouzeného proti zařazení do konkrétního oddělení věznice s ostrahou. Soudci se shodovali v názoru, že rozhodování věznic je v souladu se zákonem a ve své praxi se nesetkávají s případy, kdy by tato rozhodnutí museli pro nezákonnost rušit.

„Vždycky to odpovídalo, teda já jsem neshledal a nevím ani o kolezích, že by shledali, že by to rozhodnutí ředitele věznice bylo v rozporu se zákonem, nebo s tou vyhláškou, která tam upravuje to zařazení do těch jednotlivých těch toho vyššího, nižšího, středního stupně zabezpečení.“

Naopak státním zástupcům zákon v rámci dozoru nesvěřuje pravomoc přezkoumávat rozhodnutí VS ČR o zařazení odsouzeného do konkrétního oddělení věznice s ostrahou (jak již bylo uvedeno, právní úprava toto řeší vymezenou agendou soudů).

„Tak občas přijdou stížnosti, že samozřejmě to rozhodnutí ředitele nebylo v pořádku, že je podjatý, že dělal to či ono, to je pořád, ale jak říkám, do toho my stejně prostě zasahovat nemůžem, protože vlastně tyhle ty rozhodnutí se dějou, byť teda ředitele, tak se dějou vlastně na rozhodnutí odborných pracovníků.“

„Stalo se mi to, že někdo chtěl, že ho dali do vyššího stupně a chtěl zase zpátky nebo tak nějak, tak bohužel já jim to musím vrátet s tím, že nejsem v tom kompetentní. Podle § 16 odstavec 4 zákona o státním zastupitelství. Takže tady je v podstatě odkazuju na to, aby se obraceli buď na Vězeňskou službu, anebo využili ten postup, který oni mají, který jim umožňuje zákon o výkonu trestu odnětí svobody. No, ale jako tam v podstatě myslím, že jsou nějaký lhůty na to, aby si podali taky, jo, a to oni si klidně vzpomenou po dvou měsících, takže to už jako nemají možnost.“

V rámci rozhovorů se soudci se ukázaly odlišnosti v praxi, kdy většina soudců akceptovala zařazení odsouzeného dle daných postupů za zákonné a důvodné, avšak někteří tato rozhodnutí moderovali, pokud se jim v konkrétním případě jevila jako nedůvodná.

„To znamená, vždycky přezkoumáváme rozhodnutí ředitele věznice, z hlediska zákonnosti je to rozhodnutí vždycky naprosto v pořádku. Pokud dochází ke změně, respektive ke zrušení a zařazení do mírnějšího způsobu zabezpečení, tak je to jenom v souvislosti s tím že ta trestná činnost, která tam indikuje ten postup do přísnějšího stupně střežení, je nějakého takového charakteru méně závažného, typicky přeměny podmíněných trestů u prvotrestaných osob atd... Pochopitelně formálně to toho odsouzeného třeba nasměruje z hlediska násilný trestní činnosti do toho nejpřísnějšího stupně střežení, ale pokud se jedná třeba o přečin výtržnictví tak, anebo přeměny podmínky původně uložený za to výtržnictví, tak samozřejmě striktně formálně on by patřil do ty vyšší ostrahy s tím přísnějším stupněm střežení, ale leckdy tomu vyhovíme, nějakým moderačním postupem ho zařadíme do nižšího. Ale těchletěch návrhů ze strany odsouzených není mnoho.“

Také státní zástupci sdíleli své zkušenosti s dozorovou agendou, konkrétně na co si odsouzení nejčastěji stěžují. Z rozhovorů vyplynulo, že změna vězeňského systému v roce 2017 žádný vliv na skladbu stížností odsouzených neměla a jejich předmětem jsou přibližně stejná témata jako před rokem 2017 (viz předchozí text). Stížnosti odsouzených naopak ovlivnila epidemie Covidu a s tím přijímaná opatření, to však byla dočasná změna.

„Myslím si, že z tohoto hlediska se vůbec ta agenda těch podnětů nezměnila. Myslím si, že nejvíc do toho zasáhla ta doba covidu. Intenzivně se začaly dělat video-konference nebo se víc komunikovalo písemně, takže jakoby asi i z toho důvodu těch podnětů možná poněkud ubylo, zase se to teda vrátí teď, ale už ne úplně na ty čísla jako předtím, takže to je věc, který úplně... buď jsou spokojenější, než byli třeba v roce 2019, ale jakože by to souviselo, což ale je doba, kdy už samozřejmě tady ta nová úprava platila, a že bych viděl nějaký rozdíl ještě s dobou, kdy jsem začínal a kdy byla ta předchozí úprava těch 4 druhů věznic, tak to musím říct, že teda žádný takový jako rozdíl nevidím.“

„Je to o trošičku usnadnění jakoby, že se to kontroluje rychleji, ale co se týče složitosti, bych řekl, že je to stejný, je to asi stejný... v rámci toho výkonu dozoru se spíš řeší pořád stejné věci, stížnosti na personál, na lékařskou péči a takhle.“

Státní zástupci i soudci hodnotili spolupráci s Vězeňskou službou kladně.

„Zase, co můžu říct, pokud se ve Vězeňské službě, nebo ve věznicích, vyskytnou nějaký problémy, který je nutný řešit, nějaký pochybení, tak zase ta spolupráce s Vězeňskou službou je na dobré úrovni. Říkám, pokud se najde nějaký pochybení, tak se to srovná, ale ve většině případů nacházím, že třeba je to pochybení jednotlivce, nikoliv jakoby systémově... já se nesetkávám s tím, že by bylo něco systémově špatného, ale spíš tam je to individuální.“

Co se týče oblasti zaměstnanců, panovala shoda o ne zcela vyhovující situaci, kdy je poddimenzován stav. Objevoval se názor o nedostatečném finančním hodnocení zaměstnanců.

„Vše stojí na těch pracovnících Vězeňské služby a těch je dneska strašný nedostatek. Vemte si, že třeba na těch oddílech je 60 odsouzených a jsou tam jeden maximálně někdy dva, že se různě ještě zastupují. Přitom podle zákona by byl ideální počet, kdyby bylo 20 odsouzených na jednoho vychovatele, takže tady je doopravdy hodně poddimenzovaná ta složka těch občanských zaměstnanců... Pokud mohou hovořit za ty jakoby občanský zaměstnanec,

tak pokud chodím takhle po těch věznicích a hovořím s nimi, tak jako doopravdy musím ocenit jejich nadšení pro věc, že se nějakým způsobem snaží. Z toho minimálního zajištění, které jako poskytuje ta Vězeňská služba a jaké mají možnosti, aspoň těm odsouzeným takhle něco zajišťovat.“

Významnou složkou agendy soudců v oblasti výkonu trestu odnětí svobody je rozhodování o podmíněném propuštění. Jak již bylo vysvětleno, v rámci tohoto rozhodování posuzuje nápravu odsouzeného, a to včetně toho, jaké konkrétní kroky odsouzený činil směrem k odstranění svých kriminogenních rizik. Všichni soudci v rozhovorech tuto část své agendy zmiňovali a sdělovali stejnou zkušenost, kdy právě možnost podmíněného propuštění má významný vliv na motivaci odsouzeného na sobě pracovat. Pak je otázkou odborného posouzení a jak vyplynulo z rozhovorů, také zkušenosti, odlišit účelovost a opravdovou snahu se změnit. Soudci shodně hovořili o roli, kterou hraje zkušenost odsouzeného s výkonem trestu odnětí svobody.

K obecnému tématu nápravy odsouzených se státní zástupci vyjadřovali všichni, a i jejich názory byly podloženy hlubokou znalostí prostředí i odsouzených.

„... byli to i vražedci třeba, ale tak vystudovali, už to byli třeba vysokoškoláci a vystudovali si nějakou tu teologii, prostě chtějí se něčím zabývat a chtějí na sobě pracovat, ale co si budem říkat, ta skladba těch vězňů je většinou taková, že spíš moc pracovat na sobě nechtějí... Myslím si, že v té věznici se to dá dost poznat... s kým se dá pracovat a s kým prostě se nedá.“

Státní zástupci i soudci se tedy shodovali v otázce působení na odsouzené během výkonu trestu odnětí svobody, které je omezené osobními charakteristikami vězňů a z toho vyplývající motivace na sobě pracovat. V rozhovorech ale zaznívala i kritika vůči vězeňskému systému právě v oblasti zacházení s odsouzenými.

„Pro mě je šokující, že ani takto schopní lidé (zaměstnanci VS ČR) a oni jsou extrémně schopní v těch profesích, že nedokážou zajistit, aby když ten odsouzený má problém, zvedl telefon a zavolal vychovatele a řekli, potřebuju psychologa. A aby ho odsouzený do 24 hodin dostal jako první pomoc, protože mají tam zařízení, když jim někdo zkolabuje, tak ti kluci z Vězeňské služby jsou schopní, každé dozorce je schopnej ho nahodit, protože tam mají defibrilátory, ale nemaj psychologa... A jsou to narušení lidi a mohli by tam udělat obrovské problémy Vězeňské službě. Řeknou mi „Já jsem třičtvrtě roku napsaný k psychiatrovi, protože mám problémy, a já jsem se k tomu nedostal.“ Takže buď se musí podřezat nebo něco spolykat nebo někoho zmrzačit, aby se dostal k psychiatrovi a k psychologovi. A to je pro mě šokující, to si myslím, že by nemělo fungovat. Fajn, programy jsou bezva, ty lidi zabaví, aby nedělali věci, které nemaj v té věznici. Ti, co je chtějí dělat, je stejně dělat, ale podle mě je potřeba, pokud by se ve věznici mělo zabezpečit něco pro ně, tak adiktologové, speciální pedagogové, psychologové a psychiatři. Tyhle lidi by potřebovali zaplatit, aby tam šli dělat.“

V rámci rozhovorů zaznívaly i konkrétní návrhy, jak zlepšit situaci ve věznicích. Pohled státního zástupce byl ovlivněn podstatou jeho agendy, tedy dozorem nad dodržováním zákonnosti.

„Pokud chceme mít kvalitní vězeňství, tak ty peníze se asi budou muset najít, protože ono je složité dodržovat určité zákonné podmínky, když na to nemáte dostatek peněz, abyste to technicky zajistila. A to je třeba i otázka, jestli udělat někde bezbariérové prostory nebo zajistit výtah nebo to je jedno s druhým. Takže pokud věznice nebudou mít dostatek financí zajišťovat soulad fungování se zákonem, v některých oblastech určitě bude problém, protože ty věznice ve většině případů jsou prostě už zastaralé. Většina věznic vlastně nevznikla jako věznice a od toho se odvíjí to, jak to taky vypadá. Asi věznice by do budoucna měly možná vznikat jako zařízení, které už od začátku je koncipováno jako věznice a ne, aby se předělávalo kde co.“

Ze strany soudců se pak ozýval názor o potřebě zpřísnit podmínky ve věznicích, aby byla posílena terciární prevence u odsouzených.

„Já bych se klonil tomu, aby existovaly minimálně dva rozdílné typy, sektory nebo různé průběhy výkonu trestu a to u odsouzených, u kterých by na základě doporučení komise, třeba, došlo k tomu, že z hlediska anamnézy, z hlediska trestné činnosti, kterou páchají nebo spáchali a pochopitelně z hlediska počtu výkonu trestů má ještě smysl s těmi odsouzenými pracovat, nějakou zvýšenou měrou. A potom samozřejmě kategorie odsouzených, kde už ty možnosti nějaké výchovné jsou objektivně mimořádně snížené a tam skutečně by se asi nemělo plynout možnostmi a potenciálem ať už toho odborného aparátu a samozřejmě ani finančními zdroji. Pro tuto kategorii odsouzených bych se asi klonil k tomu, aby ten výkon trestu byl mnohem tvrdší, mnohem přísnější. Například by byl v režimu se zvýšenou ostrahou nebo srovnatelný s režimem se zvýšenou ostrahou alespoň v těchto podmínkách, alespoň aby ty podmínky byly na tolik přísnější, aby oni sami prostě věděli, že třeba dospějou potom ve vyšším věku k tomu, že se sami do toho výkonu trestu nebudou chtít vracet.“

„Já to vždycky říkám, že vězení by mělo být takovým vězením, aby ten člověk řekl, že se tam nikdy nechce vrátit. To nemyslím, že by je měli bít, nebo měli chodit po žhavém železe nebo něco takový, ale prostě opravdu, že by to mělo být vězení.“

Cílem rozhovorů bylo doplnit dotazníková šetření mezi pracovníky VS ČR o názory a poznatky dalších praktiků, kteří se problematice nové diferenciaci odsouzených věnují na každodenní bázi. Obdobně jako pracovníci vězeňství, vnímají i tito odborníci, že diferenciaci odsouzených je v praxi realizována tak, jak právní předpisy předjímají. Pokud se objevují nějaké excesy, jsou to individuální pochybení a nikoli systémové problémy. Oproti tomu soudci spíše preferovali původní model diferenciaci, kdy o zařazení odsouzeného do jednoho ze čtyř typů věznic rozhodovali na základě trestněprávních kritérií. Ani oni, ani státní zástupci nepocítili vliv nové diferenciaci odsouzených na svoji agendu ani co do skladby, ani co do počtu obdržených podání od odsouzených.

VI.4. Výzkum veřejného mínění

Přestože se náš výzkumný projekt týká specifické odborné problematiky diferenciací odsouzených, považovali jsme za vhodné empirická expertní šetření doplnit výzkumem veřejného mínění. Trestní politika je integrální součástí společnosti, neděje se ve vzduchoprázdnu a chápání spravedlnosti a přiměřenosti trestů je důležitou charakteristikou každé společnosti. Institut pro kriminologii a sociální prevenci proto dlouhodobě sleduje, jak otázky spojené s trestáním vnímá široká laická veřejnost.

Terénní omnibusové šetření pro Institut pro kriminologii a sociální prevenci realizovalo Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. v průběhu září až listopadu 2021. Sběr dat byl proveden metodou osobního rozhovoru tazatele s respondentem při kombinaci dotazování PAPI (osobní dotazování s papírovým dotazníkem, 75 %) a CAPI (osobní dotazování s přenosným počítačem, 25 %). Reprezentativní výběrový soubor 1 015 respondentů ve věku od 15 let byl sestaven kvótním výběrem, přičemž jako kvótní znaky byly velikost místa bydliště, pohlaví, věk a vzdělání (podrobné charakteristiky výběrového souboru jsou uvedené v Příloze 5). Sebraná data byla následně zpracována pomocí statistického programu SPSS. Vzhledem k zaměření našeho projektu nás zajímalo, jaké jsou názory Čechů na funkci trestu odnětí svobody, případně nakolik se jejich postoje v dané oblasti za poslední dekádu proměnily. Měli jsme možnost aktuální data srovnávat s obdobným výzkumem, který Institut pro kriminologii a sociální prevenci realizoval v roce 2009 (Zeman et al., 2010).

Jaké názory jsou tedy u české veřejnosti spojeny s trestáním, resp. s výkonem trestu odnětí svobody? Předložili jsme respondentům deset výroků týkajících se trestů a trestání, u kterých měli vyjádřit, zda a nakolik s nimi souhlasí, či nesouhlasí, a to na škále 1 až 5, kdy 1 znamenala naprostý souhlas a 5 naprostý nesouhlas (viz Graf 16).

Největší míru souhlasu získalo tvrzení, že každý, kdo si odpykal trest, by měl dostat šanci začít znovu (69 %). Přitom si značný podíl veřejnosti uvědomoval zároveň skutečnost, že záznam v rejstříku trestů v dalším životě působí významné potíže (59 %). V tomto se česká společnost ukázala jako velmi otevřená a shovívavá.

Co se týče názorů na samotný výkon trestu odnětí svobody, výrazný souhlas vzbuzoval výrok, že podmínky v českých věznicích jsou pro odsouzené příliš mírné. S tímto souhlasilo 61 % dotázaných (28 % souhlasilo naprosto), pouhých 8 % nesouhlasilo (17 % respondentů se přiklonilo ke střední hodnotě „ani souhlasím, ani nesouhlasím“). Tento výrok byl přitom tím, u kterého nejvíce respondentů (15 %) přiznalo, že neví a necítí se být dostatečně informováni k tomu výrok posoudit.

Právě otázka, zda lidé vůbec disponují relevantními informacemi, na jejichž základě své názory na trestání utvářejí, je ovšem zcela jistě podstatná. Není bez zajímavosti, že téměř tři čtvrtiny respondentů uvedly, že nemají (spíše nebo rozhodně³⁰) dostatek informací o tom, jak probíhá výkon trestu odnětí svobody. Přitom variantu „nevím“ u jednotlivých výroků vybírala poměrně malá část respondentů (od 4 do 15 %), nicméně významný podíl dotá-

30 Na škále „rozhodně ano“, „spíše ano“, „spíše ne“, „rozhodně ne“.

zaných u tvrzení volil střední hodnotu pětibodové škály „ani souhlas ani nesouhlas“ (od 17 do 32 %). V těchto souvislostech je tedy třeba interpretovat názory veřejnosti k tematice trestání a problematice vězeňství. Názory na kriminalitu i trestní politiku jsou oblastmi, kde i při absenci relevantních informací lidé mohou zaujímat silné postoje (podrobněji např. Tomášek, 2019).

Přestože ze strany veřejnosti občas zaznívá volání po přísnějších trestech (často v souvislosti s výraznými mediálně sledovanými kauzami závažné trestné činnosti, např. Háková, 2021), respondenti v našem šetření evidentně vnímali to, že přísné tresty nejsou samospásné. Více lidí sice souhlasilo s výrokem, že stanoví-li zákon přísné tresty, mnoho lidí to od páchaní trestné činnosti odradí (souhlasí 44 %³¹, nesouhlasí 25 %³²), ovšem podíly lidí, kteří souhlasili a nesouhlasili s tvrzením, že pokud je pachatel potrestán přísně, dalšímu kriminálnímu jednání se vyhne, byl vzácně vyrovnaný (32:31). Respondenti tedy byli nakloněni spíše tomu důvěřovat generálně preventivní roli přísných trestů než v jejich individuálně preventivní účinek. Respondenti zároveň věří ve vyšší odstrašující účinek neodvratnosti trestu (49 %) než jeho přísnosti (44 %, viz výše).

Ptáme-li se na zacházení a práci se samotnými odsouzenými v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, nadpoloviční většina respondentů (56 %) souhlasila s tím, že ve věznici by mělo být zacházeno jinak s těmi, co se chtějí napravit, a jinak s těmi, co se napravit nechtějí.

Co se týče problematiky obětí, respondenti vyjadřovali spíše souhlas s výrokem, že by oběti měli mít možnost vyjádřit se k tomu, jaký trest by měl pachatel dostat (souhlasné odpovědi 52 %, nesouhlasné 18 %). Podobně si polovina dotázaných myslela, že naše soudy se starají spíše o práva pachatelů než o zájmy obětí, výslovný nesouhlas s tímto tvrzením přitom vyjádřilo pouze 13 %. Na straně laické veřejnosti tedy převládá spíše pocit, že práva obětí nejsou dostatečně prosazována a zdůrazňována.

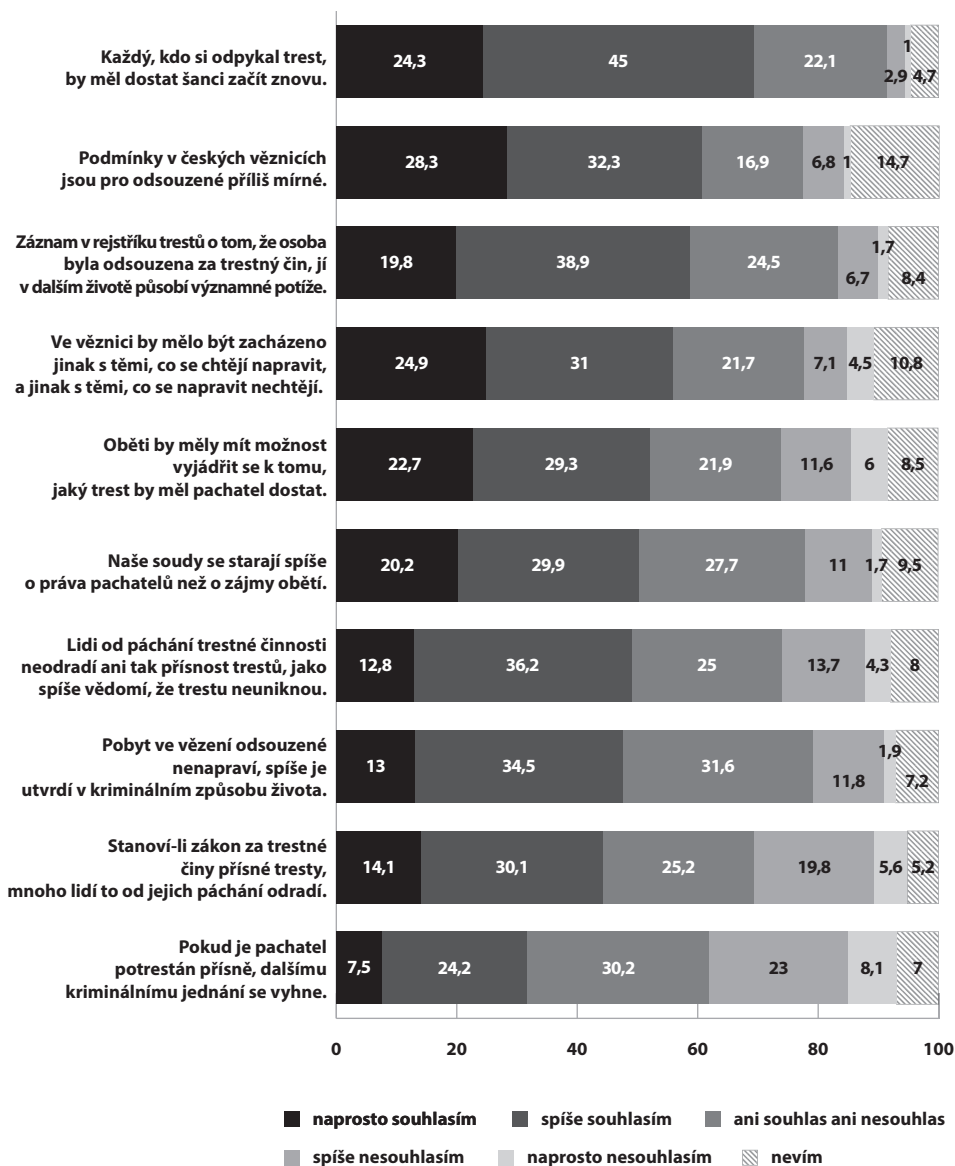
Z hlediska věku respondentů ani pohlaví nebyly v těchto otázkách shledány žádné významné rozdíly, pouze muži měli ve srovnání se ženami větší tendenci souhlasit s tvrzením, že po odpykání trestu by měl mít každý šanci začít znovu.

Z pohledu vzdělání měli respondenti s vyšším vzděláním větší tendenci věřit v nápravnou funkci vězení, respektive více než ostatní vzdělanostní skupiny byli zdrženlivější v souhlasu s tvrzením, že pobyt ve vězení odsouzené nenapraví, ale spíše je utvrdí v kriminálním způsobu života. Vysokoškoláci oproti respondentům s nižším vzděláním méně souhlasili s výrokem, že naše soudy se starají spíše o práva pachatelů než o zájmy obětí. Ovšem na druhou stranu mají také tendenci ve srovnání s dotázanými s nižším vzděláním méně souhlasit s názorem, že by oběti měly mít možnost vyjádřit se k tomu, jaký trest pachatel dostane.

31 Součet naprosto souhlasí + spíše souhlasí.

32 Součet naprosto nesouhlasí + spíše nesouhlasí.

Graf 16: Názory na funkci trestu a trestání (podíly v %, řazeno podle podílu souhlasných odpovědí na škále 1: naprosto souhlasím až 5: naprosto nesouhlasím)

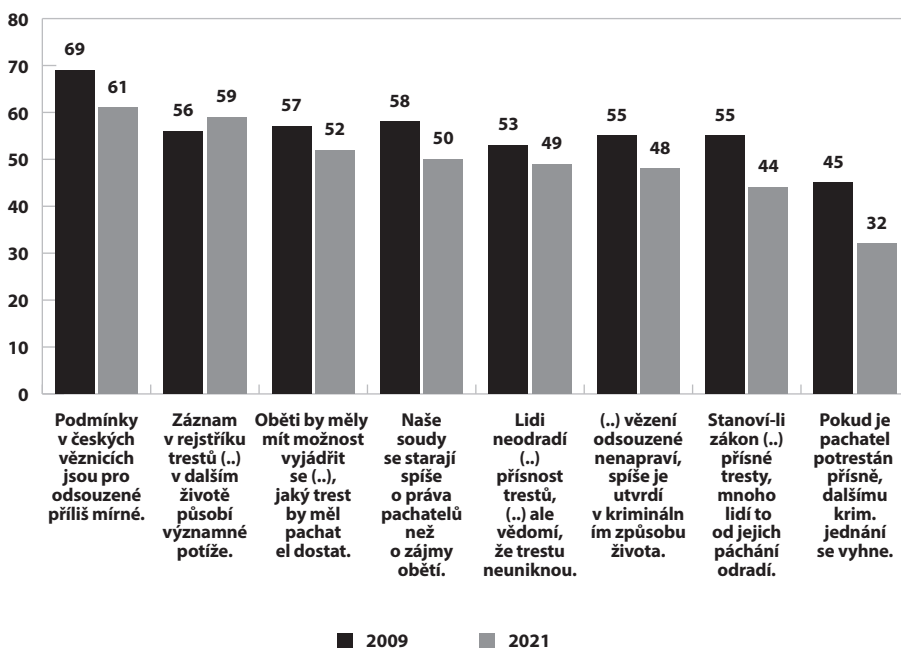
V našem výzkumném šetření jsme cíleně položili totožné otázky, na které jsme se ptali před dvanácti lety, abychom mohli sledovat případné posuny v pohledu laické veřejnosti. Je ovšem třeba vzít v úvahu skutečnost, že tato dvě výzkumná šetření byla realizována odlišným způsobem. Naše aktuální data byla sesbírána v rámci omnibusového šetření, kdy bylo názorům veřejnosti na funkci trestů a fungování Vězeňské služby věnováno několik málo otázek. V roce 2009 pak Institut pro kriminologii a sociální prevenci realizoval rozsáhlé šetření věnované názorům a postojům veřejnosti v oblasti trestní politiky a respondenti měli významně více času soustředit se na dané téma a případně o něm hlouběji přemýšlet.

Porovnáme-li tedy naše aktuální data s výzkumem realizovaným před dvanácti lety a srovnáme podíly souhlasných odpovědí i průměrné hodnoty v letech 2009 a 2021, můžeme s náležitou opatrností v interpretaci zaznamenat, že dotazovaní vnímali v aktuálnějším výzkumu skeptičtější účinek přísných trestů (viz Graf 17 a Tabulka 16). V roce 2021 přisuzoval menší podíl respondentů přísným trestům preventivní charakter, ať už ve smyslu generální či individuální prevence. Zároveň ovšem méně lidí než před dvanácti lety souznělo s tvrzením, že pobyt ve vězení odsouzené nenapraví, ale spíše je utvrdí v kriminálním způsobu života.

Na druhé straně je v aktuálních datech zároveň menší podíl respondentů, kteří se domnívají, že podmínky v českých věznicích jsou pro odsouzené příliš mírné. S výrokem, že záznam v rejstříku trestů o tom, že osoba byla odsouzena za trestný čin, jí v dalším životě působí významné potíže, pak v obou šetřeních souhlasila nadpoloviční většina dotázaných, rozdíl v čase byl velmi malý, statisticky nevýznamný.

O něco menší důraz kladli respondenti v novějším šetření na práva obětí. Menší podíl dotázaných souhlasil v aktuálním výzkumu s tím, že soudy se starají spíše o práva pachatelů než o zájmy obětí.

Graf 17: Srovnání podílů souhlasných odpovědí na výroky v letech 2009 a 2021 (podíly v % u odpovědí 1 a 2 na škále 1: naprosto souhlasím až 5: naprosto nesouhlasím, zaokrouhloeno na celá čísla)

Tabulka 16: Názory na funkci trestu a trestání (průměry, škála 1: naprosto souhlasím až 5: naprosto nesouhlasím)

Výrok	2009			2021			Sign.
	Průměr	Směrodatná odchylka	N	Průměr	Směrodatná odchylka	N	
Podmínky v českých věznicích jsou pro odsouzené příliš mírné.	1,85	0,903	1 494	2,07	0,969	853	***
Záznam v rejstříku trestů o tom, že osoba byla odsouzena za trestný čin, jí v dalším životě působí významné potíže.	2,34	0,994	1 571	2,27	0,953	933	n.s.
Oběti by měly mít možnost vyjádřit se k tomu, jaký trest by měl pachatel dostat.	2,37	1,195	1 601	2,44	1,150	930	n.s.
Naše soudy se starají spíše o práva pachatelů než o zájmy obětí.	2,23	1,026	1 573	2,37	0,996	923	***
Lidi od páčání trestné činnosti neodradí ani tak přísnost trestů, jako spíše vědomí, že trestu neuniknou.	2,53	1,117	1 622	2,55	1,038	937	n.s.
Pobyt ve vězení odsouzené nenapraví, spíše je utvrdí v kriminálním způsobu života.	2,33	0,969	1 597	2,51	0,947	938	***
Stanoví-li zákon za trestné činy přísné tresty, mnoho lidí to od jejich páčání odradí.	2,51	1,184	1 635	2,70	1,125	964	***
Pokud je pachatel potrestán přísně, dalšímu kriminálnímu jednání se vyhne.	2,70	1,143	1 620	2,95	1,066	939	***

Pozn.: t-testy: *** $p < 0,001$, n.s. = nesignifikantní

Dalším tematickým okruhem, o který jsme se zajímali, byla představa laické veřejnosti o realizaci nepodmíněného trestu odnětí svobody v praxi. Ptali jsme se respondentů, na kolik podle jejich názoru české vězeňství plní vyjmenované úkoly. Škála pro hodnocení přitom byla jako ve škole od 1: nejlepší hodnocení po 5: nejhorší hodnocení.

Nejpozitivněji dotázaní hodnotili Vězeňskou službu jako instituci, která dokáže zabránit únikům odsouzených (Tabulka 17). Izolační funkci trestu tedy podle mínění respondentů naplňuje velmi dobře, na pozitivní části škály, tedy hodnotou 1 nebo 2, plnění tohoto úkolu ohodnotilo 60 % dotázaných. Podobně úspěšně si vede Vězeňská služba podle mínění laické veřejnosti při dodržování práv odsouzených, zde její působení kladně ohodnotila nadpoloviční většina respondentů, 57 %.

O něco skeptičtější byli dotázaní ohledně nápravy odsouzených a jejich přípravy na návrat do společnosti. Plnění těchto úkolů Vězeňskou službou hodnotí pozitivně (tedy hodnotami 1 či 2) pouze kolem třetiny dotázaných (35 % u nápravy odsouzených a 33 % u jejich přípravy na návrat do společnosti) a největší podíl jich v obou případech označil střední hodnotu 3.

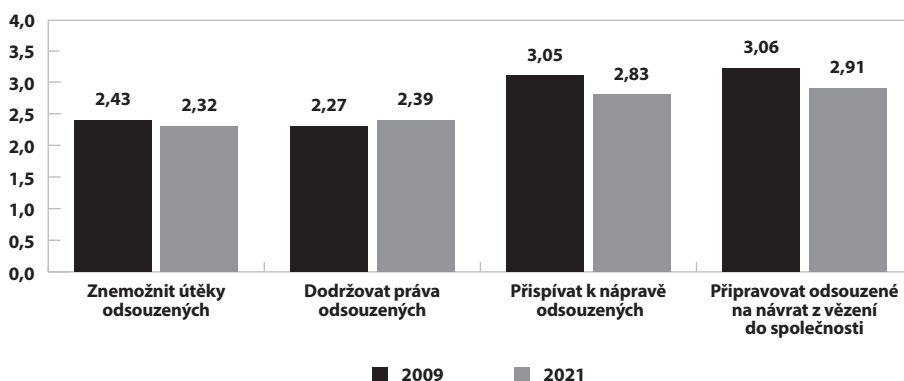
Můžeme tedy shrnout, že v očích veřejnosti Vězeňská služba plní nejlépe izolační funkci trestu odnětí svobody. K naplňování nápravné a resocializační funkce jsou pak laičtí posuzovatelé o něco kritičtější. Z hlediska základních sociodemografických údajů, tedy pohlaví, věku, vzdělání či velikosti bydliště, přitom nebyly v hodnocení Vězeňské služby zaznamenány žádné statisticky významné rozdíly.

Tabulka 17: Hodnocení plnění úkolů ze strany Vězeňské služby ČR (škála: 1: nejlepší hodnocení – 5: nejhorší hodnocení)

Úkol	Průměr	Směrodatná odchylka	N
Znemožnit útěky odsouzených	2,32	0,878	837
Dodržovat práva odsouzených	2,39	0,933	748
Přispívat k nápravě odsouzených	2,83	0,945	776
Připravovat odsouzené na návrat z vězení do společnosti	2,91	0,959	749

Rovněž v hodnocení naplňování jednotlivých úkolů ze strany Vězeňské služby můžeme naše aktuální data porovnávat s dříve realizovaným výzkumem (viz Graf 18 a Tabulka 18).

Graf 18: Průměrné hodnocení vězeňství z hlediska plnění jednotlivých úkolů, srovnání let 2009 a 2021 (škála: 1: nejlepší hodnocení - 5: nejhorší hodnocení)

V aktuálním výzkumu veřejnost lépe hodnotila všechny z nabízených parametrů působení Vězeňské služby s jedinou výjimkou, a to dodržování práv odsouzených. Rozdíly v průměrech nejsou nijak výrazné (nicméně jsou všechny statisticky významné) a musíme vzít v úvahu například zmíněné odlišné podmínky sběru dat. Můžeme ovšem vyslovit hypotézu, že se do jisté míry povědomí o práci Vězeňské služby postupně mění a i k laické veřejnosti se dostávají prostřednictvím médií relevantní informace týkající se toho, že Vězeňská služba nemá za úkol pouze hlídat vězně, aby neutekli, ale jejich cílem by mělo být také přispívat k nápravě odsouzených a k jejich úspěšnému návratu do společnosti. Na deficit podobných informací a narativů v médiích i ve veřejném prostoru nás upozornil například výzkum divácké percepcie mediálních informací o kriminalitě prostřednictvím fokusních skupin realizovaný Institutem pro kriminologii a sociální prevenci v roce 2018 (Háková, 2021). Mírně horší hodnocení dodržování práv odsouzených ze strany Vězeňské služby může být způsobeno tím, že tato práva mohou být v současné době častěji tematizována, případně i problematizována, v mediálním i veřejném prostoru.

Tabulka 18: Hodnocení vězeňství z hlediska plnění jednotlivých úkolů, srovnání let 2009 a 2021 (průměry, škála 1: nejlepší hodnocení až 5: nejhorší hodnocení)

	2009			2021			Sign.
	Průměr	Směrodatná odchylka	N	Průměr	Směrodatná odchylka	N	
Znemožnit útoky odsouzených	2,43	0,984	1 601	2,32	0,878	837	*
Dodržovat práva odsouzených	2,27	0,856	1 453	2,39	0,933	748	***
Přispívat k nápravě odsouzených	3,05	0,939	1 503	2,83	0,945	776	***
Připravovat odsouzené na návrat z vězení do společnosti	3,06	0,963	1 419	2,91	0,959	749	***

Pozn.: t-testy: * p < 0,05, *** p < 0,001

Sonda do veřejného mínění v oblasti trestání nám ukázala, že veřejnost vnímá v současné době účinek přísných trestů skeptičtěji než před dvanácti lety. Významný podíl veřejnosti si také uvědomuje nevýhody a rizika spojená s nepodmíněnými tresty, vnímá problém stigmatizace i prizonizace.

VII.

Závěry a diskuze

Vězeňské systémy procházejí změnami, a to nejen podle požadavků konkrétních trestněprávních politik, ale též dle stupně dosaženého penologického poznání. S tím, jak se vědění posouvá, doznávají změny způsoby diferenciaci odsouzených a podoba zacházení s nimi. V současné době se ve většině západních zemí používají nástroje na zjištění kriminogenních rizik a potřeb, a to včetně České republiky. Akademici hovoří o čtvrté generaci těchto nástrojů a lze předpokládat, že se dočkáme i dalších. Je nezbytné zmíněné nástroje neustále podrobovat výzkumům a klást si otázku, zda jsou skutečně nastaveny tak, aby plnily svůj účel, a zda nezpůsobují nezamýšlené negativní důsledky. Podle názoru pracovníků ve vězeňství, kteří se danou problematikou zabývají na denní bázi a sledují proces diferenciaci odsouzených v praxi, jsou v českém vězeňství odsouzení umisťováni do jednotlivých oddělení věznice s ostrahou tak, jak bylo očekáváno. Vězeňská změna, spočívající v redukci typů věznic a s ní spojenou diferenciaci odsouzených v rámci věznice s ostrahou Vězeňskou službou, byla realizována úspěšně a primární účel redukce typů věznic byl naplněn. Odsouzení jsou zařazováni do jednotlivých oddělení věznice s ostrahou dle stupně narušení osobnosti a s tím související možností resocializace, to vyplývá jak ze statistických dat, tak z výpovědí zainteresovaných odborníků.

Ze statistických údajů (ročenek VS ČR) lze pozorovat změny v rozložení odsouzených v jednotlivých stupních zabezpečení. Výrazněji stoupá jejich počet ve vysokém stupni zabezpečení oproti menšímu nárůstu v nízkém, a to na úkor středního stupně zabezpečení. Bylo by vhodné zaměřit se na příčiny tohoto jevu, ale zároveň na jeho důsledky, zejména v oblasti motivace odsouzených. Lze totiž mít za to, že umístění do vysokého stupně může působit na odsouzené demotivačně. Nabízí se otázka, zda je uvedený důsledek v souladu se zamýšlenými cíli změny diferenciaci odsouzených, tedy účinnějšího působení na ně s ohledem na snižování rizika budoucí recidivy.

Tím by však diskuze o diferenciaci neměla končit, ale naopak měla by pokračovat v mnohem širším rozsahu. Z námi realizovaných šetření se ze strany odborníků objevují názory, že používání kritérií, která automaticky zařadí odsouzeného do oddělení s vysokým stupněm zabezpečení (spáchání trestného činu pod vlivem návykové látky, za použití násilí či sexuální delikty) není vhodné ve všech typech případů. Je proto nutné, aby širší akademická obec upřela svůj výzkumný zájem právě na tuto oblast a podrobila ji zkoumání z výše nastíněných hledisek. Zároveň by se do dalších šetření měli zapojit i jiní odborní zaměstnanci, členové odborné komise pro vnitřní diferenciaci či managementu věznic (zejména ředitelé).

Obecně známým a dlouhodobým problémem je přetíženost vězeňských pracovníků, kterých je v současné době podstatně více. Úkolem VS ČR je přijmout takovou personální politiku, která do jejich řad dokáže přivést nové zaměstnance. Stav, kdy odborní pracovníci mají na starost v průměru 120 osob, nemůže odborná veřejnost ani sama VS akceptovat. Navíc, jak vyplynulo z provedených výzkumných šetření, sami zaměstnanci pocítují, že v důsledku předmětné vězeňské změny došlo k navýšení jejich administrativní zátěže. Ještě citelněji to pak pocítují ti pracovníci, kteří byli jmenováni do funkce tajemníků odborných komisí.

Domníváme se, že by bylo vhodné ze strany VS zavést taková pravidla, aby se k tajemníkům odborných komisí automaticky dostávala rozhodnutí soudů o revizích rozhodnutí o umístění odsouzeného a ti měli možnost se s nimi seznámit. V rámci VS ČR je dále

klíčové, aby přijala kroky, které povedou k sjednocení stavebně technických podmínek prostor, kde jsou zřizovány jednotlivé oddělení věznic s ostrahou. Nelze totiž považovat za přípustné z hlediska rovnosti odsouzených před zákonem, aby bylo oddělení např. s nízkým stupněm zabezpečení v jedné věznici zařízeno z prostor bývalé věznice s dohledem a v jiné z prostor bývalé věznice s ostrahou bez náležitých stavebních zásahů a úprav.

Nový systém diferenciací akcentuje rizika a potřeby odsouzených, oslovení experti však shodně poukazovali na otázku motivace odsouzených na sobě během výkonu trestu odnětí svobody pracovat, která se může jevit poněkud upozaděna. Přitom důslednější uplatňování principu responzibility k odbornému penitenciárnímu zacházení by vedlo k zohledňování zásadního faktoru, kterého je při práci s odsouzenými zapotřebí. Praktickým a žádoucím důsledkem této změny by pak byla možnost věnovat primárně odbornou péči těm odsouzeným, kteří ji zúročí v prosociálním směru.

Výsledky našich analýz ukazují, že veřejné mínění v oblasti trestů a trestání prochází určitými změnami. Zdá se, že lidé nyní skeptičtěji nahlíží na účinnost přísných trestů ve srovnání s tím, jak to bylo před dvanácti lety, a vnímají problémové stránky nepodmíněných trestů. Lze sledovat nejen posun ve vězeňství v souladu s celosvětovými trendy, ale též mírný odklon veřejného mínění od punitivního přístupu k trestání.

Z výsledků jednotlivých částí výzkumu můžeme složit mozaiku poznatků, které naznačují, že s fungováním nového systému diferenciací odsouzených se dobře seznámili jak příslušní odborníci, tak též odsouzení. Lze tak usuzovat především ze zvyšujícího se počtu stížností z řad odsouzených, které svědčí o postupném uvědomování si svých práv. Statistická data o jejich vyřizování, jakož i reflexe odborníků, zase poukazují na skutečnost, že s novým systémem jsou sžiti i dotazovaní příslušní zaměstnanci Vězeňské služby, kteří se nedopouštějí žádných významných chyb. Pokud k nějakým dochází, jsou to jednotky případů a nikoli systémová pochybení. Uvedené by však nemělo vést k tomu, že současné nastavení systému a diferenciací nebude ve smyslu výše uvedeném nadále předmětem zkoumání a evaluace efektivity přijatých systémových změn.

Resumé

V rámci výkonu trestu odnětí svobody nepodmíněně je historicky zřejmé úsilí působit na odsouzené tak, aby se po propuštění zařadili zpět do společnosti a nevybočovali z ní podle dobových norem patologickým způsobem. V průběhu doby se proměňuje slovník zákona, v období minulém byl poplatný socialistické ideologii. Dochází i ke změnám diferenciaci odsouzených, podoba, jak ji známe dnes, pochází především ze č. 169/1999 Sb.³³ Snaha diferenciovat vězně není pouze českým specifíkem, ale všeobecně řešenou otázkou. V současné době se užívají různé typy nástrojů Risk and Needs Assessments, za účelem zhodnocení kriminogenních rizik a potřeb pachatele, které též prošly vývojem a nyní se označují již za čtvrtou generaci.

Současnou podobu vězeňského systému, od 1. října 2017 zredukovaného ze čtyř typů na dva (věznice s ostrahou a zvýšenou ostrahou) a s tím spojenou úlohou VS rozhodovat o umístění odsouzených v prvním typu věznice do tří oddělení lišících se stupněm zabezpečení, předjímalý již strategické dokumenty z roku 2005 (Koncepte rozvoje českého vězeňství do roku 2015). Tohoto stavu se však podařilo docílit až během platnosti návazného dokumentu, Koncepte vězeňství do roku 2025.

Tematikou jsme se zabývali z několika různých úhlů pohledu. Povahu a rozsah změny pomohla popsat kvalitativní analýza stenografických záznamů legislativních rozprav poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Dále jsme sledovali reflexi změn mezi odbornou veřejností prostřednictvím expertních dotazníkových šetření mezi pracovníky ve věznicích, a sice mezi sociálními pracovníky, speciálními pedagogy a tajemníky odborných komisí. Další názory odborníků z praxe jsme získali díky polostrukturovaným rozhovorům se soudci a státními zástupci. Jako doplnění expertních šetření jsme uskutečnili výzkum veřejného mínění.

Kvalitativní analýza záznamů legislativních rozprav poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, které se uskutečnily v rámci přijímání zákonů č. 169/1999 Sb. a č. 58/2017 Sb., byla provedena prostřednictvím softwaru Atlas.ti. Výsledkem legislativního procesu v roce 1999 byl nový pilíř vězeňství, vycházející ze zásad právního státu a zavádějící zcela nové, do té doby neznámé instituty, jako byl např. výkon trestu odnětí svobody matek s dětmi do tří let (jenž vzbudil obrovskou vlnu vášnivých diskuzí mezi poslanci). Oproti tomu sledovaná aktuálnější vězeňská změna přinesla významnější odlišnost pouze v oblasti diferenciaci odsouzených v rámci věznice s ostrahou. V souvislosti s ní bylo poukazováno poslanci v rámci rozprav na možný rozpor s navrhovanou úpravou a náhledem Ústavního soudu České republiky na podmínky výkonu trestu, které tvoří trest jako takový, jehož ukládání podle právního řádu náleží pouze soudu (viz ÚS č. 8/1995 Sb.). Obdobnou obavu vyjadřoval také Úřad veřejného ochránce práv, avšak nenaplnila se a Ústavní soud např. v rozhodnutí ÚS 1280/22 potvrdil, že umístování odsouzených Vězeňskou službou v rámci věznice s ostrahou není v rozporu s českým právním řádem.

Podle Koncepte vězeňství do roku 2025 mělo být dosaženo stavu, kdy jsou vězni zařazováni dle stupně své deprivace a možnosti resocializace. Tento cíl se promítl do

33 Poslední změnu/ke dni dokončení publikace zaznamenala od 1. ledna 2022.

jednoho z nástrojů, kterými trestní politika disponuje, a to návrhu zákona č. 58/2017 Sb. V důvodové zprávě jeho věcného záměru je uvedený cíl rozpracován, kdy sleduje takovou diferenciaci odsouzených, která reflektuje jejich osobnostní faktory a rizika.

Změna, spočívající kromě redukce počtu typů věznic v umístování odsouzených v rámci věznice s ostrahou, byla v kontextu vývoje českého vězeňství tedy změnou dílčí. Její povaha ze své podstaty představuje spíše posun vězeňství v souladu s celosvětovými trendy, tedy vývoj, než transformaci jako takovou. Dotkla se nejen odsouzených, ale i pracovníků ve vězeňství, dozorujících státních zástupců a soudců, kteří ve své agendě mají oblast výkonu trestu odnětí svobody.

Státní zástupci i soudci zmiňovali v rámci uskutečněných rozhovorů určitá očekávání, které v souvislosti se změnou měli, především vlnu protestů odsouzených, kteří byli k 1. říjnu 2017 administrativním úkonem³⁴ „překlopeni“ z dosavadních věznic s dohledem, dozorem a ostrahou do jednotlivých oddělení věznice s ostrahou. Nic takového se nestalo, dokonce se odsouzení masově nebránili ani formou právních nástrojů, tedy stížností proti rozhodnutí o umístění. Na činnosti soudní agendy v oblasti výkonu trestu odnětí svobody ani na dozorové činnosti státních zastupitelství se nová diferenciaci odsouzených, včetně úvodního překlopení, v podobě nárůstu stížností, nijak neprojevila. To potvrdily jak uskutečněné rozhovory, tak statistiky z činností předmětných institucí.

Soulad mezi statistikami a zjištěními z rozhovorů byl i v oblasti stížností agendy státních zástupců, kdy nejčastějším předmětem stížností odsouzených je lékařská péče. Závažnost dané problematiky neunikla ani soudcům, kdy doporučují posílit zejména dostupnost psychiatrické odborné pomoci, jejíž absence může mít fatální následky.

Oproti původnímu překlopení odsouzených ze tří typů věznic do jednotlivých oddělení věznice s ostrahou se proměňuje rozložení vězeňské populace, kdy je možné spatřit trend spočívající v „rozevírání nůžek“. Odsouzení jsou více umístováni do nízkého a vysokého stupně zabezpečení, na úkor stupně středního. Odlišnosti zaznamenáváme i v rozložení mužů a žen, kdy ženy jsou více zastoupeny v nízkém stupni zabezpečení.

Sledovaná vězeňská změna se pak samozřejmě dotkla samotných zaměstnanců věznic, jak vyplynulo z dotazníkového šetření mezi speciálními pedagogy a sociálními pracovníky. Pociťují ji především v oblasti nárůstu agendy. Zvláště pak ti speciální pedagogové, kteří byli pověřeni výkonem funkce tajemníka odborné komise. Činnost s jejím chodem spojená jim zabere významnou část pracovní doby. Vzhledem k faktu, že průměrný počet odsouzených svěřených do péče speciálního pedagoga činí 93 osob, a touto prací se jeho čas pro odborné působení ještě snížil, není to pozitivní zjištění. Administrativní nárůst v souvislosti s novým způsobem zařazování odsouzených ve věznici s ostrahou zaznamenali i ti speciální pedagogové, kteří nebyli pověřeni výkonem funkce tajemníka, a sociální pracovníci. Vlastní podmínky práce však podle nich změnami dotčeny nebyly. Zcela pozitivním zjištěním pak je, že podle speciálních pedagogů a sociálních pracovníků byl

34 § 17 NGR č. 40/2017.

primární účel redukce typů naplněn a odsouzení jsou dle nich zařazováni do jednotlivých oddělení věznice s ostrahou dle stupně narušení osobnosti a s tím související možností resocializace.

Obdobný dojem vězeňská změna zanechala též v soudcích a státních zástupcích. Někteří soudci se přesto domnívají, že výchozí systém, kdy existovaly čtyři typy věznic a zařazoval do nich odsouzené výlučně soud, byl lepší a dovedl lépe zohlednit individualitu každého případu.

Dalším ze zjištění je, že věznice přistoupily různým způsobem ke zřizování jednotlivých oddělení věznice s ostrahou, kdy využívaly prostory předchozích tří typů věznic (dohled, dozor, ostraha). Neplatí však pravidlo, že by bývalé prostory věznice s dohledem byly využívány pro současné oddělení s nízkým stupněm zabezpečení atd. To logicky ani není možné např. v případech, kdy věznice původně neměla výkon trestu ve všech třech typech věznic, zatímco nyní všechna tři oddělení věznice s ostrahou otevřela. V důsledku toho pak existuje různá stavebně technická podoba těchto oddělení věznice s ostrahou, která zásadně ovlivňuje podmínky výkonu trestu odnětí svobody. A to je ve významném rozporu s požadavkem rovnosti odsouzených před zákonem, kdy by měly být jednotné podmínky pro podobu jednotlivých oddělení věznice s ostrahou.

Pozornost si zaslouží i poznatek, že tajemníci odborných komisí se automaticky neseznamují s rozhodnutím soudu, který rozhodl o revizi umístění odsouzeného. Stojí za to zvážit, zda by toto nemělo být ošetřeno metodickým pokynem, aby došlo k zefektivnění rozhodovací činnosti odborné komise, posílení právní jistoty odsouzených a v konečném důsledku i snížení objemu podávání stížností odsouzených vůči prvotnímu rozhodnutí věznice.

Jak naznačují výsledky našich analýz, můžeme zaznamenat určité posuny ve veřejném mínění v oblasti trestů a trestání. Trendem se zdá být skeptičtější pohled na účinek přísných trestů než před dekádou a zřetelné vnímání problematických aspektů nepodmíněných trestů. Lze tedy sledovat nejen posun vězeňství v souladu s celosvětovými trendy, ale také mírný odklon veřejného mínění od punitivního přístupu k trestání.

Velmi významné pak jsou jednoznačné signály o postupném usazování celého systému umístování odsouzených do jednotlivých oddělení věznice s ostrahou, kdy si jednotliví aktéři osvojují patřičné dovednosti, včetně odsouzených. O tom svědčí jak nárůst počtu stížností z jejich strany, tak také statistická data o jejich vyřizování. Toto potvrzuje i reflexe oslovených expertů.

Summary

In the context of unconditional imprisonment, there is a historically evident effort to influence convicts so that they reintegrate back into society upon release and do not deviate from it in a pathological manner according to the norms of the time. The legal terminology has evolved; in the previous period it was amenable to socialist ideology. There have also been changes in the differentiation of convicts; the form we know today comes mainly from Act No 169/1999 Coll.³⁵ The effort to differentiate prisoners is not only a Czech specificity, but a generally addressed issue. Currently, various types of Risk and Needs Assessments tools are used to assess the criminogenic risks and needs of the offender, which have also evolved and are now referred to as the fourth generation.

The current form of the prison system, which has been reduced from four types to two (maximum security and high security) since 1 October 2017, and the related role of the Security Service to decide on the placement of convicts in the first type of prison in three wards differing in the degree of security, was already anticipated by strategic documents from 2005 (Concept for the Development of the Czech Prison System until 2015). However, this state of affairs was only achieved during the validity of the follow-up document, the Concept of the Prison System until 2025.

We have approached the topic from several different angles. A qualitative analysis of stenographic records of legislative debates of the Chamber of Deputies helped to describe the nature and extent of the change. We also followed the reflection of the changes among the professional public through expert questionnaire surveys among prison staff, namely social workers, special educators and secretaries of professional committees. We obtained further views of practitioners through semi-structured interviews with judges and prosecutors. To complement the expert surveys, we conducted a public opinion survey.

A qualitative analysis of the records of legislative debates of the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic, which took place in the framework of the adoption of Acts No. 169/1999 Coll. and No. 58/2017 Coll., was carried out using the Atlas.ti software. The result of the legislative process in 1999 was a new pillar of the prison system, based on the rule of law and introducing completely new, until then unknown institutes, such as the execution of imprisonment of mothers with children under three years of age (which aroused a huge wave of heated discussions among deputies). In contrast, the more recent prison change under review brought about a significant difference only in the area of differentiation of convicts within a secure prison. In connection with it, deputies pointed out during the debates a possible contradiction with the proposed amendment and the view of the Constitutional Court of the Czech Republic on the conditions of execution of sentences, which constitute punishment as such, the imposition of which, according to the legal system, belongs only to the court (see Constitutional Court No. 8/1995 Coll.). A similar concern was also expressed by the Office of the Public Defender of Rights, but it did not materialise and the Constitutional Court confirmed, for example, in its decision ÚS 1280/22, that the placement of convicts by the Prison Service within a secure prison is not contrary to Czech law.

35 The last change/as of the date of completion of the publication was as of January 1, 2022.

According to the Concept of Prison System until 2025, a situation should have been achieved where prisoners are classified according to their degree of deprivation and the possibility of resocialization. This objective has been reflected in one of the instruments at the disposal of the penal policy, namely Act No. 58/2017 Coll. The explanatory memorandum to the act elaborates on this objective, pursuing a differentiation of convicts that reflects their personal factors and risks.

The change, consisting not only in the reduction of the number of prison types but also in the placement of convicts within a secure prison, was therefore a partial change in the context of the development of the Czech prison system. By its very nature, it represents a shift in the prison system in line with global trends, i.e. an evolution, rather than a transformation as such. It affected not only convicts, but also prison staff, supervising prosecutors and judges who have the area of imprisonment on their agenda.

In the interviews conducted, both prosecutors and judges mentioned certain expectations they had in connection with the change, especially the wave of protests by convicts who were „switched“ from the existing prisons with supervision, surveillance and guarding to individual wards of a prison with security on 1 October 2017 by an administrative act³⁶. No such thing happened, nor did the convicts even defend themselves en masse through legal instruments, i.e. complaints against the placement decision. The new differentiation of convicts, including the initial flip-flopping, in the form of an increase in complaints, had no impact on the activities of the judicial agenda in the field of imprisonment or on the supervisory activities of the prosecutors. This was confirmed both by the interviews carried out and by statistics on the activities of the institutions in question.

There was also consistency between the statistics and the findings from the interviews in the area of prosecutors' complaints, with medical care being the most frequent subject of complaints from convicted prisoners. The seriousness of the issue was not lost on the judges, who recommended strengthening the availability of psychiatric professional help in particular, the absence of which can have fatal consequences.

Compared to the original transfer of convicts from the three types of prisons to the individual wards of a security prison, the distribution of the prison population is changing, with a trend of „opening the scissors“. Convicts are more likely to be placed in the low and high security levels, at the expense of the medium level. There are also differences in the distribution of males and females, with females being more represented in the low security tier.

Of course, the observed prison change has affected the prison staff themselves, as the questionnaire survey of special educators and social workers showed. They feel it mainly in terms of the increase in their agenda. Especially those special educators who have been entrusted with the role of secretary of the specialised committee. The activities associated with its operation take up a significant part of their working time. Considering the fact that the average number of convicts entrusted to the care of a special educator is 93, and that this work has reduced his time for professional work even further, this is

---

36 § 17 of the Order of the Director General of the Prison Service No. 40/2017.

not a positive finding. The administrative increase in connection with the new method of assigning convicts to the secure prison was also noted by those special educators who were not assigned to the post of secretary and by social workers. However, according to them, the actual working conditions were not affected by the changes. It is a positive finding that, according to the special educators and social workers, the primary purpose of the reduction of types has been fulfilled and that the convicts are assigned to the various wards of the security prison according to the degree of personality disorder and the related possibilities for resocialisation.

The prison change also left a similar impression on judges and prosecutors. Nevertheless, some judges believe that the initial system, where there were four types of prisons and convicts were assigned to them exclusively by the court, was better and more able to consider the individuality of each case.

Another finding is that prisons have taken different approaches to the establishment of individual wards of the prison with security, using the premises of the previous three types of prisons (supervision, surveillance, security). However, it is not the case that the former premises of a prison with supervision are used for the current low-security wards, etc. This is not even logically possible, for example, in cases where the prison did not originally have all three types of prisons, but has now opened all three wings of the prison with security. As a result, there are then different structural and technical forms of the same wards of a secure prison, which fundamentally affect the conditions of imprisonment. This is in significant contradiction to the requirement of equality of convicts before the law, where there should be uniform conditions for the design of the different wards of a secure prison.

It is also noteworthy that the secretaries of the expert committees are not automatically acquainted with the decision of the court that decided to review the placement of the convicted person. It is worth considering whether this should be addressed by a methodological guideline in order to streamline the decision-making activities of the expert committee, enhance the legal certainty of convicts and ultimately reduce the volume of complaints by convicts against the prison's initial decision.

As the results of our analyses suggest, we can observe some shifts in public opinion in the area of punishment and punishment. The trend seems to be a more sceptical view of the effect of severe punishments than a decade ago and a clear perception of the problematic aspects of unconditional sentences. Thus, not only can we observe a shift in the prison system in line with global trends, but also a slight shift in public opinion away from a punitive approach to punishment.

Very important are the clear signals of the gradual settling in of the whole system of placing convicts in the individual wards of the prison with security, with the individual actors acquiring the appropriate skills, including the convicts. This is evidenced both by the increase in the number of complaints made by them and by the statistical data on their handling. This is confirmed by the reflection of the experts interviewed.

Použité prameny

- Andrews, D. A., Bonta, J., & Wormith, J. S. (2011). The Risk-Need-Responsivity (RNR) Model: Does Adding the Good Lives Model Contribute to Effective Crime Prevention? *Criminal Justice and Behavior*, 38(7), 735–755. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/risk-need-responsivity-rnr-model-does-adding-good-lives-model>.
- Arbach-Lucioni, K., Martínez-García, M., & Andrés-Pueyo, A. (2012). Risk Factors for Violent Behavior in Prison Inmates: A Cross-Cultural Contribution. *Criminal Justice and Behavior*, 39(9), 1219–1239. <https://doi.org/10.1177/0093854812445875>.
- Baglivio, M. T., & Jackowski, K. (2013). Examining the Validity of a Juvenile Offending Risk Assessment Instrument Across Gender and Race/Ethnicity. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 11(1), 26–43. <https://doi.org/10.1177/1541204012440107>.
- Bäckström, P. J., Danielsson, M., Starfelt Sutton, L. C., & Andersson, D. (2022). Evaluation of the Predictive Validity of a Risk-Need-Responsivity Assessment Tool (RNR-A) in the Swedish Prison and Probation Service. *The Prison Journal*, 102(3), 367–390. <https://doi.org/10.1177/00328855221095561>.
- Bauböck, R. (1994). *The Integration of Immigrants*. Council of Europe. Dokument CDMG (94) 25E. <https://rm.coe.int/09000016809df291>.
- Blatníková, Š., & Netík, K. (2009). Příspěvek k problematice predikce kriminálního jednání. *Kriminalistika*, 1, 5–22. <https://www.mvcr.cz/clanek/prispevek-k-problematice-predikce-kriminalniho-jednani.aspx>.
- Bonta, J. (2002). Offender Risk Assessment: Guidelines for Selection and Use. *Criminal Justice and Behavior*, 29(4), 355–379. <https://doi.org/10.1177/0093854802029004002>.
- Bonta, J., & Andrews, D. A. (2007). *Risk-Need-Responsivity Model for Offender Assessment and Rehabilitation*. Public Safety Canada. https://www.researchgate.net/publication/310747116_Risk-Need-Responsivity_Model_for_Offender_Assessment_and_Rehabilitation.
- Bradford, J. M., Greenberg, D. M., & Motayne, G. G. (1992). Substance abuse and criminal behavior. *Psychiatric Clinics of North America*, 15(3), 605–622. [https://doi.org/10.1016/S0193-953X\(18\)30227-2](https://doi.org/10.1016/S0193-953X(18)30227-2).
- Cullen, F. T., & Gendreau, P. (2001). From Nothing Works to What Works: Changing Professional Ideology in the 21st Century. *The Prison Journal*, 81(3), 313–338. <https://doi.org/10.1177/0032885501081003002>.
- DeLisi, M., Nelson, E. J., Vaughn, M. G., Boutwell, B., B. & Salas-Wright, C. P. (2018). An Epidemiological Study of Burglary Offenders: Trends and Predictors of Self-Reported Arrests for Burglary in the United States, 2002–2013. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(4), 1107–1127. <https://doi.org/10.1177/0306624X16670178>.
- DeMichele, M., & Baumgartner, P. (2021). Bias Testing of the Public Safety Assessment: Error Rate Balance Between Whites and Blacks for New Arrests. *Crime & Delinquency*, 67(12), 2088–2113. <https://doi.org/10.1177/0011128720965116>.
- Denzin, N. K., Lincoln, Y. S., Giardina, M. D. & Cannella, G. S. (2023). Introduction. The Discipline and Practice of Qualitative Research. In N. K. Denzin, Y. S. Lincoln, M. D. Giardina, & G. S. Cannella. (eds.). *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (pp. 1–27). Thousand Oaks, Sage.
- Drahý, F., Hůrka, J., & Petras, M. (2018). SARPO: Charakteristiky odsouzených v českých věznicích. Deskriptivní studie. Generální ředitelství VS ČR. <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/sarpo/sarpo-charakteristiky-odsouzenych-v-ceskych-veznicich.pdf>.

- Drahý, F., & Novák, P. (2019). Závislostní chování jako významný faktor ovlivňující závažnost způsobené újmy pachatelé násilné trestné činnosti. *České vězeňství*, 28(2), 20–22.
- Drápal, J., Jiříčka, V., & Raszková, T. (eds.). (2021). *České vězeňství*. Wolters Kluwer.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 58/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů (58/2017 Dz). (2015). <https://www.vlada.cz/assets/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/Priloha-c--3---Duvodova-zprava-k-novelizovanemu-zneni-trestniho-zakoniku.pdf>.
- Eckhouse, L., Lum, K., Conti-Cook, C., & Ciccolini, J. (2019). Layers of Bias: A Unified Approach for Understanding Problems With Risk Assessment. *Criminal Justice and Behavior*, 46(2), 185–209. <https://doi.org/10.1177/0093854818811379>.
- Farrington, D. P. (1994). Early developmental prevention of juvenile delinquency. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 4(3), 209–227. <https://doi.org/10.1002/cbm.1994.4.3.209>.
- Generální ředitelství. (2023). *Změna vnější diferenciací v roce 2017*. <https://www.vscr.cz/sekce/zmena-vnejsi-diferenciaci>.
- Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. (2023). *Historie*. <https://www.vscr.cz/sekce/historie>.
- Gerlová, E., Weiss, P., & Ptáček, R. (2008). Implicitní teorie a kognitivní distorze u pachatelů sexuálních deliktů. *Československá psychologie*, 52, 493–499.
- Gray, N. S., Weidacker, K., & Snowden, R. J. (2019). Psychopathy and impulsivity: The relationship of psychopathy to different aspects of UPPS-P impulsivity. *Psychiatry Research*, 272, 474–482. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2018.12.155>.
- Háková, L. (2021). *Zločin a trest v kriminálním zpravodajství*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. <http://www.ok.cz/iksp/docs/465.pdf>.
- Hannah-Moffat, K. (2005). Criminogenic needs and the transformative risk subject: Hybridizations of risk/need in penalty. *Punishment & Society*, 7(1), 29–51. <https://doi.org/10.1177/1462474505048132>.
- Hanson, K. R. (1997). *The Development of a Brief Actuarial Risk Scale for Sexual Offense Recidivism*. Public Works and Government Services Canada. <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/dvlpmnt-brf-ctrl/dvlpmnt-brf-ctrl-eng.pdf>.
- Hare, R. D. (1991). *Hare Psychopathy Checklist-Revised (PCL-R)*. Multi-Health System.
- Chenane, J. L., Brennan, P. K., Steiner, B., & Ellison, J. M. (2015). Racial and Ethnic Differences in the Predictive Validity of the Level of Service Inventory–Revised Among Prison Inmates. *Criminal Justice and Behavior*, 42(3), 286–303. <https://doi.org/10.1177/0093854814548195>.
- Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 20. června 2014, č. j. IKSP 202/2014, kterou se vydává Statut Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. Zveřejněno ve Sbírce instrukcí a sdělení Ministerstva spravedlnosti České republiky ročník 2014, částka 7, bod 19.
- Jiříčka, V., & Kejřová, K. (eds.). (2015). *Úvod do zkoumání efektivity intervenčních programů v českých věznicích II*. Vězeňská služba České republiky.
- Jiříčka, V., Podaná, Z., Petras, M., & Hůrka, J. (2014). Prediction of Offending: SARPO—The Czech Tool for Assessment of Offenders' Criminogenic Risk and Needs. *Journal of Criminology*, Article ID 592341, 8 pages. <http://dx.doi.org/10.1155/2014/592341>.
- Jiříčka, V., & Prokešová, E. (eds.). (2012). *Úvod do zkoumání efektivity intervenčních programů v českých věznicích*. Vězeňská služba České republiky.

- Jolliffe, D., & Farrington, D. P. (2006). Development and validation of the Basic Empathy Scale. *Journal of Adolescence*, 29(4), 589–611. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1016/j.adolescence.2005.08.010>.
- Kalvodová, V. (2013). Komentář k § 2 (Hlavní zásady výkonu trestu) zákona č. 169/1999 Sb. Právní stav komentáře je ke dni 31. 10. 2013.
- Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015. (2005). Databaze-strategie.cz [online]. <https://www.databaze-strategie.cz/cz/ms/strategie/koncepce-rozvoje-ceskeho-vezenstvi-do-roku-2015?typ=o>.
- Koncepce vězeňství do roku 2025. (2016). Databaze-strategie.cz [online]. <https://www.databaze-strategie.cz/cz/ms/strategie/koncepce-vezenstvi-do-roku-2025?typ=o>.
- Labrecque, R. M., Hester, R., & Gwinn, J. (2023). Revalidation of the First Step Act Risk Assessment: A Test of Predictive Strength, Dynamic Validity, and Racial/Ethnic Neutrality. *Crime & Delinquency*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/00111287231180106>.
- Looman, J. (2006). Comparison of Two Risk Assessment Instruments for Sexual Offenders. *Sexual Abuse*, 18(2), 193–206. <https://doi.org/10.1177/107906320601800206>.
- Lukášová, M. (2017). Činnost veřejného ochránce práv a státního zástupce při ochraně práv vězňených osob. *Právní rozhledy*, 4, 127–132.
- Manning, P. (2015). Qualitative Research as Theorizing. In M. Jodie & W. R. Palacios. (eds.). *Qualitative Research in Criminology. Advances in Criminological Theory* (pp. 51–66). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315127880>.
- Mei, X., Hamilton, Z., Kigerl, A., Krushas, A., & Taxman, F. S. (2023). Best Practices for Neglected Assumptions: Multi-Site Confirmation of the MPACT-6. *Crime & Delinquency*, 0(0), 29 pages. <https://ojdp.ojp.gov/library/publications/best-practices-neglected-assumptions>.
- Moore, R. (ed.). (2015). *A compendium of research and analysis on the Offender Assessment System (OASys)*. 2009–2013. National Offender Management Service, Ministry of Justice Analytical Series.
- Mueller, K. C., Carey, M. T., & Noh, K. (2022). Revalidating the Positive Achievement Change Tool (PACT) in a Major City: A Survival Analysis. *Crime & Delinquency*, 69(13–14), 2678–2698. <https://doi.org/10.1177/00111287221087949>.
- Mulder, E., Brand, E., Bullens, R., & Van Marle, H. (2010). A classification of risk factors in serious juvenile offenders and the relation between patterns of risk factors and recidivism. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 20(1), 23–38. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/cbm.754>.
- Nález ÚS z 30. listopadu 1994, Pl.ÚS 5/94. <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-5-94>.
- Nález ÚS č. 8/1995 Sb. ze dne 30. listopadu 1994 ve věci návrhu na zrušení § 9 a § 9a zákona č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění zákona č. 294/1993 Sb., a bodu 198 zákona č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-8#>.
- NSZ. (2023). Zprávy o činnosti státního zastupitelství za roky 2013 až 2022. <https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/zpravy-o-cinnosti/>.
- Nářízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 40/2017, kterým se stanoví některé podrobnosti pro umístování odsouzených do některého z oddělení věznice s ostrahou.
- Nekola, M., Geissler, H., & Muralová, M. (2011). *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. Karolinum.

- Netík, K., & Blatníková, Š. (2008). *Predikce vývoje pachatele*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Novák, P., Novopacká, M., Grohmannová, K., Koňák, T., Roubalová, M., & Trávníčková, I. (2021). Praktické implikace konceptů kriminální kognice a psychopatie v penitenciární práci s uživateli návykových látek. *Aplikovaná psychologie/Applied Psychology*, 6(9), 878–897. https://www.vsaps.cz/data/2021/10/25/10/alikovana-psychologie-10_na-web.pdf.
- Osmančík, O. (2000). K novému zákonu o výkonu trestu odnětí svobody. *Bulletin advokacie*, 1, 19–25. https://www.cak.cz/assets/files/180/BA_00_01.pdf.
- Ostermann, M., & Herrschaft, B.A. (2013). Validating the Level of Service Inventory-Revised: A Gendered Perspective. *The Prison Journal*, 93(3), 291–312. <https://doi.org/10.1177/0032885513490278>.
- Ostermann, M., & Salerno, L. M. (2016). The Validity of the Level of Service Inventory-Revised at the Intersection of Race and Gender. *The Prison Journal*, 96(4), 554–575. <https://doi.org/10.1177/0032885516650878>.
- Patenaude, A. L. (2004). No Promises, But I'm Willing to Listen and Tell What I Hear: Conducting Qualitative Research among Prison Inmates and Staff. *The Prison Journal*, 84(4), 69–91. <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/0032885504269898>.
- Pokyn nejvyššího státního zástupce obecné povahy č. 10/2012, o výkonu dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda*. https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/01/POP_10-2012.pdf.
- Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. (2023). *Legislativní proces projednávání návrhů zákonů*. <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=331>.
- Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. (1998–2002). *Sněmovní tisk 89. Vládní návrh zákona o výkonu trestu odnětí svobody*. <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?T=89 & O=3>.
- Raszková, T., & Hoferková, S. (2018). *Kapitoly z penologie I: vězeňství*. Gaudeamus.
- Raszková, T., & Zhřivalová, P. (2020). Prvotní analýzy důsledků redukce typů věznic. In M. Scheinost (ed.). *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2019* (s. 92–101). Institut pro kriminologii a sociální prevenci. <http://www.ok.cz/iksp/docs/462.pdf>.
- Regent, M., & Tolar, J. (1966). *Zákon o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Orbis.
- Reichel, J. (2009). *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Grada.
- Rettenberger, M., Boer, D. P., & Eher, R. (2011). The Predictive Accuracy of Risk Factors in the Sexual Violence Risk-20 (Svr-20). *Criminal Justice and Behavior*, 38(10), 1009–1027. <https://doi.org/10.1177/0093854811416908>.
- Revize Koncepce vězeňství do roku 2025*. (2023). Plnění opatření ke Kontrolnímu závěru Nejvyššího kontrolního úřadu z kontrolní akce č. 19/07 Majetek a peněžní prostředky státu, se kterými je příslušná hospodařit Vězeňská služba ČR. https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/revize-koncepce-vezenstvi-2025.pdf.
- Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 3. 2. 1993 č. 56/1993 Sb.* (tzv. amnestie Václava Havla z února 1993). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-56>.
- Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 3. 2. 1998 č. 20/1998 Sb.* (tzv. amnestie Václava Havla z února 1998). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-20>.
- Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 1. 1. 2013 č. 1/2013 Sb.* (tzv. amnestie Václava Klause z ledna 2013). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-1>.

- Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2022, sp. zn. II. ÚS 1280/22. <http://www.jurilogie.cz/ecli/ECLI:CZ:US:2022:2.US.1280.22.1>.
- Sněmovní tisk 588. Novela zákona – trestní zákoník. 2013–2017. <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7 & t=588>.
- Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky. V letech 2002 až 2022. <https://www.vscz.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>.
- Svátek, J. (2004). *Dějiny poprav a katů v Čechách*. Havran.
- Svoboda, M. (ed.). (2019). *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Vězeňství II*. Kancelář veřejného ochránce práv.
- Taxman, F. S., Thanner, M., & Weisburd, D. (2006). Risk, Need, and Responsivity (RNR): It All Depends. *Crime & Delinquency*, 52(1), 28–51. <https://doi.org/10.1177/0011128705281754>.
- Tomášek, J. (2019). *Úvod do kriminologie*. Jak studovat zločin. Aleš Čeněk.
- Tomášek, J. et al. (2017). *Zaměstnání jako faktor desistence*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. <http://www.ok.cz/iksp/docs/441.pdf>.
- Trejbalová, T., & Salisbury, E. J. (2019). Women's Risk and Needs Assessment (WRNA) in the Czech Republic. *Women & Criminal Justice*, 30(1), 30–41. <https://doi.org/10.1080/08974454.2019.1637808>.
- Tým vnější diferenciacie. (2017). *Vnitřní diferenciacie odsouzených od 1. 10. 2017*. Manuál pro umisťování odsouzených do jednotlivých stupňů zabezpečení ve věznici s ostrahou.
- Uhlík, J. (2006). *Historie věznění a vězeňství v Čechách: osudy významných vězněných osobností, prožité ve významných dobách zemí českých, viděné se zřetelem k vývoji českého vězeňství*. Institut vzdělávání Vězeňské služby.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- Věznice Mírov. (2023). *Obecný postup*. <https://www.vscz.cz/organizacni-jednotky/veznice-mirov/sdilene-sekce/obecny-postup>.
- Vláda České republiky. (2023). *Legislativní pravidla*. <https://www.vlada.cz/cz/ppov/lrv/dokumenty/legislativni-pravidla-vlady-91209/>.
- Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>.
- Ward, T., Mann, R., & Gannon, T. (2007). The Good Lives Model of Offender Rehabilitation: Clinical Implications. *Aggression and Violent Behavior*, 12, 87–107. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2006.03.004>.
- Ward, T. (2010). The good lives model of offender rehabilitation: Basic assumptions, etiological commitments, and practice implications. In F. McNeill, P. Raynor & C. Trotter. (Eds.). *Offender Supervision: New Directions in Theory, Research and Practice* (pp. 41–64). Willan-Publishing.
- Werb, D., Kamarulzaman, A., Meacham, M. C., Rafful, C., Fischer, B., Strathdee, S. A., & Wood, E. (2016). The effectiveness of compulsory drug treatment: A systematic review. *International Journal of Drug Policy*, 28, 1–9. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2015.12.005>.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.
- Zákon č. 58/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-58>.

- Zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Zrušeno 1. 1. 2000. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1965-59>.
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Zrušeno 1. 1. 2010. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-140>.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>.
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>.
- Zákon č. 276/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-276>.
- Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-283>.
- Zákon č. 294/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-294>.
- Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-349>.
- Zeman, P. et al. (2010). *Názory a postoje občanů v oblasti trestní politiky*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. <http://www.ok.cz/iksp/docs/373.pdf>.
- Zeman, P. et al. (2019). *Uživatelé drog ve vězení – hodnocení účinnosti terapeutických programů*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. <http://www.ok.cz/iksp/docs/453.pdf>.
- Zhřivalová, P., & Raszková, T. (2021). Jak úspěšně začlenit propuštěnou osobu zpět do společnosti? *Listy sociální práce*, 9(25), 6–11. https://www.listy-sp.cz/images/obr/1646832228_jaro-2021-final.pdf.

Přílohy

Vězeňská služba České republiky

Věznice _____

Adresa: _____ Tel.: _____ Fax.: _____ ID DS: _____

Č. j.: _____

V _____ dne _____

**ROZHODNUTÍ O UMÍSTĚNÍ DO ODDĚLENÍ
VE VĚZNICI S OSTRAHOU**

Podle ustanovení § 12b odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 58/2017 Sb.,

se umisťuje

odsouzený

jméno a příjmení: _____

narozen: _____

do oddělení se **středním stupněm zabezpečení**.

Odůvodnění:

1. Odsouzený aktuálně vykonává nepodmíněný trest odnětí svobody na základě rozhodnutí Okresního soudu Plzeň-město, vedeného pod sp. zn.: _____ za úmyslný trestný čin porušování domovní svobody podle § 178 odst. 1 trestního zákoníku a byl mu uložen trest odnětí svobody v délce 1 roku, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s ostrahou. Poté začne vykonávat nepodmíněný trest odnětí svobody na základě rozhodnutí Okresního soudu v _____, vedeného pod sp. zn.: _____ za úmyslný trestný čin krádeže podle § 205 odst. 1 trestního zákoníku a byl mu uložen trest odnětí svobody v délce 1,5 roku, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s ostrahou.
2. V současné době je odsouzený ve výkonu trestu podruhé.
3. Odsouzený byl do aktuálního výkonu trestu odnětí svobody dodán Policií ČR dne _____.

4. Podle § 6 odst. 3 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „vyhláška“), se odsouzený zařazený soudem do věznice s ostrahou podrobí vstupnímu vyhodnocení vnějších a vnitřních rizik za účelem stanovení stupně zabezpečení.

5. Podle § 12a odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „zákon“), vnější riziko vyjadřuje míru nebezpečnosti odsouzeného pro společnost, zejména s ohledem na trestnou činnost, za kterou mu byl uložen trest, délku trestu a formu zavinění a s přihlédnutím k tomu, zda již byl ve výkonu trestu. Vnitřní riziko vyjadřuje míru rizika ohrožení bezpečnosti během výkonu trestu s ohledem na individuální charakteristiku odsouzeného, v níž se zohledňují zejména povaha jeho trestné činnosti, nevykonaná ochranná opatření, průběh předchozích výkonů trestu a hrozba útěku.

6. V souladu s § 12b odst. 1 zákona vyhodnocení míry vnějších a vnitřních rizik provede odborná komise.

7. Vyhodnocením vnějších rizik bylo zjištěno, že se nejedná o odsouzeného za trestný čin proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestný čin zahrnující nakládání s omamnými nebo psychotropními látkami nebo trestný čin spáchaný pod vlivem takové látky, kdy došlo nebo hrozilo, že dojde k újmě na zdraví nebo na životě člověka, anebo trestný čin, který zahrnoval nebo měl zahrnovat násilí, včetně pohrůžky násilí. Aktuálně vykonává trest odnětí svobody nepřevyšující 3 roky a ve výkonu trestu je nejvýše potřetí.

8. Vyhodnocením vnitřních rizik nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění odsouzeného do vyššího stupně zabezpečení.

9. Odborná komise dospěla, na základě vyhodnocení vnějších a vnitřních rizik uvedených v bodech 7. a 8. odůvodněně rozhodnutí, k závěru, že se jedná o odsouzeného se středním vnějším a vnitřním rizikem, u kterého nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s vyšším nebo nižším stupněm zabezpečení. Odborná komise doporučuje odsouzeného umístit do oddělení se středním stupněm zabezpečení.

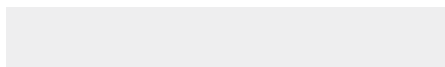
10. Podle § 12a odst. 1 zákona věznice s ostrahou se podle stupně zabezpečení člení na oddělení s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení a podle § 12a odst. 2, Do oddělení s jednotlivými stupni zabezpečení jsou odsouzení umísťováni podle míry vnějšího a vnitřního rizika.

11. Podle § 6a odst. 3 vyhlášky do oddělení se středním stupněm zabezpečení se umísťují odsouzený se středním vnějším a vnitřním rizikem a podle § 6a odst. 4 vyhlášky odsouzeným se středním vnějším a vnitřním rizikem je odsouzený a) za nedbalostní trestný čin k trestu umístění do oddělení s vyšším nebo nižším stupněm zabezpečení, nebo b) za úmyslný trestný čin k trestu nepřevyšujícímu 3 roky, který je ve výkonu trestu nejvýše potřetí, nejde-li o odsouzeného za trestný čin proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestný čin zahrnující nakládání s omamnými nebo psychotropními látkami nebo trestný čin spáchaný pod vlivem takové látky, kdy došlo nebo hrozilo, že dojde k újmě na zdraví nebo na životě člověka, anebo trestný čin, který zahrnoval nebo měl zahrnovat násilí, včetně pohrůžky násilí, pokud u něj nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s vyšším nebo nižším stupněm zabezpečení.

12. V souladu s § 6a odst. 3 umísťují odsouzeného do oddělení se středním stupněm zabezpečení, neboť odsouzený nespĺňuje podmínky pro umístění do oddělení s nízkým nebo vysokým stupněm zabezpečení.

Poučení: Proti tomuto rozhodnutí lze podat podle § 12b odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., ve znění zákona č. 58/2017 Sb., návrh na umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení k místně příslušnému okresnímu soudu prostřednictvím ředitele věznice, a to do **tří** dnů ode dne doručení písemného vyhotovení rozhodnutí. Tento návrh **nemá** odkladný účinek.

Vrchní rada

Oznámení a doručení:

V _____ dne: _____ .....
podpis odsouzeného

V _____ dne: _____ .....
(služební hodnost, hodnostní označení/funkce, titul, jméno a příjmení a podpis)

Vězeňská služba České republiky

Věznice _____

Adresa: _____ Tel.: _____ Fax.: _____

ID DS: _____

Č. j.: _____

V _____, dne _____

ROZHODNUTÍ O UMÍSTĚNÍ DO ODDĚLENÍ VE VĚZNICI S OSTRAHOU

Podle ustanovení § 12b odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 58/2017 Sb.,

se umisťuje

odsouzený
jméno a příjmení:
narozen:

do oddělení se **středním stupněm zabezpečení.**

Odůvodnění:

1. Odsouzený byl do aktuálního výkonu trestu odnětí svobody dodán Policií ČR dne .
2. Odsouzený vykonával trest odnětí svobody v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení ve věznici s ostrahou na základě rozhodnutí ředitele Věznice pod č. j.: ze dne .
3. Podle § 6a odst. 8. vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „vyhláška“), při posuzování, zda u odsouzeného nastaly skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení, se zohledňuje zejména

závažnost trestné činnosti odsouzeného, charakteristika jeho osobnosti a dosavadní způsob jeho života.

4. Podle § 11a odst. 1 vyhlášky rozhodnout o změně umístění do některého z oddělení věznice s ostrahou je možné pouze na základě změny míry vnějších nebo vnitřních rizik.

5. V souladu s § 12b odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „zákon“), vyhodnocení míry vnějších a vnitřních rizik provede odborná komise.

6. Na základě zpracování komplexní zprávy ze dne   o odsouzeném byla zjištěna skutečnost, že byl poprvé odsouzen ve svých 35 letech věku, před nástupem do výkonu trestu měl dlouhodobě zajištěné stabilní bydlení i zaměstnání a v jeho trestní minulosti byly využity převážně alternativní tresty, závažnost trestné činnosti se jeví být nižší způsobem jejího spáchání. Trestný čin výtržnictví byl spáchán bez vážné újmy na zdraví a životě, nebylo použito zbraně, čin nebyl dopředu plánován. V trestní minulosti absentují trestné činy násilné povahy.

7. Odborná komise dospěla po zpracování komplexní zprávy k závěru, že nastala skutečnost odůvodňující umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení. Odborná komise doporučuje odsouzeného umístit do oddělení se středním stupněm zabezpečení.

8. Podle § 12a odst. 1 zákona věznice s ostrahou se podle stupně zabezpečení člení na oddělení s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení a podle § 12a odst. 2 do oddělení s jednotlivými stupni zabezpečení jsou odsouzení umísťováni podle míry vnějšího a vnitřního rizika.

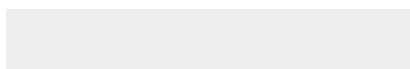
9. Podle § 6a odst. 3 vyhlášky do oddělení se středním stupněm zabezpečení se umístí odsouzený se středním vnějším a vnitřním rizikem a podle § 6a odst. 4 vyhlášky odsouzeným se středním vnějším a vnitřním rizikem je odsouzený a) za nedbalostní trestný čin k trestu převyšujícímu 3 roky, pokud u něj nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s vyšším nebo nižším stupněm zabezpečení, nebo b) za úmyslný trestný čin k trestu nepřevyšujícímu 3 roky, který je ve výkonu trestu nejvýše potřeť, nejde-li o odsouzeného za trestný čin proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestný čin zahrnující nakládání s omamnými nebo psychotropními látkami nebo trestný čin spáchaný pod vlivem takové látky, kdy došlo nebo hrozilo, že dojde k újmě na zdraví nebo na životě člověka, anebo trestný čin, který zahrnoval nebo měl zahrnovat násilí, včetně pohrůžky násilí, pokud u něj nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s vyšším nebo nižším stupněm zabezpečení.

10. Podle § 11a odst. 3 vyhlášky v případě snížení míry vnějších nebo vnitřních rizik může ředitel věznice rozhodnout o umístění odsouzeného do oddělení s nižším stupněm zabezpečení, které se liší o jeden stupeň od oddělení, v němž se vykonává trest.

11. V souladu s § 6a odst. 8 vyhlášky umísťují odsouzeného do oddělení se středním stupněm zabezpečení, neboť odsouzený naplnil podmínky pro umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení.

Poučení: Proti tomuto rozhodnutí lze podat podle § 12b odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., ve znění zákona č. 58/2017 Sb., návrh na umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení k místně příslušnému okresnímu soudu prostřednictvím ředitele věznice, a to do **tří** dnů ode dne doručení písemného vyhotovení rozhodnutí. Tento návrh **nemá** odkladný účinek.

Vrchní rada

Oznámení a doručení:

V _____, dne _____ .....

podpis odsouzeného

V _____, dne _____ .....

(služební hodnost, hodnostní označení/funkce, titul, jméno a příjmení a podpis)

Příloha 3: Dotazník pro sociální pracovníky a speciální pedagogy

V první části dotazníku se zaměřujeme obecně na **otázku příčin páchaní trestné činnosti a možnosti je ovlivnit odborným působením zaměstnanců** oddělení výkonu trestu či aktivitami programu zacházení (souhrnně zacházení s odsouzenými).

1. Někteří odsouzení se před VTOS potýkali s mnohými jevy, z nichž některé mohly souviset s jejich trestnou činností. Následující tabulka nabízí některé z nich. Uveďte, prosím (zaškrtnutím dvou příslušných polí – jedno ve sloupci A a druhé ve sloupci B):
  - A. Jak velká část současné vězeňské populace se podle Vašich zkušeností s těmito problémy potýkala – šedá pole.
  - B. Jaké jsou podle Vašich zkušeností možnosti ovlivnit dopad daných jevů zacházením s odsouzeným – bílá pole.

Jev:	A						B			
	Všichni odsouzení	Větší část odsouzených	Zhruba polovina odsouzených	Ménší část odsouzených	Žádný odsouzený	Nevím, nedokážu posoudit	Nakolik se dá ovlivnit dopad uvedených jevů u odsouzeného odborným působením (přímo i nepřímo)			
	Minimálně	Částečně	Zcela	Nevím, nedokážu posoudit						
Nedostatečné pracovní návyky	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nedostatečná pracovní kvalifikace	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dluhy	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Neschopnost spravovat osobní rozpočet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vztahové problémy v rodině	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Trestná činnost v rámci rodiny	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Asociální přátelé/kamarádi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Asociální osobnost odsouzeného	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Život v sociálně vyloučené lokalitě	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nevyhovující bydlení	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nízká úroveň vzdělání	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Slabá motivace vést řádný život	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Naučená bezmocnost	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Alkohol	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nealkoholové drogy	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gambling	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Napadají Vás ještě další důležité jevy či okolnosti, které mohou souviset s trestnou činností odsouzených? Uveďte je, prosím:

.....
.....
.....
.....
.....

2. Kolik odsouzených před výstupem z VTOS:

a) je rozhodnuto nepáchat trestnou činnost

- všichni nebo téměř všichni odsouzení
- větší část odsouzených
- přibližně polovina odsouzených
- menší část odsouzených
- žádný nebo téměř žádný odsouzený
- nedokážu posoudit

b) má potenciál za příznivých okolností nepáchat trestnou činnost

- všichni nebo téměř všichni odsouzení
- větší část odsouzených
- přibližně polovina odsouzených
- menší část odsouzených
- žádný nebo téměř žádný odsouzený
- nedokážu posoudit

c) během přípravy na propuštění činí konkrétní kroky, aby svůj záměr nepáchat trestnou činnost podpořilo

- všichni nebo téměř všichni odsouzení
- větší část odsouzených
- přibližně polovina odsouzených
- menší část odsouzených
- žádný nebo téměř žádný odsouzený
- nedokážu posoudit

3. Co se Vám při práci s odsouzenými nejlépe osvědčilo, abyste podpořil/a jejich motivaci žít řádný život:

.....
.....
.....
.....
.....

4. Co je pro Vás osobně indikátorem, že odsouzený na sobě ve VTOS skutečně pracuje (nejen formálně a účelově)? Prosím, vypište:

.....
.....
.....
.....
.....

5. Zkuste, prosím, odhadnout, kolik procent své pracovní doby strávíte přímou prací s odsouzenými?

..... %

6. Jak velký vliv na snižování rizika kriminální recidivy u odsouzených mají podle Vás jednotlivé složky programu zacházení? Určete, prosím, pořadí vlivu jednotlivých složek seřazením od 1 do 5 (1 = největší vliv až 5 = nejmenší vliv).

- pracovní aktivity
- vzdělávací aktivity
- speciálně výchovné aktivity
- zájmové aktivity
- oblast utváření vnějších vztahů

7. Uvedte, prosím, do jaké míry souhlasíte s následujícími výroky:

Výrok	Zcela souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Zcela nesouhlasím	Nevím, nedokážu posoudit
Aktivity programu zacházení podpoří odhodlání odsouzeného změnit se a vést řádný život.	☐	☐	☐	☐	☐
Program zacházení nic nesvede s těmi odsouzenými, kteří se nechtějí změnit.	☐	☐	☐	☐	☐
Odsouzení, kteří mají vysoká až velmi vysoká rizika (dle SARPO), na sobě nechtějí pracovat.	☐	☐	☐	☐	☐
Lze najít způsob, jak motivovat odsouzeného ke spolupráci.	☐	☐	☐	☐	☐
Plnění programu zacházení je ukazatel naplňování účelu výkonu trestu u odsouzených.	☐	☐	☐	☐	☐
V případě potřeby se lze odsouzenému individuálně věnovat.	☐	☐	☐	☐	☐
V rámci odborného působení na odsouzené se lze věnovat příčinám jejich trestné činnosti.	☐	☐	☐	☐	☐
Aktivity programu zacházení se vhodně vzájemně doplňují.	☐	☐	☐	☐	☐

8. Prosím, ohodnoťte pomocí nabídnuté škály podmínky, v nichž realizujete aktivity programu zacházení:

Typ podmínek	Zcela vyhovující	Spíše vyhovující	Spíše nevyhovující	Zcela nevyhovující
Prostorové	☐	☐	☐	☐
Materiální	☐	☐	☐	☐
Časové	☐	☐	☐	☐
Personální	☐	☐	☐	☐

Od 1. 10. 2017 došlo k redukci typů věznic ze čtyř typů na dva (místo typů dohled, dozor, ostraha a zvýšená ostraha je v současné době pouze ostraha a zvýšená ostraha). V rámci následujících otázek bychom rádi zachytili, **jak se tato změna projevila na Vaší odborné práci s odsouzenými.**

9. Podle současné právní úpravy mají být odsouzení zařazováni do jednotlivých oddělení věznice s ostrahou dle stupně narušení osobnosti a s tím související možností resocializace. Jsou podle Vašeho názoru v praxi takto zařazováni:

- všichni nebo téměř všichni odsouzení
- větší část odsouzených
- přibližně polovina odsouzených
- menší část odsouzených
- žádný nebo téměř žádný odsouzený
- nedokážu posoudit

10. Jaké si myslíte, že nastaly kvůli redukci typů věznic změny pro odsouzené?

.....

.....

.....

11. Jaké si myslíte, že nastaly po redukci typů věznic změny pro zaměstnance věznic?

.....

.....

.....

12. Prosím, ohodnoťte zaškrtnutím zvoleného pole v nabídnuté škále Vaši spokojenost se zaměstnáním u VS ČR ve vyjmenovaných oblastech:

Oblast	Velmi spokojen/a	Spíše spokojen/a	Spíše nespokojen/a	Velmi nespokojen/a
Pracovní tým OVT	☐	☐	☐	☐
Atmosféra na pracovišti	☐	☐	☐	☐
Odborné vedení ze strany nadřízených	☐	☐	☐	☐
Finanční ohodnocení	☐	☐	☐	☐
Vaše současná pracovní pozice	☐	☐	☐	☐
Možnost kariérního růstu	☐	☐	☐	☐
Systém profesního vzdělávání VS ČR	☐	☐	☐	☐
Odezva na Vaši práci ze strany nadřízených	☐	☐	☐	☐
Odezva na Vaši práci ze strany odsouzených	☐	☐	☐	☐
Bezpečnostní situace ve věznici	☐	☐	☐	☐
Protiepidemická opatření ve věznici	☐	☐	☐	☐
Zázemí pro zaměstnance	☐	☐	☐	☐

V této části dotazníku bychom se rádi zaměřili na závěrečnou fázi **přípravy na propuštění**, tedy na období přibližně půl roku před propuštěním.

13. Uvedte, prosím, do jaké míry souhlasíte s následujícími výroky:

Výrok	Zcela souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Zcela nesouhlasím	Nevím, nedokážu posoudit
Současná praxe přípravy na propuštění umožňuje její individualizaci.	☐	☐	☐	☐	☐
Příprava na propuštění je realizována u odsouzeného s trestem delším než tři roky.	☐	☐	☐	☐	☐
Pro skutečně efektivní přípravu na propuštění by bylo třeba vybudovat zařízení více připomínající život na svobodě.	☐	☐	☐	☐	☐
Příprava na propuštění má smysl jenom u trestů delších než pět let.	☐	☐	☐	☐	☐
Příprava na propuštění je zbytečná, odsouzené nepřivádí zpět do vězení neschopnost žít venku.	☐	☐	☐	☐	☐
Odsouzení mají nereálná očekávání od života po propuštění.	☐	☐	☐	☐	☐

14. Pokud jsou dle Vašich zkušeností očekávání odsouzených od života po propuštění nereálná, uveďte, prosím, v čem nejčastěji:

.....

.....

.....

15. Ohodnoťte, prosím, jak dle Vašich zkušeností vnímáte spolupráci s ostatními subjekty veřejné správy, které se podílejí na přípravě odsouzených na propuštění.

Subjekt	Zcela spokojen/a	Spíše spokojen/a	Spíše nespokojen/a	Zcela nespokojen/a	Nevím, nedokážu posoudit
Sociální kurátoři	☐	☐	☐	☐	☐
Probační a mediační služba	☐	☐	☐	☐	☐
OSPOD	☐	☐	☐	☐	☐
Úřad práce	☐	☐	☐	☐	☐

16. Jaké konkrétní organizace či subjekty mimo sektor veřejné správy jsou nejvíce ve Vaší věznici zapojeny v rámci přípravy na propuštění? Prosím, vypište:

.....
 .....
 .....

17. Zaškrtněte, prosím, do jaké míry je dle Vašich zkušeností současná praxe přípravy na propuštění schopná připravit odsouzené (jež to potřebují) v jednotlivých oblastech uvedených v tabulce níže.

Oblast	Schopna připravit	Schopna částečně připravit	Není schopna připravit	Nevím, nedokážu posoudit
Získat dostatečnou kvalifikaci odpovídající situaci na trhu práce	☐	☐	☐	☐
Být schopen najít si práci odpovídající jeho kvalifikaci	☐	☐	☐	☐
Získat schopnost práci si udržet	☐	☐	☐	☐
Zajistit si bydlení v podobě nájemní smlouvy v objektu určenému k bydlení	☐	☐	☐	☐
Zajistit si ubytování alespoň na tři noci po propuštění	☐	☐	☐	☐
Osvojit si základní principy hospodaření s penězi	☐	☐	☐	☐
Zmapovat dluhy a být schopen je řešit	☐	☐	☐	☐
Započít léčbu alkoholové závislosti	☐	☐	☐	☐
Započít léčbu drogové závislosti	☐	☐	☐	☐
Započít léčbu patologického hráčství	☐	☐	☐	☐
Zajistit léčbu akutních fyzických zdravotních potíží	☐	☐	☐	☐
Zajistit léčbu akutních psychických zdravotních potíží	☐	☐	☐	☐
Uvědomit si, které vztahy jsou pro něj podporující a které naopak rizikové	☐	☐	☐	☐
Řešit rodinné problémy	☐	☐	☐	☐

18. V čem spatřujete největší nedostatky současné praxe přípravy na propuštění?

.....
.....
.....

19. Pokud byste měl/a moc změnit stávající praxi přípravy na propuštění, co byste udělal/a jinak?

.....
.....
.....

V závěrečné části dotazníku se více zaměříme na otázku **rodinného prostředí odsouzených**.

20. Jaké jsou nejčastější problémy týkající se rodiny, které s Vámi odsouzení chtějí řešit?

.....
.....
.....

21. Děti některých odsouzených mohou být stigmatizovány pobytem rodiče ve VTOS. U jak velké části odsouzených, kteří mají děti, se domníváte, že se tak děje?

- u všech odsouzených
- u většiny odsouzených
- u menší části odsouzených
- u žádného odsouzeného to nevnímám jako problém
- nedokážu posoudit

Pokud odsouzení vnímají, že jsou děti kvůli jejich trestné činnosti stigmatizovány, jak to s odsouzenými řešíte?

.....
.....
.....

Váš věk: ...

Vaše pracovní pozice: speciální pedagog/sociální pracovník

Pracujete na výstupním oddíle: ano/ne

Délka praxe na této pracovní pozici: ...

Kolik let jste zaměstnán/a u VS ČR: ...

Počet odsouzených Vám svěřených do péče: ...

Vaše pohlaví: muž/žena

Příloha 4: Dotazník pro tajemníky odborné komise

I. Náplň práce

1. Jak dlouho vykonáváte funkci tajemníka odborné komise pro vnitřní diferenciaci (dále jen „tajemník“)?
.....let.....měsíců
2. Jakou pracovní pozici ve věznici zastáváte?
 sociální pracovník
 vychovatel
 speciální pedagog
 psycholog
 jinou, uveďte, prosím, jakou...
3. Podle Vašeho názoru, která z pozic dává nejlepší předpoklady pro funkci tajemníka? Můžete vybrat maximálně 3 varianty.
 sociální pracovník
 vychovatel
 speciální pedagog
 psycholog
 vedoucí oddělení výkonu trestu či jeho zástupce
 zaměstnanec správního oddělení věznice
 příslušník oddělení vězeňské stráže
 příslušník oddělení prevence a stížností
 jiná, prosím, uveďte...
4. Kolik hodin Vám zabere výkon funkce tajemníka průměrně během jednoho týdne?
.....hodin
5. Jaké konkrétní úkony coby tajemník činíte?
.....

6. Nyní bychom Vás požádali o zhodnocení práce na pozici tajemníka v uvedených oblastech. Uveďte, prosím, do jaké míry souhlasíte s následujícími výroky:

Výrok	Zcela souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Zcela nesouhlasím	Nevím, nemohu posoudit
Mám maximální metodickou podporu ze strany VS ČR.	☐	☐	☐	☐	☐
Výkon funkce tajemníka je pro mě administrativně náročný.	☐	☐	☐	☐	☐
Míra odpovědnosti, která na mě, coby tajemníkovi, spočívá, je výrazně větší než ostatních členů komise.	☐	☐	☐	☐	☐
Výkon funkce tajemníka mi přináší opravdový pocit profesního naplnění.	☐	☐	☐	☐	☐

II. Vnitřní diferenciacce odsouzených – prvotní umístění

7. Zajišťuje současný způsob umísťování odsouzených do typu věznice s ostrahou, že diferenciacce odsouzených odpovídá jejich vnějším a vnitřním rizikům?

Rozhodně ano Spíše ano Spíše ne Rozhodně ne Nemohu posoudit

8. Domníváte se, že je aktuální automatické zařazování na základě daných vnějších rizik vhodné?

Rozhodně ano Spíše ano Spíše ne Rozhodně ne Nemohu posoudit

Pokud jste odpověděl/a spíše ne či rozhodně ne, označte, prosím, dané vnější riziko, jehož uplatňování byste změnil/a (lze označit i více možností):

- specifická trestná činnost
 délka věznění s ohledem na formu zavinění
 celkový počet pobytů ve výkonu trestu odnětí svobody

Zde, prosím, okomentujte, jak byste uplatnění daného vnějšího rizika změnil/a:

.....

9. Domníváte se, že by bylo vhodné zařadit jiná vnější rizika, na základě kterých by docházelo k automatickému zařazování **do vyššího stupně zabezpečení**?

Ano Ne

Pokud ano, která vnější rizika byste pro automatické zařazování do vyššího stupně uplatnil/a? Okomentujte, prosím, proč.

.....

III. Vnitřní diferenciacce odsouzených – změna umístění

10. Jaký zaměstnanec (na jaké pracovní pozici) nejčastěji podává podnět na změnu umístění odsouzeného do konkrétního stupně zabezpečení? Uveďte, prosím, tři nejčastější.

- 1 .....
- 2 .....
- 3 .....

11. Z jakých důvodů je nejčastěji podáván podnět na změnu umístění odsouzeného **do nižšího stupně zabezpečení**? Uveďte, prosím, tři nejčastější.

- 1 .....
- 2 .....
- 3 .....

12. Z jakých důvodů je nejčastěji podáván podnět na změnu umístění odsouzeného **do vyššího stupně zabezpečení**? Uveďte, prosím, tři nejčastější.

- 1 .....
- 2 .....
- 3 .....

13. Pokud má ředitel odlišné stanovisko než odborná komise, z jakého je to nejčastěji důvodu?

.....

14. Seznamujete se s rozhodnutím soudu, který rozhodl o revizi umístění?

- Vždy Většinou Zřídka Nikdy Nemám možnost se seznámit

Pokud se seznamujete s rozhodnutím soudu, uveďte, prosím, jaká kritéria soud nejčastěji hodnotí odlišně od doporučení komise pro vnitřní diferenciaci či rozhodnutí ředitele věznice?

.....

IV. Celková změna umístování odsouzených po redukci typů věznic ze čtyř typů na dva

15. Existuje podle Vás ve stávajícím způsobu změny umístění nějaký problém bránící tomu, aby se odsouzení dostávali do mírnějších stupňů zabezpečení?

- Ano Ne Nemohu posoudit

Pokud jste odpověděl/a ano, o co konkrétně se podle Vás jedná?

.....

16. Je podle Vašeho názoru způsob změny umístění pro odsouzené motivační ve smyslu možnosti dostat se do mírnějších režimů/stupňů zabezpečení?

- Rozhodně ano Spíše ano Spíše ne Rozhodně ne Nemohu posoudit

17. Spatřujete nějaké **přínosy** v tom, že si věznice umísťují odsouzené do některého z oddělení věznice s ostrahou samy?

Ano Ne

Pokud ano, jaké?

18. Spatřujete nějaké **nevýhody** v tom, že si věznice umísťují odsouzené do některého z oddělení věznice s ostrahou samy?

Ano Ne

Pokud ano, jaké?

19. Nyní bychom se rádi dozvěděli více o Vašem názoru na nový systém diferenciaci odsouzených, kdy o zařazení do konkrétního oddělení věznice s ostrahou rozhoduje přímo Vězeňská služba. Jak jej hodnotíte ve srovnání s předchozím systémem, kdy rozhodoval soud? Nový systém diferenciaci je:

Rozhodně lepší Spíše lepší Ani lepší ani horší Spíše horší
 Rozhodně horší Nemohu posoudit

20. Máte nějaké další připomínky ohledně umístování odsouzených do jednotlivých oddělení věznice s ostrahou? Uvedte je, prosím.

.....

Váš věk: ... let

Pohlaví: žena muž

Jak dlouho pracujete u VS: ... let

Příloha 5: Výzkum veřejného mínění (položky vážící se k našemu výzkumu)

POKYN: PODEJTE DOTÁZANÉMU KARTU IK.3

IK.3. Lidé se liší v pohledu na to, jaké funkce mají tresty mít a jak by se společnost měla k pachatelům chovat. Uveďte, prosím, zda souhlasíte, nebo nesouhlasíte s následujícími výroky:

NAPROSTO SOUHLASÍ	SPÍŠE SOUHLASÍ	ANI SOUHLAS, ANI NESOUHLAS	SPÍŠE NESOUHLASÍ	NAPROSTO NESOUHLASÍ	NEVÍ	
1	2	3	4	5	9	
a) Stanoví-li zákon za trestné činy přísné tresty, mnoho lidí to od jejich páchání odradí.				1 2 3 4 5 9		
b) Lidé od páchání trestné činnosti neodradí ani tak přísnost trestů, jako spíše vědomí, že trestu neuniknou.				1 2 3 4 5 9		
c) Pokud je pachatel potrestán přísně, dalšímu kriminálnímu jednání se vyhne.				1 2 3 4 5 9		
d) Oběti by měly mít možnost vyjádřit se k tomu, zda bude pachatel podmínečně propuštěn z výkonu trestu.				1 2 3 4 5 9		
e) Naše soudy se starají spíše o práva pachatelů než o zájmy obětí.				1 2 3 4 5 9		
f) Pobyt ve vězení odsouzené nenapraví, spíše je utvrdí v kriminálním způsobu života.				1 2 3 4 5 9		
g) Záznam v rejstříku trestů o tom, že osoba byla odsouzena za trestný čin, jí v dalším životě působí významné potíže.				1 2 3 4 5 9		
h) Podmínky v českých věznicích jsou pro odsouzené příliš mírné.				1 2 3 4 5 9		
i) Ve věznicích by mělo být zacházeno jinak s těmi, co se chtějí napravit, a jinak s těmi, co se napravit nechtějí.				1 2 3 4 5 9		
j) Každý, kdo si odpykal trest, by měl dostat šanci začít znovu.“				1 2 3 4 5 9		

IK.4 „Domníváte se, že máte dostatek informací o tom, jak v českých věznicích probíhá výkon trestu odnětí svobody?“

rozhodně ano...	1
spíše ano...	2
spíše ne...	3
rozhodně ne.“...	4
NEVÍ...	9

POKYN: PODEJTE DOTÁZANÉMU KARTU IK.5

IK.5 „Výkon trestu zajišťuje Vězeňská služba ČR. V následující otázce Vás prosíme, abyste její činnost ohodnotili. Označujte jako ve škole od 1 do 5, nakolik se podle Vašeho názoru daří českému vězeňství plnit následující úkoly:

NEVÍ = 9

NEJLEPŠÍ HODNOCENÍ			NEJHORŠÍ HODNOCENÍ		NEVÍ	
1	2	3	4	5	9	
a) Znemožnit útěky odsouzených,				1 2 3 4 5 9		
b) dodržovat práva odsouzených,				1 2 3 4 5 9		
c) přispívat k nápravě odsouzených,				1 2 3 4 5 9		
d) připravovat odsouzené na návrat z vězení do společnosti.“				1 2 3 4 5 9		

Příloha 6: Struktura výběrového souboru omnibusového šetření

		Rozložení obyvatelstva ČR	Výběrový soubor	
		<i>rel.</i>	<i>abs.</i>	<i>rel.</i>
Pohlaví	Muži	48,8	491	48
	Ženy	51,2	523	52
Věk	15–19 let	5,2	55	5,4
	20–29 let	13,5	127	13
	30–44 let	27,7	285	28
	45–59 let	23	239	24
	60 a více let	30,6	308	30
Vzdělání	Základní	13,8	135	13
	Střední bez maturity	33,9	334	33
	Střední s maturitou	33,7	345	34
	Vysokoškolské	18,6	198	20
Velikost místa bydliště	do 799 obyvatel	13,6	116	11
	800–1 999 obyvatel	13,1	124	12
	2 000–4 999 obyvatel	12,1	97	9,6
	5 000–14 999 obyvatel	14	157	16
	15 000–29 999 obyvatel	10,1	119	12
	30 000–79 999 obyvatel	11,5	168	17
	80 000–999 999 obyvatel	13,4	116	11
	1 000 000 a více obyvatel	12,2	118	12
Kraje	Praha	12,2	118	12
	Středočeský	12,5	126	12
	Jihočeský	6	102	10
	Plzeňský	5,5	27	2,7
	Karlovarský	2,8	15	1,5
	Ústecký	7,7	90	8,9
	Liberecký	4,1	32	3,2
	Královéhradecký	5,2	43	4,2
	Pardubický	4,9	44	4,3
	Vysočina	4,8	80	7,9
	Jihomoravský	11,2	114	11
	Olomoucký	6	12	1,2
	Zlínský	5,6	93	9,2
Moravskoslezský	11,5	119	12	

Tabulka obsahuje údaje o nevážených datech, pro statistické zpracování byla data podle kvótních znaků vážena.

Přehled titulů vydaných v edici Institutu pro kriminologii a sociální prevenci od roku 2012

Ediční řada Studie:

2023

- 475 Hulmáková, J., Biedermanová, E., Tomášek, J., Vlach, J. & Voldřichová, I. *Násilná kriminalita dětí mladších patnácti let.*
- 476 Roubalová, M., Holas, J., Martinková, M. & Paloušová, V. *Obyvatelé ČR a viktimizace. Nové poznatky z výzkumu.*

2022

- 472 Holas, J. (ed.) *Research on Crime and Criminal Justice in the Czech Republic (selected results of research activities of IKSP in the years 2016–2019).*
- 474 Scheinost, M., Biedermanová, E., Blatníková, Š., Diblíková, S., Hulmáková, J., Večerka K. & Zeman, P. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2021.*

2021

- 465 Háková, L. *Zločin a trest v kriminálním zpravodajství.*
- 468 Blatníková, Š., Novopacká, M., Přesličková, H. & Zeman, P. *Kriminální historie pachatelů závažného násilí v ČR.*
- 469 Diblíková, S., Špejra, M. & Vlach, J. *Vyhodnocení procesu spuštění elektronického monitorovacího systému (EMS) v ČR.*
- 470 Scheinost, M., Diblíková, S., Frydrych, J., Háková, L., Holas, J., Hulmáková, J., Kasal, Z., Kudrlová, K., Kutil, L., Šereda, P., Štěpánek, Z., Večerka, K. & Vlach, J. *Analýza trendů kriminality v ČR v roce 2020.*

2020

- 462 Scheinost, M., Barbořík, M., Čáp, J., Diblíková, S., Frydrych, J., Holas, J., Hulmáková, J., Karban, M., Linhartová, H., Martinková, M., Raszková, T., Večerka, K. & Zhřivalová, P. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2019.*
- 463 Vlach, J., Kudrlová, K. & Paloušová, V. *Kyberkriminalita v kriminologické perspektivě.*
- 464 Rozum, J., Háková, L., Hulmáková, J., Špejra, M. & Zhřivalová, P. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita.*

2019

- 449 Roubalová, M., Holas, J., Kostelníková, Z. & Pešková, M. *Oběti kriminality. Poznatky z viktimizace studie.*
- 452 Tomášek, J., Diblíková, S., Hamplová, N. & Rozum, J. *Rodinné skupinové konference.*
- 453 Zeman, P., Blatníková, Š., Grohmannová, K., Koňák, T., Novák, P., Roubalová, M. & Trávníčková, I. *Uživatelé drog ve vězení – hodnocení účinnosti terapeutických programů.*
- 454 Diblíková, S., Cejp, M., Hulmáková, J., Raszková, T., Roubalová, M., Scheinost, M., Večerka, K. & Zhřivalová, P. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2018.*
- 455 Roubalová, M., Grohmannová, K., Trávníčková, I. & Zeman, P. *Možnosti zjišťování míry a struktury sekundární drogové kriminality v podmínkách České republiky.*

- 456 Blatníková, Š. & Zeman, P. *Evidence dat o ochranném léčení a zabezpečovací detenci v ČR – nedostatky a možná řešení.*
- 457 Martinková, M. & Biedermanová, E. *Senioři v České republice jako oběti i pachatelé kriminálních deliktů.*
- 458 Večerka, K., Hulmáková, J. & Štěchová, M. *Mladiství v procesu poruchové socializace.*
- 459 Holas, J. *Bezpečí, kriminalita a prevence.*
- 460 Tomášek, J., Háková, L. & Kostelníková, Z. *Probace a její efektivita pohledem pachatelů, veřejnosti a médií.*

2018

- 447 Diblíková, S., Cejp, M., Hulmáková, J., Pešková, M., Scheinost, M. & Večerka, K. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2017.*
- 446 Scheinost, M., Cejp, Diviák, T. & Pojman, P. *Trendy vývoje organizovaného zločinu a jeho vybraných forem.*

2017

- 440 Zeman, P. (ed.) *Research on Crime and Criminal Justice in the Czech Republic (selected results of research activities of IKSP in the years 2012–2015).*
- 441 Tomášek, J., Faridová, P., Kostelníková, Z., Přesličková, H., Rozum, J. & Zhřivalová, P. *Zaměstnaní jako faktor desistence.*
- 443 Karabec, Z., Diblíková, S., Hulmáková, J., Vlach, & Zeman, P. *Criminal Justice System in the Czech Republic. 3rd amended and revised edition.*
- 444 Budka, I. *Využití právních nástrojů pro potírání organizovaného zločinu.*
- 445 Diblíková, S., Hulmáková, J., Karban, M., Martinková, M., Scheinost, M. & Večerka, K. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016.*

2016

- 431 Blatníková, Š., Faridová, P., Vranka, M. *Kriminální styly myšlení: Inventář PICT-cz.*
- 432 Marešová, A., Biedermanová, E., Rozum, J., Tamchyna, M. & Zhřivalová, P. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza.*
- 433 Blatníková, Š. *Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí.*
- 435 Holas, J., Háková, L., Krulichová, E. & Scheinost, M. *Regionální kriminalita a její odraz v kvalitě života obyvatel.*
- 437 Diblíková, S., Cejp, M., Martinková, M., Smejkal, V. & Štefunková, M. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2015.*
- 438 Tomášek, J., Diblíková, S. & Scheinost, M. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy.*
- 439 Rozum, J., Háková, L., Tomášek, J., & Vlach, J. *Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy.*

2015

- 423 Scheinost, M., Háková, L., Rozum, J., Tomášek, J. & Vlach, J. *Trestní sankce – jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí III.).*
- 424 Marešová, A., Havel, R., Martinková, M. & Tamchyna, M. *Násilná kriminalita v nejisté době.*

- 425 Marešová, A., Biedermanová, E., Diblíková, S., Požár, J. & Martinková, M. *Analýza trendů kriminality v ČR v roce 2014.*
- 426 Zeman, P., Štefunková, M. & Trávníčková, I. *Drogová kriminalita a trestní zákoník.*
- 427 Večerka, K. & Štěchová, M. *Preventivní praxe po novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí.*
- 428 Blatníková, Š., Faridová, P. & Zeman, P. *Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé.*
- 429 Scheinost, M., Válková, H., (eds.) *Sankční politika a její uplatňování. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí IV.).*
- 430 Cejp, M., Blatníková, Š., Háková, L., Holas, J., Trávníčková, I. & Vlach, J. *Společenské zdroje vývoje organizovaného zločinu.*
- 422 Škvain, P. *Zabezpečovací detence z pohledu vybraných zahraničních právních úprav.*

2014

- 414 Martinková, M., Slavětínský, V. & Vlach, J. *Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR.*
- 415 Štěchová, M. & Večerka, K. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže.*
- 417 Marešová, A., Cejp, M., Holas, J., Martinková, M. & Rozum, J. *Analýza trendů kriminality v roce 2013.*
- 418 Blatníková, Š., Faridová, P. & Zeman, P. *Násilná sexuální kriminalita – téma pro experty i veřejnost.*
- 419 Scheinost, M., Háková, L., Rozum, J., Tomášek, J. & Vlach, J. *Sankční politika po hledem praxe. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí II.).*

2013

- 403 Košťál, J. *Vybrané metody vícerozměrné statistiky. (Vybrané metody kriminologického výzkumu – svazek 4).*
- 404 Pojman, P. *Ruský a ukrajinský organizovaný zločin.*
- 405 Tomášek, J. *Self-reportové studie kriminálního chování. (Vybrané metody kriminologického výzkumu – svazek 5).*
- 406 Holas, J. *Politický radikalismus a mládež.*
- 408 Zeman, P., Diblíková, S., Slavětínský, V. & Štefunková, M. *Zkrácené formy trestního řízení – možnosti a limity.*
- 410 Scheinost, M., a kol. *Trestní sankce a jejich odraz v praxi, tisku a v názorech veřejnosti. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí I.).*
- 411 Marešová, A., Cejp, M., Holas, J., Kuchařík, K., Martinková, M. & Scheinost, M. *Analýza trendů kriminality v roce 2012.*
- 412 Holas, J. & Večerka, K. *Stát a občan v prevenci kriminality.*

2012

- 397 Cejp, M. (ed.) *Selected Results of Research Activities of ICSP in the Years 2008–2011.*
- 398 Marešová, A., Cejp, M., Martinková, M., Tomášek, J., Vlach, J. & Zeman, P. *Crime in the Czech Republic in 2010.*
- 399 Večerka, K. *Mládež o kriminalitě a etice každodennosti.*

- 402 Marešová, A., Biedermanová, E., Cejp, M., Holas, J., Martinková, M. & Tomášek, J. *Analýza trendů kriminality v roce 2011.*

Ediční řada Prameny:

2022

- 471 *14. Kongres OSN o prevenci kriminality a trestní justici. Kjóto, Japonsko, 7.–12. března 2021.*
- 473 Montanari, L., Royuela, L., Hasselberg, I., Vandam, L. *Vězeňství a drogy v Evropě. Aktuální a budoucí výzvy.*

2021

- 466 *Dokumenty OSN k dopadům pandemie Covid-19 na kriminalitu.*
- 467 *Zabezpečovací detence a trest odnětí svobody (Empirický výzkum výkonu zabezpečovací detence a trestu odnětí svobody předcházejícího zabezpečovací detenci).*

2020

- 461 *Globální studie o pašování migrantů 2018.*

2019

- 448 Heiskanen, M. & Lietonen, A. *Kriminalita a gender. Studie zaměřená na zastoupení mužů a žen v mezinárodní statistice kriminality.*
- 450 *Škody působené kybernetickou kriminalitou. Zpráva shrnující hlavní poznatky Pracovní skupiny k nákladům kyberkriminality.*
- 451 *Příručka k evaluaci. Pokyny k navrhování, provádění a používání nezávislé evaluace v UNODC.*

2017

- 442 UNODC: *Mezinárodní klasifikace trestných činů pro statistické účely.*

2016

- 434 Heiskanen, M., Aebi, M. E., van der Brugge, W., Jehle, J.–M. *Evidence alternativních trestů a zjišťování míry atrice. Metodologická studie komparativních dat v Evropě.*
- 436 *13. kongres OSN o prevenci kriminality a trestní justici. Dauhá, Katar, 12.–19. dubna 2015*

2015

- 420 Francis, B., Humphreys, L., Kirby, S. & Soothill, K. *Kriminální kariéra v organizovaném zločinu.*
- 421 Mendel, R. A. *Mládeži nepřístupno. Argumenty pro snižování počtu odnětí svobody u mladistvých.*

2014

- 416 Benes, M. & Astbury, B. (eds.) *Problémy trestního soudnictví: evaluace programů, prevence kriminality, strach z kriminality a recidiva – pohledem australských kriminologů.*

2013

- 407 United Nations Office on Drugs and Crime *Odhad nezákonných finančních toků plynoucích z obchodu s drogami a jiného nadnárodního organizovaného zločinu.*
- 409 United Nations Office on Drugs and Crime *Světová zpráva o obchodování s lidmi 2012.*
- 413 European Forum for Urban Security *Pouliční násilí v EU: Skupiny mladistvých a násilí na veřejnosti.*

2012

- 395 Cejp, M. (ed.) *Britské strategické dokumenty k prevenci a potírání závažné trestné činnosti.*
- 396 Goodey, J. & Aromaa, K. (eds.) *Trestné činy z nenávisti (příspěvky ze Stockholmského kriminologického sympozia 2006 a 2007).*
- 400 Marešová, A. (ed.) *Trendy kriminality ve světě a nové problémy a reakce v oblasti prevence kriminality a trestní justice.*
- 401 Diblíková, S. (ed.) *Rada Evropy a International Juvenile Justice Observatory k soudnictví nad mládeží.*

Plné texty všech titulů, publikovaných v edici Institutu pro kriminologii a sociální prevenci od roku 2000, jsou volně dostupné na webu IKSP www.iksp.cz v sekci Publikace.

Diferenciace odsouzených ve věznici s ostrahou

Autoři: Petra Zhřivalová
Tereza Raszková
Lucie Háková
Petr Novák

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14. října 12, Praha 5

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Design: addnoise.org

Sazba: Lukáš Pracný, sazbaknih.cz

Tisk: Reprocentrum, a. s., Blansko

Dáno do tisku: prosinec 2023

Vydání: první

Náklad: 200 ks

www.iksp.cz

www.kriminologie.cz

ISBN 978-80-7338-203-2

